

MIDDLE EAST JOURNAL OF REFUGEE STUDIES

Cilt/Volume: 10 • Sayı/Number: 1 • Bahar/Spring 2025

ISSN: 2149-4398 • eISSN: 2458-8962

Middle East Journal of Refugee Studies uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına / yazarlarına aittir.

Middle East Journal of Refugee Studies is the official peer-reviewed, international journal of the International Refugee Rights Association. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Dergi Kuruluş Yılı/ Journal Establishment Year

2016

Dergi İmtiyaz Sahibi/Journal Concession Holder

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

/ The Middle East Journal of Refugee Studies

Dergi ISSN/ Journal ISSN

2149-4398

Dergi Yayın Süreçleri/Journal Publication Processes

Dergipark

Dergi Türü/Journal Type

Hakemli Akademik/ Peer-reviewed Journal

Dergi Web Sitesi/ Journal Website

mejrs.com

Dergi İletişim/Journal Contact

editor@mejrs.com

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği Adına

İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

/Owner and Chief Executive Officer

Av. Abdullah Resul Demir

Genel Yayın Yönetmeni/Executive Editor

Arş. Gör. Rıdvan Akın

Baş Editor/Editor-in-Chief

Prof. Dr. Orhan Koçak

Editörler/Editors

Dr. Hasan Basri Bülbül

Dr. Fatma Kızılelmas

Dr. Öğr. Üyesi İrfan Ersin

Yardımcı Editörler/Associate Editors

Zehra Özküçük

Fatma Kurt

Neşe Tomruk Ünal

Danışma/Hakem Kurulu/Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan Koçak (İstanbul Üniversitesi / Cerrahpaşa)
Doç. Dr. Osman Akgül (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Esin Küntay (Mimar Sinan GSF)
Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Yusuf Alpaydın (Marmara Üniversitesi)
Dr. İrfan Ersin (İstanbul Medipol Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Kucur (İstanbul Üniversitesi / Cerrahpaşa)
Dr. Öğr. Şevket Ercan Kızılay (Düzce Üniversitesi)
Dr. Öğr. Mehmet Ali Bolat (Sabahattin Zaim Üniversitesi)

Redaksiyon/Son Okuma

Arş. Gör. Ceren Kaya

Sekreter/ Secretary

Dr. Fatma Kızılelmas

Tasarım ve Uygulama/Graphic Design

Bilimon Medya ve İletişim Anonim Şirketi

Yayın Türü/Type of Publication

Uluslararası Süreli Yayın/International Periodical

Yayın Dili/Language of Publication

Türkçe ve İngilizce/Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period

Altı ayda bir Haziran ve Aralık aylarında yayımlanır/Biannual (June&December)

Baskı ve Cilt/Press

Bilimon Medya ve İletişim Anonim Şirketi

Adres: Yenişehir Mah. Mustafa Akyol sk. Arwen Merlin A Blok No: 7AA

Pendik / İstanbul

İletişim/Correspondence

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

Ali Kuşçu Mah. Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok. Toprak Apt. K: 1 Fatih İstanbul

Telefon: +90 (212) 531-2025 **Web:** <http://mejrs.com/> **Elektronik posta:** editor@mejrs.com

Editörden

İlk sayısını Haziran 2016 ‘da yayınlamış olduğumuz dergimiz, o günden bugüne göç ve göçe dair olan meseleler etrafında hem akademik düzlemde hem sahada okunabilir bir fayda sağlamak için yolculuğunu sürdürmektedir. Ancak hepinizin de bildiği gibi marifet iltifata tabidir. Dolayısı ile bu yolculuğumuzu, yürüyüşümüzü sürdürebilmek açısından sizlerin katkısı, eleştirisi ve iltifatı bizler için her zaman temel motivasyon kaynağı olmuştur ve olmaya devam edecektir. Biz de bu noktada bu yolculuğumuzun bugüne ulaşmasında bize katkı sağlayan herkese yürekten teşekkürü bir borç biliriz.

Bugün gelmiş olduğumuz noktada göç ve göçe dair meseleler artık hem ülkemizin hem de dünyanın en önemli konularından birisi olarak önümüzde durmaktadır. Bununla birlikte tabii ki göçün sebep ve sonuçları gittikçe de daha büyük oranda günlük yaşamımızın, siyasetin ve akademinin gündemine gelmekte ve önümüzde duran sorunlara yönelik çözüm arayışları da buna paralel olarak her geçen gün daha da artmaktadır. Biz de bu noktada bundan sonraki yolculuğumuza devam ederken, dergimizin Haziran 2024 sayısı itibariyle, göç ve göçe dair değişen meseleleri daha sistematik halde inceleyerek literatüre derinleşmiş katkılar sunmayı hedeflemekteyiz. Hedefimizi gerçekleştirmemize yardımcı olacak olan önümüzdeki sayılara ait konu başlıklarını bu sayımızda heyecan ve mutlulukla sizlerle paylaşıyoruz. Elbette ki sayılarımız sadece bu dosya konularından oluşmayacak ve bu noktada bizimle farklı çalışmalarını paylaşmak isteyen araştırmacılarımızın da bizlerle olmalarını umut ederken, biz de destekçileri olmaya devam edeceğiz.

Yeni dönemimizde daha güçlü ve gür bir ses çıkarmak amacıyla sizi dergimize katkı vermeye ve bizimle yoldaş olmaya çağırırmaktayız. Elbette akademik kaygılar ve makale endüstrisinin bize dayattığı olumsuz şartların farkındayız. Ancak şikâyet ettiğimiz şeye tabii olmak yerine elimizi taşın altına koyup bir alternatif üretme çabamızın da sizlerin nezdinde karşılık bulacağından eminiz. Bu düşüncelerle yeni sayımızı sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Selamlar

İçindekiler / Table of Contents

MAKALELER / ARTICLES

Kombinasyon ve Melezleşme: Toplumsal Çoğulluk Teorisi Işığında Türkiye'deki Suriyeliler / Combination and Hybridization: Syrians in Turkey in the Light of Societal Multiplicity Theory.....6

Yusuf FİDAN

Göçmenlerin Ekonomik Entegrasyonunun Göçmen Girişimciliği Üzerine Etkisi / The Impact of Economic Integration of Immigrants on Immigrants Entrepreneurship.....42

Yusuf ÖCEL

İsmail DURAK

Eyad ALSAMOU

Left to the Waves: The Perilous Reality of Migrant Pushbacks at Mediterranean Sea / Dalgalara Terk Edilenler: Ege Denizi'ndeki Geri İtmelerin Tehlikeli Gerçeği68

Dr. Jafar POUYA

Qualitative Study on The Workplace Experiences of Turkish Nationals and Syrian Workers Under Temporary Protection / Türk Vatandaşları ve Geçici Koruma Altındaki Suriyeli İşçilerin İş Yeri Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma88

Emre BİLGİSEVEN

Enver MENGÜ

Ömer Miraç YAMAN

Öğrencilerin Göç İle Birlikte Adaptasyon Süreci Üzerine Bir Araştırma: Iğdır Üniversitesi Örneği / A Study on the Adaptation Process of Students with Migration: The Case of Iğdır University114

Erol AKYILDIRIM

Musa YILMAZ

Kombinasyon ve Melezleşme: Toplumsal Çoğulluk Teorisi Işığında Türkiye’deki Suriyeliler

Combination and Hybridization: Syrians in Turkey in the Light of Societal Multiplicity Theory

Yusuf FİDAN

Dr. Arş Gör, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

yusuffidan@nevsehir.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4975-5845>

Makale Başvuru Tarihi: 07.05.2025

Makale Kabul Tarihi: 16.06.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler:

Melezleşme, Toplumsal
Çoğulluk Teorisi (TÇT),
Kombinasyon, Suriye
Göçü, Göçmen Failliği.

ÖZET

Bu çalışma, geleneksel çerçevelerin sınırlılıklarına meydan okuyarak, Justin Rosenberg’in Toplumsal Çoğulluk Teorisi (TÇT) ve “kombinasyon” kavramından yararlanarak, kültürel melezleşmeyi göç süreçlerini anlamak için merkezi bir analitik kavram olarak önermektedir. Türkiye’deki Suriyeli göçü vakasını inceleyen çalışma, melezleşmenin, TÇT’nin öngördüğü etkileşimden doğan kombinasyon olarak, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun karşılıklı etkileşimlerle yeni kültürel, sosyal ve ekonomik formları nasıl birlikte oluşturduklarını analiz eder. Nitel bir araştırma yaklaşımıyla yürütülen bu çalışmada, hem Suriyeli göçmenler hem de ev sahibi toplum üyelerinden olmak üzere, farklı demografik ve coğrafi özelliklere sahip toplam 16 katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ikincil kaynak analiziyle bulgular desteklenmiştir. Bu çalışma, melezleşmeyi, TÇT’nin öngördüğü etkileşimlerin bir çıktısı olan kombinasyon olarak ele alarak, göçmen failliği ekseninde, göçmenler ve ev sahibi toplumun yeni kültürel, sosyal ve ekonomik formları nasıl birlikte ürettiğini analiz etmektedir. Ampirik bulgular, bu kombinasyon sürecinin somut örneklerini ortaya koymaktadır: Mutfakta “Şam Dürümü” gibi melez lezzetlerin ortaya çıkışı; müzikte Arap makamlarıyla Türk ezgilerinin harmanlandığı yeni tarzların oluşması; gündelik dilde Türkçe-Arapça kod değiştirme pratiklerinin yaygınlaşması ve ekonomide hem yerel hem de Suriye’ye özgü iş modellerini birleştiren melez girişimlerin belirmesi bu sürecin başlıca göstergelerinden kabul edilebilir. Melezleşmenin küresel bir dinamik olduğunu göstermek için, Almanya, ABD ve İngiltere gibi farklı küresel göç bağlarıyla karşılaştırmalı analiz sunulmaktadır. Nihayetinde makale, melezleşme perspektifinin göçmen failliğini, karşılıklı dönüşümü ve kültürel sentezi daha iyi kavranmasını sağlayarak göç teorisini zenginleştirdiğini ve 21. yüzyılın karmaşık göç gerçekleriyle daha uyumlu, etkili politika çerçeveleri geliştirmek için zemin sunduğunu savunmaktadır.

Keywords:

Hybridisation, Societal
Multiplicity Theory,
Combination, Syrian
Migration, Migrant
Agency.

ABSTRACT

Challenging the limitations of traditional frameworks, this study proposes cultural hybridisation as a central analytical concept for understanding migration processes, drawing on Justin Rosenberg’s Societal Multiplicity

Theory (SMT) and the concept of 'combination'. Examining the case of Syrian migration in Turkey, the study analyses how hybridisation, as a combination arising from the interaction envisaged by the SMT, is how migrants and the host society co-create new cultural, social and economic forms through mutual interactions. In this qualitative research approach, semi-structured interviews were conducted with a total of 16 participants with different demographic and geographical characteristics, both Syrian migrants and members of the host community. In addition, the findings were supported by secondary source analysis. This study analyses how migrants and the host society co-produce new cultural, social and economic forms through migrant agency, treating hybridisation as a combination that is an consequence of the interactions suggested by the SMT. Empirical findings reveal concrete examples of this combination process: The emergence of hybrid flavours such as 'Şam Dürümü' in the kitchen; the formation of new styles in music that blend Arabic maqams with Turkish melodies; the spread of Turkish-Arabic code-switching practices in everyday language; and the emergence of hybrid enterprises that combine both local and Syrian-specific business models in the economy can be considered as the main indicators of this process. In order to show that hybridisation is a global dynamic, comparative analysis is presented with different global migration contexts such as Germany, the USA and the UK. In conclusion, the article argues that the hybridisation perspective enriches migration theory through a better understanding of migrant agency, mutual transformation and cultural synthesis, and provides grounds for developing effective policy frameworks that are more in tune with the complex migration realities of the 21st century.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): FİDAN, Yusuf (2025), “Kombinasyon ve Melezleşme: Toplumsal Çoğulluk Teorisi Işığında Türkiye’deki Suriyeliler”, *Middle East Journal of Refugee Studies* S.10(1), ss.6-41, Doi: <https://doi.org/10.70045/mejrs.1693433>

1. Giriş

Yirmi birinci yüzyıl, insanlık tarihinde benzeri görülmemiş düzeyde bir zorunlu yerinden edilme çağına tanıklık etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, dünya genelinde çatışma, şiddet, zulüm, insan hakları ihlalleri ve iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri nedeniyle zorla yerinden edilen insan sayısı yüz yirmi milyonu aşmış durumdadır (UNHCR, 2024). Bu küresel krizin en trajik ve uzun süreli yansımalarından biri, 2011 yılında başlayan ve halen devam eden Suriye iç savaşıdır. Bu çatışma, on beş milyondan fazla Suriyelinin evlerini terk etmek zorunda kalmasına yol açmış, milyonlarcasını ülke içinde yerinden ederken, yaklaşık yedi milyon kişiyi de komşu ülkelere ve dünyanın dört bir yanına sığınmaya zorlamıştır. Bu kitlesel zorunlu göç dalgasından en fazla etkilenen ülkelerin başında, coğrafi yakınlığı ve açık kapı politikasının ilk dönemlerindeki uygulamaları nedeniyle Türkiye gelmektedir (İçduygu ve Aksel, 2013; Fidan, 2025, s. 41). Türkiye, bugün itibarıyla dünyada en fazla mülteciye/göçmene ev sahipliği yapan ülke konumundadır ve büyük çoğunluğu Suriyeli olmak üzere üç milyondan fazla kişiye uluslararası hukukta tam bir mülteci statüsü tanımayan ancak belirli haklar ve hizmetlere erişim sağlayan “Geçici Koruma” rejimi altında barınma imkanı sunmaktadır¹ (GİB, 2024). Bu denli büyük ölçekli ve uzun süreli bir göçmen nüfusunun varlığı, kaçınılmaz olarak Türkiye’nin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yapılarında

2 Çalışma boyunca Türkiye’deki Geçici Koruma statüsü altında bulunan Suriyelileri nitelendirirken “Türkiye’deki Suriyeliler” ya da “Suriyeliler” ifadesi tercih edilmiştir.

dönüşümlere yol açmıştır. Kentlerin demografik yapısı değişmiş, işgücü piyasaları yeniden şekillenmiş, kamusal alanlarda yeni kültürel karşılaşmalar yaşanmış ve toplumsal ilişkiler yeni bir dinamizm kazanmıştır.

Literatürde, göçmenlerin deneyimleri genellikle devlet merkezli güvenlik kaygıları, ekonomik etkiler (ucuz işgücü, kamu maliyesine yük vb.) veya sosyal uyum sorunları ekseninde ele alınmaktadır (Castles ve Miller, 2009, s. 34; Güler, 2020, s. 247). Göçmen adaptasyonu tartışmaları ise ağırlıklı olarak asimilasyon ve entegrasyon kavramları etrafında gerçekleşmektedir (Dirimeşe ve Emre, 2022, s. 298). Asimilasyonist yaklaşım, en klasik ifadeyle, göçmen grupların zaman içinde kendi kültürel özelliklerini terk ederek baskın ev sahibi toplumun norm ve değerlerini benimsediği, tek yönlü ve nihayetinde tam bir kültürel erimeyle sonuçlanan doğrusal bir süreç öngörmektedir (Alba ve Nee, 1997, s. 835; Karimi, 2023, s. 3). Bu perspektif, farklılıkları geçici bir aşama veya bir sorun olarak görme ve kültürel homojenliği idealize etme eğilimindedir (Ziyanak, 2015). Entegrasyonist yaklaşım ise, genellikle daha çoğulcu bir perspektif sunar ve göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini korurken ev sahibi toplumun temel yapılarına (ekonomi, eğitim, siyaset) katılımını hedefler (Berry, 2005, s. 705; Portes ve Rumbaut, 2001, s. 46). Buna göre, sıklıkla karşılıklı uyumu vurgulasa da, pratikte yine de göçmenlerin belirli normlara uyması beklentisini taşıyabilir ve kültürel grupları ayrı ve statik birimler olarak ele alma riski taşır (Laubenthal, 2023, s. 88).

Ancak her iki perspektif de, özellikle çağdaş küresel göçün karmaşık ve akışkan doğasını anlamada önemli sınırlılıklara sahiptir. En temel eleştiri, bu yaklaşımların göçmenleri genellikle pasif aktörler olarak konumlandırmasıdır. Göçmenler ya asimile olması beklenen ya da entegrasyon politikalarına tabi tutulan nesneler olarak görülürken, onların kendi kültürel miraslarını aktif olarak yeniden yorumlama, müzakere etme ve içinde yaşadıkları toplumları şekillendirme potansiyelleri, yani faillikleri (*agency*) yeterince dikkate alınmaz (Berray, 2019). Dahası, bu modeller, kültürel etkileşimin dinamik ve çift yönlü doğasını, yani sadece göçmenlerin değil, ev sahibi toplumların da bu karşılaşmalar sonucunda nasıl değişip dönüştüğünü göz ardı etme eğilimindedir. Kültürleri kapalı, homojen ve statik varlıklar olarak gören “metodolojik milliyetçilik²” tuzağına düşerek (Wimmer ve Glick Schiller, 2002), sınırlar ötesi bağların (ulusötesicilik) ve en önemlisi, farklı kültürel repertuarların karşılaşmasıyla ortaya çıkan yeni, melez kültürel formların ve kimliklerin oluşumunu açıklamakta yetersiz kalırlar.

Bu çalışma, teorik ve kavramsal boşlukları doldurarak göç süreçlerini anlamak için alternatif bir perspektif sunmaktadır. Justin Rosenberg’in Toplumsal Çoğulluk Teorisi (TÇT) temelinde kavramsallaştırılan kombinasyon (kültürel melezleşme), bu

2 Metodolojik milliyetçilik, sosyal bilimlerde toplumları ulus-devletlerle özdeşleştirme ve ulus-devletin çağdaş zamanlarda toplumun içsel ve temel yapısı olduğunu varsayma eğilimidir. Bu metodoloji genellikle ulus-ötesi dinamikleri ve küreselleşme ve göçten kaynaklanan karmaşıklıkları göz ardı ederek ulus-devleti araştırmanın odak noktası olarak konumlandırır (Wimmer ve Glick Schiller 2002).

yaklaşımın ana odak noktasıdır. Melezleşmeyi, TÇT’nin toplumlararası etkileşimin bir sonucu olarak tanımladığı “kombinasyon” olgusunun ampirik bir yansıması olarak ele alıyoruz. Çalışma, melezleşmenin göçmenler ile ev sahibi toplumlar arasındaki etkileşimlerin sadece bir uyum veya çatışma süreci olmadığını, aynı zamanda her iki tarafın da katkıda bulunduğu, yeni ve özgün kültürel pratiklerin, kimliklerin ve sosyal formların birlikte yaratıldığı (co-creation) dinamik bir süreç olduğunu savunmaktadır. Bu çalışma, özellikle kombinasyonun (kültürel melezleşme) TÇT’nin öngördüğü farklılık, etkileşim ve birlikte var olma süreçlerinin doğal bir çıktısı olduğunu ve tarihsel değişimi tetiklediğini vurgulamaktadır. Melezleşme, göçmenlerin failliğini merkeze almakta ve kültürel değişimi tek yönlü bir adaptasyon yerine karşılıklı bir dönüşüm olarak kavramaktadır. Bu perspektif, göçmen failliğini merkeze alır ve kültürel değişimi tek yönlü bir adaptasyon yerine karşılıklı bir dönüşüm olarak kavramaktadır. Bu teorik çerçeveyi Türkiye’deki Suriyeli mülteciler özelinde ampirik olarak inceleyen bu çalışma, aşağıdaki temel sorulara yanıt aramaktadır:

- Kombinasyon (melezleşme), kavramsal olarak asimilasyon ve entegrasyon paradigmalarından nasıl ayrışmakta ve göç süreçlerini anlamak için nasıl daha uygun bir çerçeve sunmaktadır?
- Türkiye’deki Suriyeli mülteciler, gündelik yaşam pratiklerinde (yemek, müzik, sanat, dil, sosyal etkileşimler vb.) melez kültürel formları TÇT’nin “kombinasyon” süreci bağlamında nasıl deneyimlemekte ve yaratmaktadırlar?
- Melezleşme sürecini etkileyen temel faktörler (ekonomik koşullar, kalış süresi, din, ev sahibi toplum tutumları) nelerdir ve bu faktörler süreci nasıl şekillendirmektedir?
- Farklı küresel göç bağlamları (örn. Almanya’daki Türkler, ABD’deki Meksikalılar) ile yapılan karşılaştırmalar, melezleşme mekanizmaları ve sonuçları hakkında ne gibi içgörüler sunmaktadır?

2. Teorik Çerçeve: TÇT ve Göç Çalışmaları

Bu çalışma, kültürel melezleşmeyi, Toplumsal Çoğulluk Teorisi’nin (TÇT) dördüncü sonucu olarak tanımlanan kombinasyonun (Rosenberg, 2016, s. 135–141) göç bağlamındaki spesifik ve ampirik olarak kapsayıcı bir şekilde kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır. Kültürel melezleşme ise, TÇT’nin öngördüğü kombinasyon sürecinin kültürel alandaki somut ve dinamik bir göstergesidir. Bu bağlamda, farklı kültürel kökenlere sahip göçmen gruplar ile ev sahibi toplum üyeleri arasındaki sürekli etkileşim ve birlikte var olma süreçleri sonucunda ortaya çıkan dinamik kültürel sentez süreci incelenmektedir.

Melezleşme süreci, göç süresinde karşılaşan ve etkileşime giren toplumların kültürel öğelerinden (dil, din, mutfak, sanat, sosyal normlar vb.) unsurların seçici olarak alınması, mevcut bağlama uyarlanarak yeniden yorumlanması ve yaratıcı bir şekilde birleştirilmesiyle karakterize edilmektedir (Bhabha, 1994; Canclini, 1995).

Bu noktada, Homi Bhabha'nın (1994) öne sürdüğü "üçüncü alan" (third space) kavramı merkezi bir önem taşımaktadır. Bhabha'ya **göre melezleşme, basit bir kültürel karışımından öte, farklılıkların bir araya gelerek ne tamamen birine ne de diğerine ait olmayan, ancak her ikisinden de izler taşıyan «yeni bir şey» yarattığı bir «yaratıcı etkileşim alanı»**nı ifade etmektedir. Bu alan, kültürel kimliklerin durağan değil, sürekli müzakere edilen ve dönüşen yapılar olduğunu vurgulamaktadır. Bu süreç sonucunda ortaya çıkan yeni, özgün ve sentezlenmiş kültürel formlar, sosyal pratikler ve kimlikler, TÇT'deki kombinasyon sürecinin etkisiyle meydana gelmektedir. Bu kavramsallaştırmanın, geleneksel göç paradigmalarından ayrılan ve melezleşme olgusunu daha zengin bir şekilde ele alan birkaç önemli boyutu bulunmaktadır.

İlk olarak, melezleşme basit bir kültürel karışım veya eklektik bir ödünç alımından öte, yapılandırılmış bir sentez olarak kavranmaktadır (Burke, 2009). TÇT'nin kombinasyon kavramı rastgele unsurların yan yana gelmesi değil, belirli bağlamsal faktörler tarafından şekillenen sistematik bir süreçtir (Glick Schiller ve Çağlar, 2009). Bu bağlamda Stuart Hall'ın (1990) kültürel kimliğin sabit bir öz olmadığı, "oluşum halinde bir süreç" olduğu argümanı, melezleşmenin dinamik doğasını vurgulamaktadır. Göçmenlerin kimlikleri, anavatan ve ev sahibi toplumun kültürel oluşumları arasında sürekli bir "müzakere ve yeniden tanımlama" süreciyle ortaya çıkmaktadır.

Kültürel unsurların hangi formlarda birleşeceği, bu birleşme süreçlerinin nasıl oluşacağı ve nihayetinde ortaya çıkacak olan yeni kültürel biçimlerin niteliği; başta gruplar arasındaki iktidar ilişkileri olmak üzere sosyo-mekânsal bağlam, ekonomik koşullar, yürürlükteki politik ve yasal çerçeveler ile fail öznelerin bilinçli tercihleri gibi çok boyutlu ve karmaşık faktörlerin dinamik etkileşimi tarafından belirlenmektedir (-Levitt, 2001). Bu durum, kombinasyonun sadece dışsal koşulların pasif bir sonucu olmadığını, aynı zamanda aktif ve yaratıcı bir süreci de kapsadığını göstermektedir (Appadurai, 1996, s. 8-10).

İkinci olarak, kombinasyon (melezleşme) perspektifi göçmen failliğini (agency) analizin merkezine yerleştirmektedir (Anthias, 2001, s. 619-621). Paul Gilroy'un (1993) "Kara Atlantik" (Black Atlantic) kavramı, kültürel kimliklerin coğrafi sınırları aşan, melez ve dirençli formlarda ortaya çıkabileceğini ortaya koymaktadır. Bu, göçmenlerin, kendi kültürel miraslarını pasif bir şekilde korumak yerine, onları ev sahibi toplumla etkileşim içinde aktif olarak yeniden yorumladıklarının ve dönüştürdüklerinin altını çizmektedir. Kombinasyon yalnızca ev sahibi toplumun etkilerine maruz kalan pasif failerin deneyimleri değildir; tam aksine, göçmenlerin ve ev sahibi toplum üyelerinin aktif katılımını, yaratıcılığını ve müzakere kapasitelerini kapsamaktadır (Anievas ve Matin, 2016, s.7-8).

Bireyler ve gruplar, farklı kültürel unsurları bazen bilinçli bazense bilinçsiz bir şekilde seçer, kendi ihtiyaçlarına ve içinde bulundukları bağlama göre uyarlar, bazılarını reddeder veya hibrit bir tercihte bulunurlar (Levitt, 2001). Bu durum, TÇT'nin toplumları sadece sabit yapılar olarak değil, aynı zamanda failerin eylemleriyle sürekli

olarak yeniden üretilen dinamik süreçler olarak görmektedir (Mann, 1986, s. 13; Rosenberg, 2017, s. 91; de Oliveira, 2022, s. 656; Rosenberg, 2020). Göçmenler, kendi kültürel miraslarını taşıırken aynı zamanda yeni bir bağlamda yaşamlarını sürdürmek için kültürel olarak aktifleştireler ve bu süreçte hem kendileri hem de çevreleri değişmektedir (Castles ve Miller, 2009; Faist, 2000).

Üçüncü olarak, kombinasyon (melezleşme) karşılıklılık ve dönüşüm boyutunu güçlü bir şekilde vurgulamaktadır (Alba ve Nee, 2003). Melezleşme tek yönlü bir adaptasyon süreci değildir; etkileşim sonucunda sadece göçmenler değil, ev sahibi toplum da değişir ve zaman içinde dönüşmektedir (Wimmer ve Glick Schiller, 2002). Örneğin, Suriye mutfağının Türkiye’de yaygınlaşması sadece Suriyelilerin yemek alışkanlıklarını koruması anlamına gelmez, aynı zamanda Türk mutfağının yeni lezzetlerle tanışması ve zenginleşmesi anlamına da gelmektedir (Karyelioğlu, 2021, s. 18-19). Bu karşılıklı etki ve dönüşüm, TÇT’nin tarihsel değişim vurgusuyla örtüşmektedir; toplumlararası etkileşimler sadece mevcut durumu değil, aynı zamanda gelecekteki toplumsal evrimi de şekillendirmektedir (Liu ve Morris, 2014, s. 101-102).

TÇT’nin kombinasyon kavramıyla (Rosenberg, 2016, s. 138-139; Reshetnikov, 2019) kuramsal olarak çerçevelenen melezleşme, göç süreçlerini toplumlararası etkileşimin dinamik bir sonucu olarak gören, göçmen failliğini analizin merkezine alan, karşılıklı toplumsal dönüşümü vurgulayan ve kültürel sentezin karmaşıklığını, yaratıcılığını ve bağlamsallığını analiz etmek için sağlam bir teorik temel sunan kapsamlı bir perspektiftir.

Kombinasyonu etkileyen faktörler ve koşullar

Melezleşme, doğası gereği dinamik bir süreç olmakla birlikte, bu sürecin nasıl bir seyir izleyeceği, ne ölçüde yaygınlık kazanacağı ve hangi sonuçları doğuracağı, büyük ölçüde, içinde şekillendiği daha geniş toplumsal, yapısal ve bağlamsal koşullara bağlıdır. Söz konusu koşullar, melezleşmeyi besleyip kolaylaştırabileceği gibi, onu sınırlandırabilir veya gerilim dolu bir etkileşim alanına dönüştürebilir (Bhabha, 1994; Pieterse, 2015). Türkiye’deki Suriyeli göçmenler bağlamında melezleşme süreçlerini şekillendiren temel aracılık faktörleri ekonomik koşullar, kalış süresi ve yasal statünün belirsizliği, din faktörü ve ev sahibi toplumun tutumlarıdır (Portes ve Rumbaut, 2006; Berry, 2005; İneli-Ciger, 2015; Demirtaş, 2021). Aşağıda bu faktörler detaylı bir şekilde açıklanmaktadır:

Ekonomik koşullar

Ekonomik durum, göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşim düzeyini ve kültürel alışverişe katılımını doğrudan etkileyen önemli etmenlerin başında gelmektedir (Portes ve Rumbaut, 2006; Gordon, 1964). Genel ekonomik istikrar, iş fırsatlarına erişim kolaylığı, adil ücretlendirme, göçmenlerin temel geçim kaygılarının ötesine

geçerek sosyal ve kültürel hayata daha aktif katılmalarına olanak tanır (de Haas vd., 2019). Türkiye’deki Suriyelilerin önemli bir kısmının karşılaştığı işsizlik, düşük ücretler, güvencesiz çalışma gibi ekonomik zorluklar (kayıt dışı ekonomi yaygındır), göçmenlerin zamanlarını temel hayatta kalma mücadelesine ayırmalarına neden olabilir ve bu da kültürel etkinliklere katılımı veya kültürel pratiklerini görünür kılma kapasitelerini sınırlayabilir (Ceritoğlu vd., 2017). Finansal stresin sosyal adaptasyonu engellediği ve izolasyona yol açabileceği bilinmektedir; güvencesiz işlerde uzun saatler çalışan veya işsiz birçok Suriyeli için kültürel etkinliklere ayıracak zaman veya kaynak kısıtlıdır (Kadkoy 2017, s. 2; Badalič 2023, s. 968-969) Tersine, ekonomik güçlenme, özellikle kendi işini kurarak daha güvende olan göçmenler için, hem ev sahibi toplumla daha çeşitli etkileşimlere girme hem de kendi kültürel pratiklerini (örn. Suriye mutfağı restoranları) daha görünür kılma ve potansiyel olarak melezleştirme fırsatları sunar. Başarılı Suriyeli girişimciler, kendi kültürlerini tanıtırken yerel ekonomiye dahil olmakta ve Türk toplumuyla daha fazla etkileşime girmektedir. Ancak, ekonomik başarının her zaman doğrudan melezleşmeyi teşvik etmediği, bazen daha zengin “etnik yerleşim bölgeleri” oluşturarak veya ekonomik rekabetin arttığı durumlarda sosyal gerilimlere yol açarak izolasyonu artırabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Portes ve Rumbaut, 2001). Ekonomik koşullar ile kültürel melezleşme süreçleri arasındaki etkileşim, doğrusal bir nedensellikten öte, karmaşık ve çok boyutlu bir dinamik sergilemektedir. Bu bağlamda, temel sosyoekonomik güvenceye erişmiş, ancak zorunlu asimilasyon baskısını yoğun hissetmeyen birey ve grupların, kültürel etkileşimlere daha yaratıcı ve aktif biçimde katılarak melez kimlik ve pratikler geliştirme potansiyelinin daha belirgin olabildiği düşünülmektedir (Berry, 2005). Zira aşırı yoksulluk ve güvencesizlik, hayatta kalma mücadelesini önceliklendirerek kültürel müzakerelere ayrılacak enerji ve kaynakları kısıtlayabilirken; ev sahibi toplum içerisinde yüksek düzeyde bir ekonomik entegrasyon ve refah, etkileşim fırsatlarını çoğaltmakla birlikte, bireyleri ve grupları başat kültüre uyum sağlama yönünde daha güçlü bir beklenti ve baskıyla karşı karşıya bırakabilir (Portes ve Zhou, 1993). Bu durum, melezleşmenin özgün ve çeşitli biçimlerinin ortaya çıkışını veya sürdürülebilirliğini etkileyebilecek bir gerilim yaratmaktadır. Dolayısıyla, melezleşme pratiklerinin ortaya çıkması ve gelişimi açısından, ne tam bir marjinalleşme ne de tam bir asimilasyon baskısı yaratan “orta” veya “eşik” bir ekonomik konumun daha elverişli bir zemin sunabileceği öne sürülebilir (Kymlicka, 1995)

Kalış süresi ve yasal statünün belirsizliği

Göçmenlerin ev sahibi ülkede öngördükleri kalış süresine ilişkin algıları ve sahip oldukları yasal statünün (örneğin, geçici koruma, vatandaşlık veya diğer kalıcı oturma hakları) niteliği, uyum stratejilerini ve entegrasyon dinamiklerini derinden etkileyen temel yapısal faktörlerdir. Bu bağlamda, Türkiye’de Suriyelilere tanınan Geçici Koruma (GK) statüsü, önemli bir yapısal belirsizlik kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası mülteci hukukunda tanımlanan tam mülteci statüsünden farklılık göstermesi, genellikle süresiz olmaması ve vatandaşlık gibi kalıcı haklara erişimde yaşanan muğlaklıklar nedeniyle Geçici Koruma statüsü, Suriyelilerin geleceğine dair önemli belirsizlikler barındırmaktadır (İneli-Ciger, 2015, s. 274-279). Söz konusu yasal belirsizlik ortamı, Suriyelilerin Türkiye’deki geleceklerine dair uzun vadeli

planlar yapmalarını güçleştirmekte ve ülkeye tam anlamıyla bir “yerleşme” veya “aidiyet” duygusu geliştirmelerinin önüne geçebilmektedir (Padda, 2016, s. 3-5). Bu durum, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve psikolojik uyum süreçleri üzerinde doğrudan olumsuz etkilere yol açmaktadır (Imrie-Kuzu ve Özerdem, 2023, s. 1607-1609).

Bu durumun melezleşme süreçleri üzerinde potansiyel olarak caydırıcı bir etkisi olabilir; zira bireyler, geleceklerinin belirsiz olduğu bir topluma kültürel, sosyal ve ekonomik yatırımlar yapmaktan (örn. dil öğrenme motivasyonunun düşmesi, karma evlilik tereddüdü, kalıcı mülk edinme çekincesi) çekinebilirler. Karşılaştırmalı çalışmalar da geçici göçmenlik statülerinin kültürleşmeyi sınırladığını, kalıcı yerleşim ve yasal güvencenin ise bu süreçleri kolaylaştırdığını göstermektedir (Dustmann, 1996; Castles vd., 2014). Bununla birlikte, Türkiye’de kalış süresi uzadıkça, özellikle on yıldan fazla bir süredir ülkede olanlar ve burada doğan ikinci nesil Suriyeliler için, ev sahibi topluma maruz kalma ve adaptasyon kaçınılmaz olarak artmaktadır. Zamanla dil öğrenimi, eğitim sistemine katılım, iş hayatına girme ve sosyal ilişkiler kurma yoluyla Türk toplumuyla etkileşim yoğunlaşmakta ve bu da kültürel harmanlanmayı ve melez kimliklerin gelişimini teşvik etmektedir. Uzun süreli ikamet, daha fazla melezleşmeyi teşvik etmektedir; on yıldan uzun süredir Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin -özellikle gençlerin- giyim ve sosyal uygulamalarda Suriye geleneklerini korurken Türk normlarını benimseme olasılıkları daha yüksektir. Göçmen adaptasyonuna ilişkin çalışmalar, zamanın melez kimliklerin gelişimini mümkün kıldığını göstermektedir (Alba ve Nee, 2003). Türkiye’de bu durum, ikinci nesil Suriyelilerin Türk okullarına gitmesi, dillerini ve geleneklerini harmanlamasıyla açıkça görülmektedir (Erdoğan, 2021).

Din faktörü

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ve Türk toplumunun büyük çoğunluğunun Sünni İslam mezhebine mensup olması, ortak değerler, inançlar ve sosyal ağlar üzerinden önemli bir ortak zemin oluşturmakta ve bazı durumlarda kültürel alışverişi ve sosyal kabulü kolaylaştırmaktadır (Demirtaş, 2021). Camiler, ortak dini bayramlar gibi dini mekanlar ve etkinlikler, iki toplumun üyelerinin bir araya geldiği önemli sosyal ve kültürel mekanlar sunmaktadır. Ancak din, aynı zamanda potansiyel bir gerilim ve ayrışma kaynağı da olabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin laik devlet yapısı ve toplumun belirli kesimlerindeki seküler yaşam tarzı ile bazı Suriyelilerin daha görünür veya farklı yorumlanan dindarlığı arasındaki algısal veya pratik farklılıklar, ev sahibi toplumun bazı kesimlerinde önyargılara ve sosyal mesafeye yol açabilmektedir (Lazarev ve Sharma, 2017, s. 206). Bazı Türk vatandaşları, Suriyelilerin dindarlığını kendi yaşam tarzlarına, ülkenin seküler kimliğine veya ulusal birliğe yönelik bir tehdit olarak algılayabilmektedir. Ayrıca, Türkiye’deki mevcut Sünni-Alevi gibi mezhepsel fay hatları, Suriye’deki iç savaşla ilişkilendirilen siyasal İslamcılık algıları veya farklı dini cemaatlerin yapıları, dini alandaki etkileşimleri daha da karmaşıktırabilir ve dışlayıcı tutumları besleyebilir (Kaya ve Kırac, 2016; Erdoğan, 2021). Bu doğrultuda dini inancın, bağlama, siyasi söylemlere ve bireysel algılara göre hem melezleşmeyi kolaylaştıran bir köprü hem de bir bariyer işlevi görebildiği söylenebilir.

Ev sahibi toplumun tutumları

Ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik genel kabul düzeyi, yaygın önyargıları, ayrımcılık pratikleri, melezleşme süreçlerinin hızını ve biçimini belirleyen en kritik, değişken ve doğrudan etkili faktörlerden biridir (Doğan ve Ünal, 2021, s. 16-17). Genel olarak olumlu karşılama, misafirperverlik, kültürel merak ve birlikte yaşama isteği gibi tutumlar, farklı gruplar arasındaki etkileşimi ve kültürel alışverişi teşvik ederek melezleşme için daha elverişli bir zemin yaratır (Özkan, 2024, s. 419-420). Gaziantep gibi Suriye ile tarihi bağları güçlü bölgelerde veya daha kozmopolit merkezlerde (ayrımcılıkla mücadele edilirse), Suriyelilere yönelik daha yüksek bir kabul düzeyi gözlemlenebilmekte, bu da kombinasyonu teşvik etmektedir. Buna karşın, ekonomik kaygılar, kültürel farklılıklara yönelik önyargılar veya siyasi manipülasyonlar nedeniyle artan yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve ayrımcılık, sosyal mesafeyi artırır, gettolaşmayı veya göçmenlerin içe kapanmalarını teşvik eder ve melezleşme potansiyelini ciddi şekilde sınırlayabilir. İşyerinde, barınmada, eğitimde yaşanan ayrımcılık melezleşmenin önündeki önemli yapısal engellerdendir (Doğan ve Ünal, 2021; Özkan, 2024). Türkiye’de kamuoyunun Suriyelilere yönelik tutumlarının zaman içinde (özellikle ekonomik kriz dönemlerinde) ve bölgelere göre önemli ölçüde değişkenlik gösterdiği bilinmektedir (Erdoğan, 2021). Olumlu sosyal temas deneyimleri, karşılıklı anlayışı artırmaya yönelik bilinçli çabalar ve ayrımcılıkla mücadelenin etkin uygulanması, yabancı düşmanlığıyla mücadelede ve melezleşme için daha kabul edici bir sosyal ortam yaratmada kilit rol oynayabilmektedir.

Bu dört temel faktörün hiçbiri tek başına kombinasyonu belirlemez; bunlar birbiriyle karmaşık, dinamik ve bağlama özgü bir etkileşim içindedir. Örneğin, ekonomik olarak güvende olan ancak yoğun ayrımcılığa maruz kalan bir Suriyeli, melezleşme yerine kendi topluluğu içinde içe kapanmayı tercih edebilir. Ya da yasal statüsü belirsiz olmasına rağmen, olumlu bir sosyal çevrede yaşayan ve uzun süredir Türkiye’de bulunan bir genç, aktif olarak melez kimlikler ve pratikler geliştirebilir. Bu nedenle, melezleşme süreçlerini analiz ederken bu aracılık faktörlerini, etkileşimlerini ve belirli yerel bağlamlardaki tezahürlerini dikkate almak zorunludur. Bu faktörler arasındaki etkileşim, melezleşmenin sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda yapısal ve sosyal kısıtlamalar içinde şekillenen bir süreç olduğunu göstermektedir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin deneyimleri üzerinden toplumsal çoğulluk koşulları altında ortaya çıkan kombinasyon (melezleşme) süreçlerini ampirik olarak incelemektir. Bu doğrultuda en uygun yöntemin nitel araştırma olacağı düşünülmektedir. Nitel araştırma, toplumsal olguların karmaşıklığını anlamak, katılımcıların deneyimlerine nüfuz etmek ve zengin veri elde etmek için uygun bir yöntem sunar (Denzin ve Lincoln, 2011). Göçmen entegrasyonu ve kültürel melezleşme gibi çok boyutlu sosyal süreçlerin incelenmesi, kendine has metodolojik zorluklar barındırmaktadır. Nicel yöntemler, sayısal verilerle sınırlı kaldığından, bu süreçlerin arkasındaki bireysel anlamları, öznel deneyimleri ve karmaşık

sosyal etkileşimleri gözden kaçırma riski taşımaktadır. Bu nedenle, bu gibi olguların derinlemesine incelenmesi için nitel araştırma yaklaşımları daha uygun bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda, nitel araştırma, göçmenlerin yaşadığı kültürel dönüşüm süreçlerini ve bu süreçlerde ortaya çıkan hibrit kimliklerin oluşumunu anlayabilmek için en uygun metodolojik çerçeveyi sunacağı varsayılmaktadır.

Saha araştırması için Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uygulamalı Etik Merkezi tarafından 29.11.2023 tarih ve 0530-ODTUIAEK-2023 numaralı kurul kararı ile onay alınmıştır. Mülakat verilerinin yanı sıra, Suriyelilerin Türkiye’deki durumuna ilişkin kapsamlı bir ikincil kaynak analizi de yapılmıştır. Bu ikincil kaynaklar arasında; resmi raporlar başlığı altında özellikle Göç İdaresi Başkanlığı’nın düzenli yayınları, istatistikleri ve durum değerlendirmeleri; uluslararası kuruluşların yayınları kapsamında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Dünya Bankası ve UNICEF gibi kurumlar tarafından hazırlanan raporlar, analizler ve politika belgeleri; STK raporları kategorisinde ORSAM, Amnesty International, International Crisis Group gibi sivil toplum ve düşünce kuruluşlarının hazırladığı saha araştırmaları, analizler ve politika önerileri bulunmaktadır. Bu geniş yelpazedeki ikincil veriler, birincil mülakat verilerini bağlamsallaştırmak, elde edilen bulguları desteklemek ve konuya dair daha geniş ve derinlemesine bir anlayış geliştirmek amacıyla yer verilmiştir.

Araştırmada verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakat sorularında, TÇT’nin temel kavramları (birlikte var olma, farklılık, etkileşim, kombinasyon ve tarihseldönüşüm) üzerine odaklanılmış, göçmenlerin Türkiye’deki gündelik yaşam pratikleri, ev sahibi toplumla etkileşimleri, kültürel kimlikleri ve bu etkileşimlerin etkileri gibi konuları kapsamıştır. Çalışma kapsamında farklı demografik özelliklere (yaş, cinsiyet, meslek, kalış süresi) ve farklı şehirlerde ikamet eden Suriyelilerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Türk toplumundan yapılan mülakatlar daha çok saha uzmanlığına dayanan elit mülakat şeklinde gerçekleşirken; Suriyelilerle yapılan mülakatlarda da mülakatçıların en az lisans seviyesinde eğitimlerinin olmasına dikkat edilmiştir. Bunun temel sebebi çalışmanın çıktılarının kuramsal bir çerçeveye oturtulacağından dolayı, mülakat sorularının görece derinlikli olmasından kaynaklı olmuştur. Ayrıca, göçmenlerle etkileşimde bulunan Türk ev sahibi toplum üyeleri, STK temsilcileri ve ilgili kamu kurumlarından kişilerle de görüşmeler yapılarak çoklu perspektifler elde edilmiştir. Bu çeşitlilik, melezleşme deneyimlerinin farklı bağlamlarda nasıl şekillendiğini anlamak için kritiktir. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem stratejisi kullanılmış, yani araştırma sorularına en zengin bilgiyi sağlayabilecek katılımcılar belirlenmeye çalışılmıştır (Patton vd., 2015). Toplamda Türk toplumundan sekiz; Suriyelilerle sekiz olmak üzere on altı mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar ortalama 90 dakika sürmüştür. 10 Şubat 2024 - 20 Temmuz 2024 tarihleri arasında veriler toplanmıştır. Mülakatlar öncesinde katılımcılardan ses kaydı izni alınarak mülakat gerçekleştirilmiş ve ses kayıtları daha sonra transkripte edilmiştir. Türkçe bilmeyen Suriyelilerle yapılan bazı mülakatlarda ise simultane tercüman kullanılmış, bazılarıyla ise İngilizce mülakat gerçekleştirilmiştir.

Veri analizi süreci, toplanan mülakat metinlerinin ve ikincil kaynakların incelenmesini içermiştir. Analiz süreci, Rosenberg'in TÇT'sinden (özellikle farklılık, etkileşim, kombinasyon kavramları) ve melezleşme literatüründen beslenen kavramsal bir çerçeve tarafından yönlendirilmiştir (Rosenberg, 2018; Rosenberg ve Kurki, 2021; Rosenberg, 2021). Mülakatlardan elde edilen veriler, bu teorik çerçeve ışığında dikkatle yorumlanarak, göçmenlerin deneyimlerinin TÇT'nin öngördüğü sonuçlarla – özellikle de kombinasyonun farklı boyutlarıyla (yemek, müzik vb.) – nasıl örtüştüğüne dair anlamlı örüntüler ve temalar belirlenmiştir. Bu süreç, göçmenlerin failliğini ve etkileşimler sonucunda ortaya çıkan melez kültürel formları vurgulayan anlatıları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu süreç, göçmenlerin failliğini ve etkileşimler sonucunda ortaya çıkan melez kültürel formları vurgulayan anlatıları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın etik boyutları dikkate alınmış, katılımcıların bilgilendirilmiş onamları alınmış, kimliklerinin gizliliği sağlanmış ve mülakatlar gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Son olarak, çalışma karşılaştırmalı bir analiz yöntemini benimsemektedir. Türkiye'deki Suriyeli vakasını farklı bağlamlardaki diğer göçmen gruplarının (örn. Almanya'daki Türkler) deneyimleriyle karşılaştırarak, melezleşme süreçlerinin evrensel ve bağlama özgü yönlerini ayırt etmeyi amaçlamaktadır. Bu karşılaştırmalı yaklaşım, teorinin genelleştirilebilirliğini test etmek ve farklı koşulların melezleşme dinamiklerini nasıl etkilediğini anlamak için önemlidir.

4. Bulgular: Toplumsal Çoğulluk Koşullarında Kombinasyon (Melezleşme) Süreçleri

Araştırma kapsamında Türk toplumundan sekiz, Suriyelilerle sekiz olmak üzere toplam on altı katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri aşağıdaki tabloda detaylı olarak sunulmuştur:

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	İkamet Şehri
S1	Erkek	Doktora	Akademisyen/Tercüman	Nevşehir
S2	Kadın	Lisans	STK Çalışanı	Nevşehir
S3	Erkek	Lisans	Mühendis	Hatay
S4	Erkek	Lisans	Avukat	İzmir
S5	Erkek	Lisans	Düşünce Kuruluşu	Ankara
S6	Erkek	Yüksek Lisans	Mühendis/İş Adamı	Kayseri
S7	Kadın	Lisans	Öğretmen	Kayseri
S8	Kadın	Lisans	Tercüman/Tacir	Kayseri
T1	Kadın	Doktora	Akademisyen	İstanbul
T2	Kadın	Doktora	STK Çalışanı	İzmir

T3	Erkek	Lisans	İl-Göç- Kamu görevlisi	*
T4	Erkek	Lisans	İl-Göç- Kamu görevlisi	*
T5	Erkek	Lisans	İl-Göç- Kamu görevlisi	*
T6	Erkek	Doktora	Akademisyen	Kayseri
T7	Kadın	Lisans	İl-Göç- Kamu görevlisi	*
T8	Erkek	Yüksek Lisans	Gazeteci	İstanbul

*İl-Göç Kamu görevlilerinin ikamet şehirleri gizli tutulmuştur.

Suriyeli katılımcıların (S1-S8) tümü en az lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Katılımcıların cinsiyet dağılımı (5 kadın, 11 erkek) şeklindedir. Suriyeli katılımcıların tamamı aktif olarak çalışmaktadır ve farklı meslek gruplarını temsil etmektedir. Türk katılımcılar (T1-T8) ise çoğunlukla kamu kurumları, akademi ve sivil toplum kuruluşlarında çalışan, göç ve entegrasyon konularında deneyimli kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların ikamet ettikleri şehirler, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgeleri (Kayseri, Hatay) ve büyükşehirleri (İstanbul, Ankara, İzmir) ve diğer şehirleri (Nevşehir) kapsamaktadır. Bu çeşitlilik, farklı yerel bağlamlardaki melezleşme deneyimlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine olanak sağlamıştır.

Bu bölüm, Türkiye’de on yılı aşkın süredir bulunan Suriyelilerin deneyimleri üzerinden Toplumsal Çoğulluk Teorisi’nin (TÇT) ampirik uygulamasını sunmakta ve özellikle “kombinasyon”un (kültürel ve sosyal melezleşme) çeşitli boyutlarını, araştırmanın nitel bulgularıyla desteklemektedir. Elde edilen bulgular, geleneksel asimilasyon ve entegrasyon modellerinin öngördüğünün aksine, göçmenlerin pasif alıcılar olmadığını, aksine yeni ve özgün kültürel formların, sosyal pratiklerin aktif yaratıcıları ve toplumsal dokunun dönüştürücüleri olduklarını ortaya koymaktadır. Farklı diller, mutfaklar, müzikler, sanatsal ifadeler, sosyal pratikler ve kültürel normlar, Türkiye’nin toplumsal mozaïği içinde yeni ve yoğun bir kültürel karşılaşma ve etkileşim alanı yaratmıştır. Bu kültürel ve sosyal farklılık, çeşitli düzeylerde “etkileşimi” tetiklemiştir; komşuluk ilişkilerinden işyerlerine, okullardan kamusal alanlara kadar günlük hayatın hemen her alanında iki toplumun üyeleri arasında sürekli bir etkileşim ağı oluşmuştur. Bu etkileşimler her zaman sorunsuz olmamakla birlikte, kaçınılmaz olarak yeni etkileşim biçimleri ve karşılıklı uyum pratikleri geliştirilmesine yol açmıştır. Bu etkileşimlerin doğal bir sonucu olarak, farklı topluluklar arasında fiziksel ve sosyal bir “birlikte var olma” (co-existence) hali ortaya çıkmıştır. Bu durum, bazı bölgelerde ayrışma eğilimleri gösterse de, çoğu zaman aynı fiziksel mekanların paylaşılması, ortak sorunlara çözümler bulunması ve karşılıklı hoşgörünün gelişmesi şeklinde kendini göstermektedir. Ancak TÇT’nin analitik gücü ve melezleşme perspektifinin temel katkısı, özellikle bu etkileşim ve birlikte varoluş hallerinin ötesine geçerek ortaya çıkan “kombinasyon” sonucunda belirginleşmektedir. Kombinasyon, basit bir arada var olmanın ötesine geçer; farklı kültürel ve sosyal unsurların birbirine karışarak, sentezlenerek ve yeniden yorumlanarak niteliksel olarak yeni ve özgün formlar, pratikler ve kimlikler oluşturduğu, dönüştürücü ve yaratıcı bir süreci ifade eder (Rosenberg, 2016). Türkiye’deki Suriyelilerin deneyimleri, bu kombinasyon

sürecinin canlı, çeşitli ve somut örneklerini sunmaktadır. Bu kombinasyon, sadece kültürel sembollerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sosyal yapıları, ekonomik faaliyetleri ve kentsel mekanları da etkilemektedir. Aşağıda, melezleşmenin/kombinasyonun Türkiye’deki Suriyeliler bağlamında gözlemlenen temel alanları ve ampirik kanıtları detaylandırılmaktadır:

Mutfak kültüründe Kombinasyon

Mutfak pratikleri, kültürel melezleşmenin en somut ve gündelik hayatta en sıkça deneyimlenen alanlarından biridir. Suriyelilerin Türkiye’ye getirdiği zengin mutfak kültürü, Türk mutfağıyla bir etkileşime girmiştir. Özellikle Suriyelilerin yoğun yaşadığı şehirlerde açılan çok sayıda Suriye restoranı, pastanesi, fırını vb., Türklerin yeni lezzetlerle ve yemeklerle tanışmasına olanak sağlamıştır. Suriyeli işletmelerin zamanla Türk müşterilerin de ilgisini çekmeye başlamış ve Suriye yemeklerinin Türk damak tadında yer edinmeye başladığını göstermektedir. (S-5), “*Bir yıl içinde iki Suriye pastanesi açtım. İlk başlarda müşterilerimin çoğunluğu Suriyelilerden oluşurken, mutfak kültürümüzü öğrendikçe Türkler de Suriye tatlıları satın almaya başladı. Tatlılar, Türkler ve Suriyeliler arasında bir bağ kurulmasına yardımcı oldu*” demiştir. Etkileşim sadece tek yönlü değil, aynı zamanda mevcut pratiklerin ev sahibi bağlama uyarlanması ve yeni, melez ürünlerin yaratılması şeklinde de kendini göstermektedir. Örneğin, Suriyeliler tarafından işletilen dönerciler, genellikle Türk dönerinden farklı baharatlar veya soslar kullanarak kendi özgün yorumlarını katmaktadır. “Şam Dürüm” gibi Suriye dolgularını Türk ekmekleriyle birleştiren sokak yemekleri popülerlik kazanmıştır (Rottmann ve Kanal, 2023). Gaziantep gibi mutfak kültürü zengin şehirlerde, Suriyeli baklavacılar, yerel Antep fıstığını Suriye yufka teknikleriyle birleştirerek iki geleneği harmanlayan özgün bir ürün yaratmıştır (Şimşek, 2019, s. 276). Bu durum, TÇT’nin kombinasyon fikrini somutlaştırmaktadır. Aynı şekilde, Suriyeli aileler de Türk mutfağından etkilenmiş, kendi yemeklerine Türk malzemelerini veya bilgilerini entegre etmiştir.

Mutfak, kombinasyonun belirgin bir alanı olmakla birlikte, bu süreç her zaman pürüzsüz ilerlememektedir. Bazı Türk katılımcılar, yeni mutfak formlarına başlangıçta şüpheyle yaklaştıklarını veya kendi geleneksel damak tatlarının korunması yönünde tercihlerini dile getirdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin, bir Türk katılımcı (T-2), “*Bazı Suriye yemekleri bizim damak tadımıza pek uymuyor, baharatları farklı gelebiliyor, alışmak zaman alıyor*” şeklinde yorum yapmıştır. Buna karşın, Suriyeli mülakatçılar somut örnekler sunmuştur. Suriyeli bir fırıncı olan (S-3), kendi «*tandır ekmeği*»ni Türklerin nasıl benimsediğini ve şimdi onun gösterdiği gibi yapıldığını anlatmıştır. (S-5), «*giderek daha fazla Türk’ün, özellikle Suriye mutfağına, falafel gibi vejetaryen veya vegan yemeklere aşina olduğunu*” gözlemlemiştir. (T-8), özellikle Fatih gibi İstanbul yerleşim yerlerinde humus ve şerbet gibi Suriye yemeklerinin yaygınlaşmasını detaylandırmıştır. (S-2) “*Buraya ilk geldiğimizde kendi yemeklerimizi yapıyorduk... Sonra Türk komşularımızdan yeni tarifler öğrendik... Şimdi hem Suriye hem de Türk yemeklerini kendi evimizde sıkça pişiriyoruz, hatta ikisini karıştırıp yeni tatlar buluyoruz bazen*” demiştir. Ortak yemek atölyeleri veya kültürel festivaller, kültürel alışverişi ve melezleşme için önemli sosyal platformlar sunmaktadır.

Ortak yemek atölyeleri veya kültürel festivaller, kültürel alışveriş ve melezleşme için önemli sosyal platformlar sunmaktadır. Bu etkinliklerde, Arap, Türk ve Kürt mutfaklarının unsurlarını harmanlayan tarifler denenmekte ve katılımcılar arasında sosyal bağlar güçlenmektedir (D’Ignoti ve Jarroud, 2022; Berman, 2012). Mutfak alanı, Suriyeli mültecilerin sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda kültürel alanda da aktif failler olduğunu ve Türk toplumunu nasıl aktif bir şekilde şekillendirdiğini gösteren canlı bir örnektir.

Müzik ve sanatta Kombinasyon

Müzik ve sanat, kültürel kimliklerin ifade edildiği ve toplumsal değişimlerin yansıtıldığı önemli alanlardır ve Türkiye’deki Suriyelilerin varlığı bu alanlarda da belirgin melezleşme süreçlerini tetiklemiştir. Suriyeli müzisyenlerin, sanatçıların Türkiye’deki müzik ve sanat ortamına giderek daha fazla entegre olmasıyla birlikte, Suriyeli ve Türk sanatçıları arasında işbirlikleri ve karşılıklı etkileşimler artmıştır. Bu işbirlikleri, Arap makamlarını, ritimlerini veya enstrümanlarını Türk halk müziği ezgileri veya Batı müzik formlarıyla birleştiren melez müzik tarzlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (T-8), bu etkileşimlerin müzik alanında yeni bir sentez yaratma potansiyeline dikkat çekmiştir: *“Suriyeliler buraya geldikten sonra Suriyeli müzisyenler bir şekilde Türkiye’deki müzik faaliyetlerine katıldı... Bir Türk müzisyen ve bir Suriyeli müzisyen bir araya geldiğinde gerçek bir etkileşim oluyor... Yavaş yavaş melez bir şey ortaya çıkabiliyor. Suriyeli müzisyenlerin Türk mekanlarında sahne alması kültürel sınırların geçirgenliğini somutlaştırmaktadır.”* (T-8), Suriyeli müzisyenlerin Türk müzik sahnesine entegrasyonunu, müzik tarzlarında *“gerçek bir etkileşim”* ve *“hibrit bir şeyin ortaya çıkma potansiyeli”* ile sonuçlandığını belirtmiştir. Suriyeli hattatlar da Türk geleneksel sanat piyasasını etkilemekte, (T-8), *“bize göre biraz farklı yazdıkları için giderek hibrit bir şeyin ortaya çıkabileceğini”* söylemiştir. (S-6), sanat ve müziğin kültürler arasında *“önemli bir birleşme/melezleşme etkisi”* yaratmadaki rolünü vurgulamıştır. Görsel sanatlarda da benzer bir etkileşim gözlemlenmektedir. Özellikle hat sanatında, Suriyeli hattatlar Türkiye’deki hat sanatçılarıyla etkileşime girerek, Arap ve Osmanlı hat stillerini harmanlamakta, yeni kompozisyonlar denemektedir. Bu sanatsal etkileşim sonucunda *“Yavaş yavaş melez bir şey ortaya çıkabilir”* yorumunu yapmaktadır. Bu, her iki geleneği de zenginleştiren yeni, melez kaligrafik formların potansiyeline işaret eder. Suriyeli görsel sanatçıların yerinden edilme, kimlik gibi evrensel temaları işledikleri eserleri, Türkiye’deki galerilerde sergilenmekte ve bu eserlerde sıklıkla Orta Doğu estetiği ile çağdaş Türk veya Batı sanat akımlarının etkileri bir araya getirilmektedir (Williams 2023; UNICEF, 2022, s. 29-30). Bu sanatsal üretimler, sadece estetik değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda iki toplum arasında empati ve anlayış geliştirmeye de katkıda bulunabilir.

Dilsel Kombinasyon ve sosyal pratikler

Dil, kültürel kimliğin temel taşıyıcısıdır ve dilsel melezleşme, kombinasyonun en yaygın göstergelerinden biridir. Türkiye’deki Suriyeli nüfusun önemli bölümünün

Türkçeyi öğrenmesiyle birlikte, iki dillilik yaygın bir sosyal gerçeklik haline gelmiştir. Okullar, işyerleri, kamusal alanlar gibi mekanlar, Türkçe ve Arapçanın bir arada kullanıldığı, kod değiştirmenin ve kelime ödünçlemelerinin sıkça yaşandığı çok dilli mekanlardır. Bazı okullarda veya gençler arasında iki dilin unsurlarını taşıyan melez bir “sokak dilinin” ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir. Özellikle ikinci nesil göçmenler arasında, iki dili akıcı bir şekilde karıştırarak konuşan bireylerin sayısı artmaktadır. Bu durum, sadece dil öğrenimi değil, aynı zamanda iki dilin ve ilişkili kültürel normların bireysel düzeyde içselleştirilmesi ve harmanlanmasıdır. **Örneğin, Kayseri’de büyüyen genç bir Suriyeli katılımcı (S-7),** “*Arkadaşlarımla konuşurken Türkçe ve Arapça kelimeleri farkında olmadan karıştırıyorum, bu benim doğal dilim haline geldi*” demiştir. Ancak bu dilsel melezleşme, bazı gençlerde kimlik karmaşasına da yol açabilmektedir. Bir diğer genç katılımcı (S-8), “*Bazen kendimi ne tam Suriyeli ne tam Türk gibi hissediyorum, iki dil arasında gidip gelmek zor olabiliyor*” ifadesini kullanmıştır. Aynı şekilde, Türkçeye de özellikle Suriyelilerin yoğun yaşadığı bölgelerde bazı Arapça kelimeler (örn. selamlama biçimleri, yemek isimleri) yeniden girmiş veya yaygınlaşmıştır. Bu dilsel melezleşme, sadece kelime alışverişi değil, aynı zamanda kültürel kavramların ve ifade biçimlerinin de karşılıklı olarak benimsenmesi anlamına gelir. Gündelik sosyal etkileşimler, gelenekler ve yaşam tarzları da melezleşmenin yaşandığı önemli alanlardır. Özellikle karma evliliklerin arttığı durumlarda, aile içi pratiklerde, kutlamalarda ve sosyal etkileşimlerde belirgin bir kültürel kombinasyon yaşanmaktadır. İki farklı kültürel arka planın bir araya gelmesi, yeni ve özgün aile geleneklerinin oluşmasına yol açmaktadır. (S-2), “*Türk eşiyle kendi Suriyeli geleneklerini birleştirdiklerini ve Türk geleneklerinden de etkilenerek yeni, kendilerine özgü aile gelenekleri oluşturduklarını*” ifade etmiştir. Bu kişisel deneyim, TÇT’nin ‘kombinasyon’ ve ‘birlikte var olma’ kavramlarının hanehalkı düzeyinde ortaya çıktığını, kültürel kimliklerin dinamik ve sürekli müzakereye açık olduğunu ortaya ortaya koymaktadır. Karma evlilikler, sadece yeni kültürel pratiklerin değil, aynı zamanda kimlik müzakerelerinin de somut birer alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Ramazan ayında paylaşılan İslami uygulamalar, Suriyeli ve Türk ailelerin iftar geleneklerini paylaşarak mutfak ve dini gelenekleri harmanlamasıyla melezleşmeyi daha da ileri götürmektedir. Gençler arasında giyim tarzları, moda tercihleri gibi alanlarda da melezleşme belirtileri görülebilir; Suriyeli gençler Türk modasını takip ederken kendi kültürel değerlerini koruyarak melez bir kimlik ifadesi sergileyebilirler (Gökarıksel ve Secor, 2010). Bu durum, kimliklerin sabit değil, akışkan ve sürekli müzakere edilen yapılar olduğunu desteklemektedir.

Dini pratikler ve sosyal yaşamda Kombinasyon

Paylaşılan dini kimlik (Sünni İslam) önemli bir ortak zemin sunsa da, dini pratiklerde, yorumlarda ve kurumsal düzenlemelerde farklılıklar mevcuttur. Suriyelilerin Türkiye’deki varlığı, bu alanda da belirli kombinasyon süreçlerini tetiklemiştir. Suriyeliler, kendi dini pratiklerini, cemaatlerini ve liderlerini Türkiye’de sürdürme eğilimindedirler. Ancak, mevcut dini kurumlarla (Diyanet’e bağlı camiler vb.) ve diğer Müslüman gruplarla etkileşim kaçınılmazdır. Bu etkileşimler, dini pratiklerin adaptasyonuna, yeni pratiklerin ortaya çıkmasına veya farklı dini yorumların bir araya

gelmesine yol açabilmektedir. Örneğin, bazı Suriyeliler bayram kutlama biçimlerini Türkiye’deki pratiklerle birleştirebilir veya farklı gruplar aynı camide bir araya gelerek yeni bir etkileşim alanı oluşturabilirler. Bazı durumlarda, Suriyeli dini liderler veya cemaatler, Türkiye’deki dini kurumlarla işbirliği yaparak veya kendi faaliyetlerini yürüterek melez dini yapılar (örn. hem Suriyelilere hem Türklere hizmet veren cami dernekleri) oluşturabilmektedir. Bu yapılar, hem Suriyeli toplumunun ihtiyaçlarını karşılamakta hem de Türk toplumunun dini yaşamıyla etkileşimde bulunmaktadır. Mülakatlar, bazı Suriyelilerin Türkiye’deki dini ortamlardan etkilendiğini, örneğin farklı vaazları dinlemeye başladığını veya dini pratiklerinde değişiklikler yaptığını göstermektedir. Dini alandaki kombinasyon, sadece pratiklerin değil, aynı zamanda dini kimliğin kendisinin de yeniden müzakere edildiği bir süreci içerebilir.

Suriyelilerin varlığı, sosyal normlarda ve yaşam tarzlarında ince değişikliklere de yol açmıştır. Suriyeli S-3, Türklere etkileşimden sonra din ve kadın rolleri konusundaki kendi bakış açısının nasıl değişerek, “*daha esnek*” hale geldiğini anlatmıştır. T-1, Türkiye’de Suriyeli kadınların rollerinde olumlu bir değişiklik olduğunu, “*kızların okula gitmesi*” ve kadınların iş hayatında “*bunu yapmaya zorlanması*” gibi örneklerle belirtmiştir. (S-1), “özellikle büyük şehirlerde yerleşen Suriyelilerin giyim tarzında önemli bir değişiklik” gözlemlemiş, genç nesillerin Türk tarzlarını benimserken aile beklentileriyle de uyum sağlamaya çalıştığını belirtmiştir. Sekülerleşme eğilimleri veya farklı dini yorumlarla karşılaşma, göçmenlerin kendi dini kimliklerini yeniden düşünmelerine ve melez dini kimlikler geliştirmelerine yol açabilir. Bu alandaki etkileşimler, “farklılığın” tanınmasıyla başlayıp, “etkileşim” ve “*birlikte var olma*” durumlarına yol açmakta ve nihayetinde yeni dini pratiklerin veya anlayışların “kombinasyonuna” evrilebilmektedir (Tümen, 2023, s. 6; Altınors, 2020, s. 206-207).

Ekonomik hayat ve girişimcilikte Kombinasyon

Ekonomik alan da melezleşmenin belirgin şekilde yaşandığı, toplumsal entegrasyon açısından kritik bir alandır. Suriyeliler, işgücü olarak katılımın yanı sıra, girişimcilik faaliyetleriyle de ekonomiye aktif olarak dahil olmuşlardır. Resmi kayıtlara göre (kayıt dışılık yüksek olsa da) on binlerce Suriyeli tarafından işletilen işyeri bulunmaktadır (Kirişçi ve Uysal, 2019). Bu işletmeler, ekonomik katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin bir araya geldiği, etkileşime girdiği ve kültürel alışverişin yaşandığı önemli sosyal ve mekânsal alanlar yaratmaktadır. Suriyeli işletmeler, sıklıkla Türk iş modellerini ve yasal düzenlemelerini benimserken, aynı zamanda Arap ticari pratiklerini veya Suriye’ye özgü ürün ve hizmetleri sürdürmektedirler. Bu durum, farklı ekonomik ve ticari kültürlerin unsurlarının bir araya gelerek yeni, melez iş modelleri oluşturduğunu göstermektedir. Suriyeliler tarafından işletilen bazı fabrikalar veya atölyeler, Türk yönetim tarzlarını Suriyeli emek gelenekleriyle harmanlayarak örgütsel uygulamaları uyarlamaktadır. Bu ekonomik kombinasyonlar, Suriyelilerin sadece işgücü piyasasına katılmakla kalmayıp, aynı zamanda Türkiye’deki ekonomik yapıları ve tüketim alışkanlıklarını da etkilediğini ve şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu girişimcilik faaliyetleri, ekonomik alanda da melezleşmeye örnek teşkil etmekte-

dir. Suriyeli ticaret biçimlerini entegre ederek Türk ekonomik alanlarını yeniden şekillendirmektedirler. Perakendecilikte, Suriyeli bakkallar Levanten malları sunarken Türk tüketici tercihlerini de benimsemektedir. Yemek kültüründe, Suriye restoranları yeni yemekleri Türkiye'nin kentsel yemek sahnelerine tanıtıyor (Danış ve Nazlı, 2019; Şimşek, 2019, s. 275-276).

Ekonomik alan, kültürel ve sosyal kombinasyonun önemli bir katalizörüdür. Suriyelilerin Türkiye'de iş kurmaları ve özellikle ticaret alanında yarattıkları yeni modeller, iki toplumun ekonomik pratiklerinin nasıl harmanlandığına dair somut örnekler sunmaktadır. (S-5), Suriyelilerin kendi işlerini kurarak “*niş pazarlar veya iki kültürü bir araya getiren melez işletmeler* (örn. *Suriye tatlıcıları veya el işi ürünleri satan dükkanlar*) yarattığını” ve “*yerel ekonomilere katkıda bulunduğunu*” vurgulamıştır. (T-8), Suriyeli kuaförlerin Avrupa'ya göçü ve orada yeni “*masajlı saç yıkama*” gibi uygulamaların ortaya çıkışını bir örnek olarak sunarak, göçmenlerin sadece işgücü değil, aynı zamanda kültürel ve ticari yeniliklerin taşıyıcısı olduğunu ima etmiştir. Ekonomik olarak, İstanbul ve Gaziantep'te Suriyeli mültecilerin açtığı restoranlar ve dükkanlar gibi işletmelerin kurulması, Türk ve Suriye uygulamalarının harmanlandığı ortak ekonomik alanlar yaratmaktadır (T-8; ORSAM, 2015). Bu, Suriyelilerin Türk iş modellerine uyum sağlarken, Suriye ürün ve hizmetlerini de tanıttığı karşılıklı bir etkileşimdir. Bu ekonomik faaliyetler, yeni tedarik zincirleri ve müşteri tabanları oluşturarak Türkiye ekonomisinde yeni bir “*ekonomik melezleşme*” alanı yaratmakta, aynı zamanda iş yaşamında yeni kültürel normların (örn. farklı çalışma saatleri veya müşteri ilişkileri yaklaşımları) doğmasına yol açmaktadır.

Kombinasyon süreci homojen değildir ve çeşitli faktörlerden etkilenir. Eğitim seviyesi, dil yeterliliği ve coğrafi yerleşim, kombinasyonun derinliğini ve yönünü belirler. Daha eğitilmiş Suriyelilerin (S-1; S-7), Türk kültürüyle daha kolay etkileşime girdiği ve kültürel alışverişe daha açık olduğu gözlemlenmiştir. Büyükşehirler gibi kentsel ortamlar, izole kırsal bölgelere göre daha fazla kombinasyonu teşvik etmektedir (S-1; T-1).

Ancak, kombinasyon sürecinin birtakım zorlukları bulunmaktadır. (T-1), “*Suriyeli profesyonellerin (örneğin hukukçular) diplomalarının Türkiye'de tanınmaması nedeniyle mesleklerini icra edemediklerini ve bunun onların toplumsal entegrasyonlarını sınırladığını*” belirtmiştir. Bu yasal ve kurumsal engeller, kültürel ve sosyal kombinasyonun önünde ciddi bariyerler oluşturmaktadır. Ayrıca, (T-4) ve (T-8) gibi mülakatçılar, “*Suriyeliler arasında yaygın olan çok eşlilik ve çocuk evliliği gibi bazı geleneksel pratiklerin Türk hukuku ve sosyal normlarıyla çatışması nedeniyle uyum sorunlarına yol açtığını*” vurgulamıştır. Bu tür farklılıklar, iki toplum arasında gerilimlere neden olmakta ve kombinasyonun her zaman sorunsuz bir süreç olmadığını göstermektedir. Öte yandan, (T-8), “*Suriyeli din alimlerinin bazı konularda (örneğin çok eşlilik) Türk din alimlerinden daha muhafazakar olmasının, Diyanet'i rahatsız ettiğini ve dini pratiklerdeki bu farklılığın adaptasyonu zorlaştırdığını*” belirtmiştir.

Özetle, Türkiye'deki Suriyeliler vakası, mutfaktan müziğe, dilden ekonomiye kadar

birçok alanda kültürel ve sosyal melezleşmenin dinamik, yaratıcı ve çok boyutlu bir şekilde işlediğini göstermektedir. Bu süreç, TÇT’nin öngördüğü gibi, farklı toplumsal unsurların etkileşim yoluyla yeni ve özgün formlar, pratikler ve kimlikler yaratmasıdır (kombinasyon). Bu kombinasyon süreci her zaman sorunsuz işlemeyebilir ve gerilimleri de beraberinde getirebilir. Göçmenler, hem kendi toplumları içinde hem de ev sahibi toplum içinde kimlik müzakereleri ve potansiyel kimlik baskılarıyla karşılaşabilirler. Ancak bulgular, birçok Suriyelinin bu zorluklara rağmen esnek, adapte olabilen ve melez kimlik stratejileri geliştirerek çoklu aidiyetler inşa ettiğini göstermektedir. Bu, göçmen failliğinin ve zorlu koşullara rağmen adaptasyon ve yaratıcılık kapasitesinin önemli bir göstergesidir.

Karşılaştırmalı perspektifler: Kombinasyonun evrensel özellikleri ve bağlamsal farklılıklar

Türkiye’deki Suriyelilerin deneyimleri üzerinden ampirik olarak ortaya konulan kombinasyon (kültürel ve sosyal melezleşme) süreci, münferit veya Türkiye’ye özgü bir olgu değildir; aksine, tarihsel süreç boyunca ve dünyanın farklı coğrafyalarındaki çeşitli göç hareketleri ve göçmen topluluklarının deneyimleri, kültürel, sosyal ve ekonomik kombinasyonun uluslararası göçün yaygın, yapısal ve evrensel bir dinamiği olduğunu güçlü bir şekilde göstermektedir. Bu dinamik, Justin Rosenberg’in Toplumsal Çoğulluk Teorisi’nde tanımladığı kombinasyon kavramıyla yakın bir teorik ve ampirik paralellik taşımaktadır (Rosenberg, 2016).

Almanya’daki Türk göçmenler

Almanya’ya 1960’larda başlayan “misafir işçi” programları kapsamında giden ve zamanla yerleşik hale gelen Türk toplumu, kültürel ve sosyal melezleşmenin Avrupa bağlamındaki en önemli ve iyi belgelenmiş örneklerinden birini sunmaktadır. Nesiller boyunca Türk göçmenler ve onların torunları, Alman toplumuyla karmaşık, çok boyutlu ve sürekli müzakere edilen bir etkileşim sürecine girmişlerdir. Bu süreçte ortaya çıkan kültürel formlar, melezleşmenin/kombinasyonun tipik örneklerini sergilemektedir. Türk mutfağının Alman mutfağıyla etkileşimi (örn. döner kebabın Almanya’nın gayriresmi “ulusal yemeği” haline gelmesi (Möhring, 2014), Türkçe ve Almancanın karışımıyla ortaya çıkan yeni dilsel formlar (“Kiezdeutsch” gibi (Auer ve Dirim, 2008), Türk gençlerinin hem Türk hem Alman kültürel öğelerini içeren melez kimlikleri (“Deutsch-Türke”), iş dünyasında ve sosyal hayatta kurulan karma yapılar (örn. Türk-Alman Sanayi ve Ticaret Odası), bu kombinasyonun dil, mutfak, kimlik ve kurumsal pratikler gibi çeşitli alanlardaki belirgin örnekleridir (Vertovec, 2004; Soysal, 2004). Bu örnekler, göçmen failliğinin sadece kendi kültürünü korumakla kalmadığını, aynı zamanda ev sahibi kültürleri de etkilediği ve yeniden şekillendirdiği bir kombinasyonu yansıtmaktadır. Berlin’in Kreuzberg gibi semtleri, Türk ve Alman mimari stillerinin, işyeri tabelalarının ve sosyal pratiklerin iç içe geçtiği melez kentsel mekânlardır (Hajirahimikalhroudi, 2021). Almanya’daki Türkler, özellikle sonraki nesiller, sıklıkla kendilerini ne sadece Türk ne de sadece Alman olarak tanımlamakta, bunun yerine her iki kültüre de ait unsurları barındıran melez

kimlikler geliştirmektedirler. Zamanla ikinci ve üçüncü kuşak Türkler, Alman eğitim sistemine ve işgücü piyasasına daha fazla entegre olurken, kendi dil, din ve kültürel geleneklerini korumuş veya yeni melez biçimler yaratmışlardır (örn. melez festival-ler, iki dilli eğitim girişimleri (Mandel, 2008). Bu gidişat, kalış süresi, kuşaklar arası geçiş ve ekonomik entegrasyonun evrensel olarak melezleşme için kritik önemde olduğunu göstermektedir. Ancak önemli farklılıklar da mevcuttur; Almanya’daki Türk göçü daha planlı ve yerleşik bir kurumsal statüye dayanırken, Türkiye’deki Suriyeli göçü daha düzensiz, zorunlu ve kitleseldir. Almanya’nın vatandaşlık politikaları ve “uyum” (integration) kavramına yaklaşımı, melezleşme dinamiklerini Türkiye’den farklı şekilde etkilemiştir. Ev sahibi toplumun tepkisi olarak Almanya’da yaşanan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık deneyimleri de melezleşme süreçlerini etkilemiştir (Gökalp Aras ve Mencütek, 2024; Sauer, 2019).

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Meksikalılar

ABD’ye göç eden büyük Meksikalı topluluğu, uzun tarihi, coğrafi yakınlığı, ABD-Meksika sınır bölgesinin kendine özgü yapısı ve ABD’nin göçmenlik tarihi nedeniyle farklı bir melezleşme özelliğı ve politik boyutu sunmaktadır. Meksikalı göçmenlerin ABD kültürü üzerindeki etkisi, özellikle Tex-Mex mutfağı (Teksas ve Meksika mutfaklarının sentezi) veya Tejano **müziğı (Meksika Halk müziğı ve diğer etkileri birleştiren bir tür) gibi yaygın melez kültürel formlarda belirgindir** (Pilcher, 2012; Peña, 1985). Bu formlar, Meksika ve Amerikan kültürel unsurlarının yaratıcı, çoğu zaman alt-kültürel bir sentezini temsil etmektedir. Chicano kimliğinin kendisi, Meksika yerli mirası ile ABD’deki Meksika kökenlilerin sivil haklar mücadelesinin birleşimi olarak görülebilir; bu, sadece kültürel bir karışım değıl, aynı zamanda politik bir duruştur (Anzaldúa, 1987). **İki dilin (İspanyolca ve İngilizce) gündelik yaşamda ve sanatsal ifadelerde iç içe kullanıldığı** «Spanglish» veya Chicano rap gibi müzik türleri, dilsel ve sanatsal alandaki melezleşmeyi örnekler ve bir direniş biçimi olarak da görülebilir (Falcón, 2001). Meksikalı diasporanın yoğunlaştığı bölgelerde oluşturulan “barrios” ve kültürel merkezler, melezleşmenin mekânsal tezahürlerine önemli katkı sağlamıştır. Ancak, yasal statü belirsizlikleri, katı sınır politikaları ve ev sahibi toplumdaki ayrımcılık (**örn.** anti-göçmen söylemler ve uygulamalar), melezleşme süreçlerini karmaşıklaştırmış ve zaman zaman gerilimli hale gelmiştir (Massey, 2010).

Birleşik Krallık’taki Hintliler

Birleşik Krallık’taki Hint diasporası (ve Güney Asya diasporası), sömürgecilik sonrası (postkolonyal) bağlamın melezleşme süreçleri üzerindeki etkilerini anlamak için önemli ve karmaşıık bir örnektir. Britanya İmparatorluğu sonrası farklı dalgalar halinde İngiltere’ye göç eden topluluklar, İngiliz toplumunun yapısını önemli ölçüde değıştirmiştir. Köri’nin İngiltere’de “ulusal bir lezzet” haline gelmesi (British Curry) ve Hint restoranlarının yaygınlaşması (Collingham, 2006), Bollywood filmlerinin ve müziğinin İngiliz pop kültürü üzerindeki etkisi, geleneksel Hint giysilerinin Batı tarzıyla kullanıldığı moda tarzı veya Bhangra gibi müzik türlerinin ortaya çıkması gibi

kültürel pratikler, melezleşmenin gündelik hayattaki yansımalarına örnektir (Gopinath, 1995). Hintçe ve İngilizce arasında gözlemlenen dilsel karışımlar ve “Hinglish” gibi konuşma biçimleri, dilsel melezleşmenin bir göstergesidir (Sengupta vd. 2024).

Hint topluluklarının yoğunlaştığı Southall ve Leicester gibi bölgelerde oluşturulan kültürel ve ticari mekânlar, melezleşmenin fiziksel alanlardaki somutlaşmış halleridir. Bu örnekler, melezleşmenin sadece göçmen kimliklerini değil, aynı zamanda ev sahibi toplumun kimliğini ve «ulusal» kimlik algılarını da aktif olarak yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Stuart Hall (1980) gibi teorisyenler, İngiltere’deki Karayip ve Güney Asyalı diasporalarının deneyimlerinden yola çıkarak melez kimliklerin karmaşıklığını ve sabit kimlik kategorilerine meydan okuyan akışkan doğasını teorize etmişlerdir. İngiltere’nin resmi çokkültürlülük politikaları, farklı kültürel kimliklerin kamusal alanda tanınmasına olanak tanımış, ancak bu durum bazen kültürel etkileşimden ziyade gruplar arası ayrışmayı da beraberinde getirebilmiştir (Smith ve Patel, 2019). İngiltere’deki Hint göçü, büyük ölçüde sömürgecilik sonrası dönemde Commonwealth vatandaşlığı gibi faktörlerden etkilenerek gerçekleşmiştir (O’Connor, 2016). Irkçılık, ayrımcılık, sınıf eşitsizlikleri ve dini farklılıklar gibi ev sahibi toplum tepkileri, Güney Asyalıların deneyimlerini şekillendiren önemli faktörler olmuş ve melezleşme süreçlerini karmaşıktırıştırır. Türkiye’deki Suriyelilerle karşılaştırıldığında, İngiltere’deki Hint diasporasının daha uzun bir yerleşim geçmişi, daha yerleşik kurumları ve genellikle daha güvenli bir yasal statüsü bulunmaktadır. Ancak her iki grup da kültürel farklılıklar, önyargılar ve kimlik müzakereleri gibi benzer zorluklarla karşılaşmaktadır.

Diğer küresel örneklerden kombinasyonun kanıtları

Yukarıdaki büyük örneklerin yanı sıra, dünyanın dört bir yanından çok sayıda başka göç bağlamı da melezleşme/kombinasyon dinamiklerinin yaygınlığını ve evrensel niteliğini göstermektedir. Bu örnekler, göçün olduğu hemen her yerde, farklı koşullar altında da olsa, göçmenlerin ve ev sahibi toplumların etkileşiminin sıklıkla kültürel sentezlere ve yeni, melez formların ortaya çıkışına yol açtığını pekiştirmekte ve melezleşmenin küresel bir toplumsal gerçeklik olduğunu teyit etmektedir. Fransa’daki Vietnamlıların mutfak adaptasyonları (Collins, 2024). Orta Doğu’daki Filipinli işçilerin melez gündelik dilleri (Arabliş) ve festivalleri (Klemensits ve Târik, 2024), İspanya’daki Faslıların melez mimari formları (Burleigh, 2022), İsrail’deki Etiyopyalı Yahudilerin melez dini pratikleri (Westheimer ve Kaplan, 1992), Avrupa’daki Batı Afrikalı göçmenlerin geleneksel hikaye anlatıcılığını Avrupa sekülerizmiyle harmanlaması, Raï müziği gibi melez müzik türleri veya Afro-Avrupa modası (Ashton, 2004), bu evrensel dinamiğin farklı tezahürleridir. Brezilya’daki Haitililer Haiti Kreyolu kültürel pratiklerini Afro-Brezilya gelenekleriyle karıştırarak Haiti samba’sı gibi melez müzik formları yaratmıştır (Morris, 1999). Doğu Afrika’daki Hintliler yeni yemekler ve mimari stiller tanıtmıştır (Younger, 2009). Tüm bu örnekler, melezleşmenin sadece kültürel pratiklerle sınırlı kalmayıp, dilsel ifadelerden mekânsal oluşumlara, kimlik müzakerelerinden kurumsal yapılara ve ev sahibi toplumun tepkilerine kadar geniş bir yelpazede tezahür ettiğini göstermektedir. Bu karşılaştırmalı analizler, teorinin genelleştirilebilirliğini ve farklı koşulların melezleşme

dinamiklerini nasıl etkilediğini anlama kapasitesini güçlendirmektedir.

5. Tartışma: Kombinasyonun Teorik ve Politik Çıkarımları

Bu çalışmada sunulan nitel veriye dayalı kapsamlı analiz ve karşılaştırmalı vaka incelemeleri, kültürel melezleşmenin, TÇT'nin kombinasyon kavramı temelinde kavramsallaştırıldığında, çağdaş göç süreçlerini anlamak için geleneksel asimilasyon ve entegrasyon paradigmalarına kıyasla önemli ölçüde daha dinamik, gerçekçi ve analitik olarak güçlü bir çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır. Göç hareketliliklerinde uluslararasılığı ortaya koyma ve etkileşim ve toplumların birbirine marzu kalmasını ortaya koyması açısından kıymetli olan SÇT ve onun bir özelliği olan Kombinasyon, Suriye göçündeki etkileşim ve onun sonuçlarını iki farklı toplumun birbirine maruz kalmasının olası sonuçlarını ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca, Türkiye'deki Suriyelilerin gündelik yaşam pratiklerindeki (yemek, müzik, dil, sosyal etkileşimler) somut kombinasyon örnekleri ve diğer küresel bağlamlardaki (Almanya'daki Türkler, ABD'deki Meksikalılar, Birleşik Krallık'taki Hintliler) paralellikler, bu olgunun evrensel dinamiklerini ve bağlamsal farklılıklarını gözler önüne sermektedir. Melezleşme perspektifi, göçmenleri pasif alıcılar olarak değil, aksine failliği olan aktörler olarak konumlandırır; onları hem kendi kültürel miraslarını aktif bir şekilde yeniden yorumlayan hem de içinde yaşadıkları toplumların dokularını aktif olarak dönüştüren dinamik failer olarak kabul eder. Bu durum, eleştiride belirtilen kimlik müzakereleri ve ayrımcılık deneyimleri gibi temaların, TÇT'nin dinamik çerçevesinde nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Ampirik bulgular, Türkiye'deki Suriyelilerin deneyimlerinin, geleneksel asimilasyon ve entegrasyon paradigmalarının taşıdığı analitik sınırlılıkları aşan daha esnek, dinamik ve kapsamlı bir çerçeve gerektirdiğini teyit etmektedir. Bulgular, Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyum veya etkileşim süreçlerinin, tek yönlü bir kültürel silinme veya basit bir birlikte var olma durumundan ziyade, TÇT'nin "kombinasyon" kavramıyla kavramsallaştırılan dinamik, yaratıcı ve çift yönlü bir kültürel ve sosyal melezleşme süreci olduğunu açıkça göstermektedir. Asimilasyonist yaklaşımlar kültürel farklılıkları ya sorun olarak görür ya da zamanla ortadan kalkacağını varsayar (Gordon, 1964). Entegrasyonist yaklaşımlar daha çoğulcu bir çerçeve sunsa da, genellikle devletin yönettiği bir süreci vurgular ve göçmenlerin yeni kültürel formlar yaratma potansiyelini tam kavramakta yetersiz kalır (Van Hear, 2010). Bu paradigmlar, çalışmada gözlemlenen mutfak, müzik, dil gibi alanlardaki çok sayıda melezleşme örneğini anlamlandırmakta zorlanmaktadır. Bir Suriyeli mültecinin iki mutfağı harmanlaması veya karma evliliklerle yeni aile geleneklerinin oluşması gibi durumlar, geleneksel asimilasyon veya entegrasyon şemalarına tam uymayan, yaratıcı sentezlerdir.

Bu bulgular, geleneksel modellerde göçmenlerin pasif gruplar olarak görüldüğü anlayışına karşı çıkarak, göçmenlerin "failliğini" (agency) vurgulaması açısından kritiktir. Oysa TÇT ve kombinasyon perspektifi, göçmenlerin içinde bulundukları koşullar içinde aktif olarak hareket ettiklerini, var olan yapıları müzakere ettiklerini

ve kendi kültürel ve sosyal çevrelerini şekillendirdiklerini göstermektedir. Türkiye’deki Suriyeliler, kendi işlerini kurarak, kültürel pratiklerini yaşatarak ve ev sahibi toplumla etkileşime girerek bu failliği somut bir şekilde sergilemektedirler. Onlar, sadece devlet politikaları tarafından “entegre edilenler” değil, aynı zamanda kendi kültürel tarzlarını ve ev sahibi toplumun unsurlarını yaratıcı bir şekilde “kombine edenler” ve “dönüştürenler”dir. Bu, göçün dinamik ve yaratıcı doğasının önemli bir kanıtıdır.

Bu çalışmanın karşılaştırmalı analizi, kombinasyonun ve melezleşmenin yalnızca Türkiye’ye özgü olmadığını, aksine toplumsal çoğulluk koşulları altında küresel göçün yaygın ve evrensel bir dinamiği olduğunu doğrulamaktadır. Almanya’daki Türklerin, ABD’deki Meksikalıların veya Birleşik Krallık’taki Güney Asyalıların deneyimleri, kültürel ve sosyal melezleşmenin farklı coğrafyalarda tekrar eden bir olgu olduğunu göstermektedir (Anzaldúa, 1987; Gilroy, 1993). Bu durum, TÇT’nin tarihötesi ve yerelötesi argümanlarıyla uyumludur ve teorinin farklı toplumlararası etkileşimleri analiz etme potansiyelini güçlendirmektedir. Bu örnekler, melezleşmenin bağlamsal faktörlere ne kadar duyarlı olduğunu da göstermiş, yasal-politik çerçevelerin, ekonomik koşulların ve toplumsal kabul düzeylerinin melezleşmenin biçimini nasıl etkilediğini ortaya koymuştur.

Bu çalışma, kültürel melezleşmenin göç süreçlerinde dinamik ve karşılıklı bir dönüşüm olarak gerçekleştiği temel argümanı, literatürdeki mevcut tartışmalarla hem önemli benzerlikler taşımakta hem de kendine özgü bağlamsal farklılıklar ortaya koymaktadır. Suriyeli gençlerin giyim tarzları veya mutfak pratiklerindeki melezleşme, Bhabha’nın “ne o ne bu, ama aynı zamanda her ikisi” olarak tanımladığı kimlik dönüşümüne somut örnekler sunmaktadır. Çalışmanın ana bulgusu olan göçmenler ve ev sahibi toplumun karşılıklı etkileşim yoluyla yeni ve melez kültürel formlar yaratması, post-kolonyal teoriye dayanan kültürel melezleşme (hybridity) kavramıyla ve özellikle Homi Bhabha’nın (1994) «üçüncü alan» fikriyle uyumludur. Nitekim, Bhabha’nın «**üçüncü alan**’ı, TÇT’nin kombinasyonunun gerçekleştiği o yaratıcı boşluğu tanımlayarak, kültürel unsurların nasıl dönüştürücü bir şekilde harmanlandığını göstermektedir. Néstor García Canclini (1995) ve Peter Burke’ün (2009) kültürel karışımlara dair analizleri, çalışmanın mutfak, müzik ve dil gibi alanlardaki melez pratikleriyle uyumludur. Stuart Hall (1990) ve Paul Gilroy (1993) gibi düşünürlerin kültürel kimliğin ve üretimin akışkan, dinamik ve sürekli müzakere edilen doğası üzerine yaptıkları vurgu, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de geliştirdiği melez kimliklerin ve pratiklerin dinamizmini TÇT’nin kombinasyon kavramı üzerinden daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Avtar Brah’in (1996) diaspora alanı kavramı ise, bu kombinasyonun kültürel boyutunun ötesine geçerek sosyal, ekonomik ve politik dinamiklerle nasıl iç içe geçtiğini açıklayarak TÇT’nin geniş kapsamlı yaklaşımına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, çalışmanın göçmenleri pasif uyum sağlayanlar yerine, kendi yaşamlarını ve çevrelerini aktif olarak şekillendiren failer olarak konumlandırması, Floya Anthias (2001) ve Peggy Levitt (2001) gibi göçmen failliğini merkeze alan modern göç araştırmalarıyla paraleldir. Bu durum, Wimmer ve Glick Schiller’in (2002) “metodolojik milliyetçilik” eleştirisiyle uyumlu olarak, geleneksel asimilasyon (Gordon, 1964; Alba ve Nee, 1997) ve entegrasyon (Berry, 2005)

modellerinin sınırlılıklarını aşmaktadır.

Ancak bu çalışma, özellikle Toplumsal Çoğulluk Teorisi'ni (TÇT) temel alarak ve onun beş sonucundan biri olan "kombinasyon" kavramını sistematik bir şekilde kullanarak literatürdeki yaklaşımlardan farklılaşır ve özgün bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Geleneksel entegrasyon modellerinin aksine (Berry, 2005; Portes ve Rumbaut, 2001), bu çalışma kültürel ve sosyal dönüşümün karşılıklı olduğunu ve yeni bir sosyal gerçeklik yarattığını vurgular. Normatif bir yaklaşım sunmaz. Yani kültürel değişim ve dönüşümleri, etkileşimleri "iyi" ya da "kötü" gibi ifadelerle açıklamaz. Bir başka ifadeyle, melezleşmeyi yalnızca olumlu bir süreç olarak romantize etmez; ekonomik zorluklar, yasal belirsizlikler (İneli-Ciger, 2015; Padda, 2016) ve ayrımcılık (Doğan ve Ünal, 2021) gibi yapısal faktörlerin kombinasyon süreçlerini nasıl sınırlayabileceğini veya gerilimli hale getirebileceğini kabul ederek daha materyalist ve yapısal bir analiz sunar. Türkiye'deki Suriyelilerin "Geçici Koruma" statüsünün getirdiği bağlamsal koşullar ve din faktörünün karmaşık rolü (Demirtaş, 2021; Lazarev ve Sharma, 2017; Kaya ve Kıraç, 2016) gibi özgün dinamikler, çalışmayı Almanya'daki "misafir işçi" (Dustmann, 1996) veya ABD'deki uzun dönemli Meksika göçü (Pilcher, 2012) deneyimlerinden ayırarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma, kavramsal yeniliği ortaya koymak için yarı-yapılandırılmış mülakat ve karşılaştırmalı vaka analizleri sunarak metodolojik bir zenginlik de sunmaktadır.

Teorik çıkarımlar

Melezleşme perspektifinin göç teorisine temel katkıları şu şekilde detaylandırılabilir:

- **Asimilasyon ve Entegrasyon Paradigmalarının Aşılmasına Ampirik Katkı:** Çalışmanın bulguları, kültürel melezleşmenin tek yönlü asimilasyon veya basit entegrasyon modellerinin çağdaş, karmaşık göç gerçekliğini açıklamada yetersiz olup olmadığını sorgulamaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin mutfak (örneğin, Suriyeli restoranların Türk damak zevkine uyarlanmış yeni yemekler sunması), müzik (Arap makamları ile Türk halk müziği ezgilerini birleştiren melez tarzlar) ve dil (ikinci neslin hem Arapça hem de Türkçe konuşarak melez bir dilsel pratik geliştirmesi) gibi alanlarda sergiledikleri "kombinasyon" örnekleri, kültürel etkileşimin sadece adaptasyon, entegrasyon ya da asimilasyon sonucu doğrumadığını **göçmen failliğinden dolayı maruz kalma, etkileşim gibi süreçlerin, göçmen failliği ile birleştğinde melezlik ortaya çıkardığını ortaya koymaktadır. Bu, göçmenlik deneyiminin yalnızca bir "uyum sağlama" mücadelesi değil, aynı zamanda karşılıklı bir «oluşturma» süreci olduğunu teorik olarak ortaya koymaktadır.**
- **Ulusötesiliğin Yerel Bağlamdaki Yerini Anlama:** Ulusötesicilik teorilerinin genellikle odaklandığı anavatanla olan bağların yanı sıra, melezleşme perspektifinin göçmenlerin ev sahibi toplum içinde yerel düzeyde yarattığı

kültürel sentezlere nasıl ışık tuttuğunu göstermektedir. Gaziantep fıstığı ile Suriye yufka tekniklerinin birleşimi gibi yerel örnekler, küresel kültürel repertuvarların yeni coğrafyalarda nasıl yeniden yorumlandığını ve özgün pratikler yarattığını işaret etmektedir. Bu, TÇT’nin “kombinasyon” kavramının, göçmenlerin getirdiği kültürel sermayenin yerel dinamiklerle nasıl birleştiğini açıklayarak, ulusötesi ve yerel etkileşimler arasındaki köprüyü güçlendirebileceğini düşündürmektedir.

- **Failliğin ve yapının dinamik etkileşiminin analizi:** Araştırmanın bulguları, göçmenlerin kültürel failliğini vurgularken, bu failliğin ekonomik koşullar, yasal statü belirsizliği ve ev sahibi toplum tutumları gibi yapısal faktörlerden etkilendiğini de ortaya koymaktadır. Suriyeli girişimcilerin ekonomik zorluklara rağmen yeni iş modelleri geliştirmesi veya yasal statü belirsizliğinin kültürel katılıma etkileri, melezleşme süreçlerinin yalnızca bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda yapısal kısıtlamalar içinde şekillendiğini göstermektedir. Bu analiz, TÇT’nin yapılar ve aktörler arasındaki dinamik etkileşimi anlama kapasitesini, göçmenlerin bu koşullar içinde dahi yaratıcı adaptasyonlar sergileyebilmesi üzerinden somutlaştırmaktadır.
- **Dinamik, akışkan ve çok katmanlı kimliklerin kavranması:** Suriyelilerin, özellikle ikinci neslin, kimliklerini sabit ve tek boyutlu kategoriler yerine, sürekli müzakere edilen ve çok katmanlı yapılar olarak deneyimlediğini gözlemlemektedir. Türk okullarında eğitim alan ikinci nesil Suriyelilerin hem Arapça hem de Türkçe kullanması veya giyim tarzlarında Suriye gelenekleri ile Türk modasını harmanlaması, kültürel kimliklerin zaman ve etkileşimle birlikte sürekli yeniden şekillendiğini ve değişmez bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir (S-6; S-7; S-8). Bu bulgular, TÇT’nin toplumsal süreçlerin ve kimliklerin dinamik doğasına yaptığı vurguyu, ampirik örneklerle desteklemektedir.

Politik ve Yapısal çıkarımlar

Melezleşme perspektifi, göç yönetimi ve politika tasarımı için de önemli ve dönüştürücü çıkarımlar barındırmaktadır:

- **Esnek ve kapsayıcı entegrasyon süreçlerine geçiş:** Bu çalışmada mutfak, müzik, dil ve sosyal pratiklerde gözlemlediği melezleşme örnekleri, kültürel etkileşimin tek yönlü bir adaptasyondan ziyade, karşılıklı bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, politika yapımcıların göçmenleri edilgen uyum sağlayıcılar olarak değil, hem kendi kültürel miraslarını yeniden yorumlayan hem de ev sahibi toplumun dokusunu aktif olarak dönüştüren dinamik failler olarak konumlandırması gerektiğini göstermektedir. Türkiye özelinde, Suriyeli mutfak kültürünün Türk damak tadına uyarlanması ve yeni lezzetler sunması (örn. “Şam Dürüm” gibi), ya da Suriyeli müzisyenlerin Türk müzik sahnesine entegrasyonu gibi süreçler, politikaların kültürel terki teşvik etmek yerine, kültürel alışverişi, yaratıcı sentezi ve iki toplum arasındaki karşılıklı anlayışı desteklemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu,

tek yönlü bir uyum beklentisinden ziyade, iki yönlü ve esnek bir adaptasyon sürecini desteklemek anlamına gelmektedir

- **Göçmen failliğinin tanınması ve desteklenmesi:** En önemli çıkarımlardan biri gerek Türk toplumunun gerekse Türk politika yapıcılarının göçmenlerin failliğini tanıyarak onların etkilerine göre politikalarını şekillendirmesidir. Suriyelilerin Türkiye’de mutfak (Şam Dürüm’ün Türk ekmeğiyle sentezi), müzik (karma tınlar) ve dil ve kültür (iki dillilik ve kod değiştirme) gibi gündelik yaşamın çeşitli aşamalarında sergilediği aktif kültürel kombinasyonlar ve toplumsal maruziyetler mevcuttur. Politikaların kültürel terki dayatan tek yönlü uyum beklentisinden arınarak, farklı kültürel repertuarlar arasındaki karşılıklı anlayışı, yaratıcı alışverişi ve dinamik sentezi beslemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu, göçmenleri pasif alıcılar olarak değil, Türkiye’nin toplumsal dokusunu aktif olarak şekillendiren dinamik failler olarak gören bir paradigmaya geçişi zorunlu kılmaktadır.
- **Kültürlerarası etkileşim alanlarının yaratılması:** Çalışma bulguları, karma evlilikler, ortak dini bayram kutlamaları ve hatta genç nesiller arasında dilsel melezleşme (örn. “sokak dili”) gibi sosyal ve kültürel kombinasyonların kendiliğinden ortaya çıktığını göstermektedir. Bu süreçlerin hızlandırılması ve olumlu sonuçlarının maksimize edilmesi için, devlet, yerel yönetimler ve STK’lar, farklı kültürel grupların bir araya gelebileceği, güven inşa edebileceği ve ortak projeler üretebileceği fiziksel ve sosyal alanları (örn. karma okullar, çok kültürlü topluluk merkezleri, kültürel festivaller) bilinçli olarak yaratmalı ve desteklemelidir. Mülakat süresinde sahada gözlemlediğim durumlardan biri de mahaller arasındaki bölünmüşlükler ve izolasyonlar oldu. Bu düşmanlıklar ve olası toplumsal çatışmalar için uygun bir alan anlamına geldiğinden, politika yapıcılar tarafından önlem alınması gereken bir husustur.
- **Yapısal engellerin giderilmesi:** Bu çalışma, ekonomik koşulların, yasal statü belirsizliğinin ve ayrımcılık pratiklerinin melezleşme süreçlerini doğrudan etkilediğini ve hatta sınırladığını ortaya koymaktadır. Özellikle kayıt dışı istihdam, düşük ücretler ve geçici koruma statüsünün getirdiği belirsizlikler, göçmenlerin kültürel etkinliklere katılımlarını kısıtlayabilmektedir.

6. Eleştiriler ve Sınırlamalar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır ve melezleşme kavramı da akademik literatürde çeşitli eleştirilere açıktır. Öncelikle, çalışmanın ağırlıklı olarak nitel verilere dayanması nedeniyle, bulguların Türkiye’deki tüm Suriyeli nüfusa veya farklı bağlamlara doğrudan genellenebilirliği sınırlıdır. Melezleşmenin yaygınlığını ve etkilerini daha sistematik ölçmek için farklı metodolojiler kullanan nicel ve boylamsal araştırmalarla desteklenmesi faydalı olabilir. Dahası, melezleşmenin her zaman olumlu sonuçlar doğurmayabileceği, bazen göçmenler için kimlik çatışmalarına veya kültürel kayıp endişelerine yol açabileceği de dikkate alınmalıdır. Melez kimlikler bazı bağlamlarda dışlanmaya maruz kalabilir. Ancak çalışma bu sürece

normatif (iyi ya da kötü) bir pencereden bakmamaktadır ve halihazırda çalışılan kuram yapısal bir kuramdır.

Gelecekteki araştırma yönelimleri, bu sınırlılıkları ele alabilir ve melezleşme olgusunu daha kapsamlı inceleyebilir. Farklı ulusal bağlamlarda melezleşme süreçlerini karşılaştırmalı olarak incelemek, evrensel kalıpları ve bağlamsal farklılıkları anlamak için değerlidir. Devlet politikalarının (örn. entegrasyon programları, vatandaşlık rejimleri) melezleşmeyi nasıl şekillendirdiği daha sistematik analiz edilebilir. Ayrıca, melez kimliklerin nesiller arası aktarımı ve farklı kuşaklar arasındaki melezleşme deneyimlerindeki farklılıklar önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Melezleşmenin sosyal uyum, ekonomik başarı gibi somut çıktılar üzerindeki net etkilerini ölçmeye yönelik nicel çalışmalar da literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Son olarak, TÇT’nin diğer sonuçlarının (farklılık, etkileşim, birlikte var olma, tarihsel değişim) göç bağlamındaki spesifik tezahürleri ve kombinasyonla olan etkileşimleri daha detaylı incelenmelidir.

7. Sonuç

Bu çalışmanın bulguları, TÇT’nin “kombinasyon” kavramının karmaşık doğasını gözler önüne sermektedir. Saha çalışmasından elde edilen bazı veriler, ilk bakışta geleneksel asimilasyon veya entegrasyon süreçlerine işaret ediyor gibi görünebilir. Örneğin, genç nesil Suriyelilerin Türk giyim tarzlarını benimsemesi veya Türkçe kullanımının artması, tek yönlü bir kültürel uyum olarak okunabilir. Ancak, melezleşme sürecinin doğrusal olmadığını ve içinde çelişkili dinamikleri barındırdığını göstermektedir. Toplumsal Çoğulluk Teorisi, bu farklı eğilimlerin bir arada var olmasını anlamak için bir perspektif sunmaktadır. Suriyelilerin Türk kültüründen öğeler benimsemesi, pasif bir asimilasyondan çok, yeni toplumsal çevrelerinde aktif bir müzakere ve hayatta kalma stratejisinin bir parçasıdır. Bu müzakere süreçleri çoğu zaman toplumların birbirlerine maruz kalması üzerinden şekillenmektedir. Bu süreçte, kendi kültürel miraslarını tamamen terk etmemekte, aksine onu yeni bağlamda yeniden yorumlamaktadırlar. Örneğin, bir yandan Türk modasını takip ederken diğer yandan aile içi geleneklerini sürdürmeleri, statik bir asimilasyon yerine, dinamik bir melezleşme pratiğine işaret eder. Dolayısıyla, ortaya çıkan şey, adlandırılmış ve tamamlanmış «yeni melez formlar» olmaktan ziyade, süregelen bir melezleşme sürecidir. Yani melezleşme olay değil olgudur; statik değil; dinamik bir süreçtir. Bu süreç, asimilasyonist baskılar, entegrasyon çabaları ve kültürel sentez arayışlarını aynı anda içermektedir. TÇT ile bu karmaşıklığı “kombinasyon” kavramıyla açıklayarak, göçmen deneyimini tek bir modele (asimilasyon veya entegrasyon) indirgeyen yaklaşımlardan daha gerçekçi ve kapsamlı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’deki Suriyeli göçü vakası üzerinden yürütülen ampirik analiz, bu teorik çerçevenin açıklayıcı gücünü ve ampirik geçerliliğini somut bir şekilde ortaya koymuştur. Mutfaktan müziğe, dilden ekonomiye kadar birçok farklı boyutta, Suriyeliler ile Türk toplumu arasında TÇT’nin öngördüğü kombinasyon süreçlerinin işlediği

ve bunun sonucunda yeni, özgün melez formların ortaya çıktığı belgelenmiştir. Bu süreçlerin sadece Suriyelileri değil, aynı zamanda Türk toplumunu da etkileyen karşılıklı bir dönüşüm içerdiği ampirik olarak gösterilmiştir. Çalışma ayrıca, ekonomik koşullar, yasal statü, kalış süresi, din ve toplumsal kabul gibi aracılık faktörlerinin bu melezleşme süreçlerini nasıl karmaşık şekillerde etkilediğini de ortaya koymuştur. Çeşitli küresel göç bağlamlarıyla yapılan kapsamlı karşılaştırmalı analiz melezleşmenin sadece Türkiye'ye özgü olmadığını, aksine farklı koşullar altında farklı biçimlerde tezahür eden evrensel bir toplumsal dinamik olduğunu teyit etmiştir. Bu karşılaştırmalar, melezleşme süreçlerinin bağlamsal faktörlere ne kadar duyarlı olduğunu ve bu faktörlerin melezleşmenin biçimini nasıl etkilediğini de göstermiştir. Bu bulgular, TÇT'nin toplumlararası etkileşim ve Kombinasyon kavramlarının göç çalışmalarına uygulanabilirliğini ve farklı bağlamlardaki değişimleri analiz etme potansiyelini güçlü bir şekilde desteklemektedir.

Yaklaşık on yılı aşkın bir süreçte Suriyeliler ile Türk toplumu bir arada yaşamaktadır. Ancak bugün Türk toplumunun Suriyelilere bakışı, Suriye İç Savaşı'nın ortaya çıktığı dönemdeki gibi değildir. Ekonomik problemlerin de etkisiyle toplumun önemli bir çoğunluğu Suriyelilerin ülkelerine geri gitmesi gerektiği düşüncesindedir. Özellikle Esad'ın devrilmesiyle beraber bu düşünce daha da güçlenmiştir. Ancak sonuç ne olursa olsun önemli sayıda Suriyeli nüfusu Türkiye'de kalmaya devam edecektir. Özellikle yeni nesillerde Türkiye'de önemli sayıda Suriye kökenli sanayici, ekonomist, futbolcu, sanatçı, aktör vb. göreceğiz. Nitekim iki farklı toplumun etkileşim ve kültürlerinin harmanlanmış hali bir zenginlik doğuracaktır.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “en az iki dış hakem” ve “çift taraflı körleme” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Makalede kullanılan ölçek için yazar(lar) tarafından ölçeğin orjinal sahibinden izin alındığı beyan edilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “Telif Devir Formu” belgesi göndermişlerdir. Bu araştırmanın yapılması ile ilgili olarak Orta-doğu Teknik Üniversitesi Etik Komisyonundan 29/11/2023 tarih ve 0530-ODTUIAEK-2023 sayılı “Etik İzni Belgesi” alınmıştır. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by “at least two external referees” and “double blinding” method. For the scale used in the article, it is declared by the authors that permission was obtained from the original owner of the scale. The author(s) sent a signed “Copyright Transfer Form” to the journal. Regarding the conduct of this research, an “Ethics Permission Certificate” dated 29/11/2023 and numbered 0530-ODTUIAEK-2023 was obtained from the Ethics Committee of the University of Middle East Technical University. The author contributed to all sections and stages of the study alone.

Kaynaklar

- Alba, R., ve Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International Migration Review*, 31(4), 826-874.
- Alba, R. D., ve Nee, V. (2003). *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*. Harvard University Press.
- Altınors, E. (2020). The Syrian refugee crisis and Turkey's response. İçinde *Refugees and forced migration in Turkey* (ss. 195-212). Lexington Books.
- Anievas, A., ve Matin, K. (2016). Introduction: Historical sociology, world history and the 'problematic of the international'. In A. Anievas ve K. Matin (Eds.), *Historical sociology and world history: Uneven and combined development over the longue duree* (ss. 1-16). Rowman & Littlefield.
- Anthias, F. (2001). New hybridities, old concepts: The limits of 'culture'. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 619-641.
- Anzaldúa, G. (1987). How to tame a wild tongue. İçinde *Borderlands/La frontera: The new mestiza* (ss. 53-59). Aunt Lute.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Auer, P., ve Dirim, I. (2008). Socio-cultural orientation, urban youth styles and the spontaneous acquisition of Turkish by non-Turkish adolescents in Germany. İçinde *Discourse constructions of youth identities* (ss. 223-246). John Benjamins Publishing Company.
- Ashton, M. L. (2004). The Reach of Rai: The Modernization and Globalization of an Algerian Popular Music. (Lisans Onu Tezi, Louisiana State University).
- Badalič, V. (2023). Trapped in the underground economy: Syrian refugees in the informal labour market in Turkey. *Third World Quarterly*, 44(5), 967-984.
- Berman, N. (2012). Hybrid cultures—Nervous states: Britain and Germany in a (post) colonial world. *Research in African Literatures*, 43(3), 127-129.
- Berray, M. (2019). A critical literary review of the melting pot and salad bowl assimilation and integration theories. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 6(1),

142-151.

Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712.

Bhabha, H. (1994). The postcolonial and the postmodern: The question of agency. In H. Bhabha (Ed.), *The location of culture* (ss. 171–197). London, UK: Routledge.

Brah, A. (1996). *Cartographies of diaspora: Contesting identities*. Routledge.

Burke, P. (2009). *Cultural hybridity*. Polity Press.

Burleigh, N. (2022, Ağustos 30). *The enduring echoes of Moorish Spain*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2022/08/30/travel/spain-travel-moorish-a-rab.html> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2025).

Canclini, G. N. (1995). *Hybrid cultures: Strategies for entering and leaving modernity*. University of Minnesota Press.

Castles, S., ve Miller, M. J. (2009). *The age of migration*. Macmillan.

Castles, S., Miller, M. J., & de Haas, H. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th ed.). Palgrave Macmillan.

Ceritoglu, E., Yunculer, H. B. G., Torun, H., ve Tumen, S. (2017). The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: Evidence from a quasi-experimental design. *IZA Journal of Labor Policy*, 6, 1-28.

Collingham, L. (2006). *Curry: A tale of cooks and conquerors*. Oxford University Press.

Collins, E. M. (2024). Reading for food in diasporic Vietnamese narrative cookbooks. *İçinde Routledge handbook of the Vietnamese diaspora* (ss. 323-340). Routledge.

Danış, D., ve Nazlı, D. (2019). A faithful alliance between the civil society and the state: Actors and mechanisms of accommodating Syrian refugees in Istanbul. *International Migration*, 57(2), 143-157.

de Haas, H., Castles, S., ve Miller, M. J. (2019). *The age of migration: International population movements in the modern world* (6th ed.). Palgrave Macmillan.

Demirtaş, B. (2021). State, religion and refugees: The case of Turkey and Diyanet.

İçinde K. Zakić ve B. Demirtaş (Eds.), *Europe in changes: The old continent at a new crossroads* (ss. 139–153). Institute of International Politics and Economics & Faculty of Security Studies at the University of Belgrade.

Denzin, N. K., ve Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). *The SAGE handbook of qualitative research*. SAGE.

de Oliveira, F. A. (2022). Democracy in the prison of political science. *International Political Science Review*, 43(5), 648-661.

D'Ignoti, S., ve Jarroud, A. (2022). Victims of a forgotten war, Syrians build a new Aleppo next door. Bloomberg, 2 December 2022, www.bloomberg.com/news/features/2022-12-02/refugees-of-syriacivil-war-build-memories-of-aleppo-across-the-border-in-turkey. (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2025).

Dirimeşe, E., ve Emre, E. (2022). Göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonu ve gündelik hayatta kültürel etkileşimleri: Çinliler örneği. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 6(1), 297-325.

Doğan, F., ve Ünal, S. (2021). Suriyeli göçmenlere yönelik ayrımcı, dışlayıcı söylem ve eylemlerin meşrulaştırıcı kaynakları: Mardin ili örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 14-40.

Dustmann, C. (1996). The social assimilation of immigrants. *Journal of Population Economics*, 9(1), 37-54.

Erdoğan, M. M. (2021). *Syrians barometer: Framework of life in harmony with Syrians*. Eğitim Book.

Faist, T. (2000). Transnationalization in international migration: Implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and Racial Studies*, 23(2), 189-222.

Fidan, Y. (2025). Türk dış politikasının bir ayağı olarak göç: Eğilimler, zorluklar ve fırsatlar (2000-2025). İçinde A. Güler vd. (Ed.), *Türk dış politikasının çeyrek yüzyılı (2000-2025 dönemi)* (ss. 40-68). Eğitim Yayınevi.

Gilroy, P. (1993). *The black Atlantic: Modernity and double consciousness*. Verso.

Glick Schiller, N., ve Çağlar, A. (2009). Towards a comparative theory of locality in migration studies: Migrant incorporation and city scale. *Journal of Ethnic and*

Migration Studies, 35(2), 177-202.

Gopinath, G. (1995). "Bombay, UK, Yuba City": Bhangra music and the engendering of diaspora. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 4(3), 303-321.

Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*. Oxford University Press.

Gökalp Aras, N. E., ve Şahin Mencütek, Z. (2024). Migrant integration in Turkey: Travels of a concept across borders and domains of knowledge production. *Migration Studies*. <https://doi.org/10.1093/migration/mnae009>

Gökarıksel, B., ve Secor, A. (2010). Islamic-ness in the life of a commodity: Veiling-fashion in Turkey. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 35(3), 313-333.

Güler, H. (2020). Göç ve entegrasyon: Türkiye’de “uyum” ama nasıl? *KAÜİİBFD*, 11(Ek Sayı 1), 245-268.

GİB (Göç İdaresi Başkanlığı) (2024). Geçici Koruma. <https://www.goc.gov.tr/geci-ci-koruma5638> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 16 Haziran 2025).

Hajirahimikalhroudi, N. (2021). *Translating the city: Identity and mobility in a mediated city-a case study of recent Turkish immigrants in Berlin, Germany* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Lund University.

Hall, S. (1980). Cultural studies: Two paradigms. *Media, Culture & Society*, 2(1), 57-72.

Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. İçinde J. Rutherford (Ed.), *Identity: Community, Culture, Difference* (ss. 222-237). London: Lawrence & Wishart.

Imrie-Kuzu, D., ve Özerdem, A. (2023). Keeping Syrian refugees in Turkey is not a good idea: A new concept of ‘reluctant local integration’. *Third World Quarterly*, 44(7), 1606-1624.

İçduygu, A., & Aksel, A. (2013). Turkey’s migration policies: A critical overview. *Migration Letters*, 10(2), 227-241.

İneli-Ciger, M. (2015). Implications of the new Turkish law on foreigners and international protection and regulation no. 29153 on temporary protection for Syrians

seeking protection in Turkey. *Oxford Monitor of Forced Migration*, 4(2), 28-36.

Kadkoy, O. (2017). *Syrians and labor market integration: Dynamics in Turkey and Germany*. The German Marshall Fund of the United States.

Karimi, A. (2023). Classic, segmented-, or neo-assimilation, which theory to use? A critical review of assimilation theories in migration studies. *International Migration Review*, 57(4), 1-25.

Karyelioğlu, S. (2021). Yemek ve göç: Türkiye'ye göç etmiş Suriyelilerin yemek ile ilgili kültürel ve iktisadi deneyimleri. *Journal of Social and Cultural Studies*, 8, 1-22.

Kaya, A., ve Kırac, A. (2016). *Vulnerability assessment of Syrian refugees in Istanbul*. Support to Life Association. http://eu.bilgi.edu.tr/media/files/160621_Ist_NA_Report.pdf adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2025).

Kirişçi, K., ve Uysal, G. (2019). *Syrian refugees in Turkey need better access to formal jobs*. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/07/18/syrian-refugees-in-turkey-need-better-access-to-formal-jobs/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2025).

Klemensits, P., & Tárık, M. (2024). Southeast Asians In The Middle East: The Role Of Filipino Migrant Workers In The Saudi Arabian Economy. *Migration Letters*, 21(S8), 470-478.

Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford University Press.

Laubenthal, B. (2023). Introduction: Assimilation, integration or transnationalism? An overview of theories of migrant incorporation. *International Migration*, 61(1), 84-91. <https://doi.org/10.1111/imig.13118>

Lazarev, E., ve Sharma, K. (2017). Brother or burden: An experiment on reducing prejudice toward Syrian refugees in Turkey. *Political Science Research and Methods*, 5(2), 201-219.

Levitt, P. (2001). *The transnational villagers*. University of California Press.

Liu, Z., & Morris, M. W. (2014). Intercultural interactions and cultural transformati-

on. *Asian Journal of Social Psychology*, 17(2), 100-103.

Mandel, R. (2008). *Cosmopolitan anxieties: Turkish challenges to citizenship and belonging in Germany*. İçinde *Cosmopolitan anxieties*. Durham, NC: Duke Univ. Press

Mann, M. (1986). *The sources of social power; Volume I: A history of power from the beginning to A.D. 1760*. Cambridge University Press.

Massey, D. S. (2010). Racial formation in theory and practice: The case of Mexicans in the United States. *Race and Social Problems*, 1, 12-26.

Möhring, M. (2014). Food for thought: Rethinking the history of migration to West Germany through the migrant restaurant business. *Journal of Contemporary History*, 49(1), 209-227.

Morris, N. (1999). Cultural interaction in Latin American and Caribbean music. *Latin American Research Review*, 34(1), 187-200.

O'Connor, M. (2016). The Indian diaspora in the UK: Accommodating "Britishness". *Indialogs: Spanish Journal of India Studies*, 3, 137-150.

ORSAM. (2015). *Syrian refugees in Turkey: Social, economic, and political impacts* (ORSAM Report No. 195).

Özkan, Z. (2024). Entegrasyon paradoksunun tanıtımı ve çeşitli sosyal psikoloji perspektiflerinden bir derlemesi. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 407-424.

Padda, J. (2016). *Syrian refugees in Turkey: Challenges and opportunities for long-term integration*. Center for Public Policy and Democracy Studies. <https://coilink.org/20.500.12592/3rr84p> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 03 Haziran 2025).

Patton, C., Sawicki, D., ve Clark, J. (2015). *Basic methods of policy analysis and planning*. Routledge.

Peña, M. (1985). *The Texas-Mexican conjunto: History of a working-class music*. University of Texas Press.

Pieterse, J. N. (2015). *Globalization and culture: Global mélange* (4th ed.). Rowman & Littlefield.

Pilcher, J. M. (Ed.). (2012). *The Oxford handbook of food history*. Oxford University Press.

Portes, A., ve Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 530, 74-96.

Portes, A., ve Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. University of California Press.

Portes, A., ve Rumbaut, R. G. (2006). *Immigrant America: A portrait* (3rd ed.). University of California Press.

Reshetnikov, A. (2019). Multiplicity all-around: In defence of nomadic IR and its new destination. *New Perspectives*, 27(3), 159-166.

Rosenberg, J. (2016). International relations in the prison of political science. *International Relations*, 30(2), 127-153.

Rosenberg, J. (2017). The elusive international. *International Relations*, 31(1), 90-103.

Rosenberg, J. (2018). IR 101. *International Relations*, 32(2), 250-251.

Rosenberg, J. (2020). Trotsky's error: Multiplicity and the secret origins of revolutionary Marxism. İçinde *Multiplicity* (ss. 81-101). Routledge.

Rosenberg, J. (2021). Results and prospects: An introduction to the CRIA special issue on UCD. *Cambridge Review of International Affairs*, 34(2), 146-163.

Rosenberg, J., ve Kurki, M. (2021). *Multiplicity: A new common ground for international relations?* (Vol. 1). Routledge.

Rottmann, S. B., ve Kanal, M. (2023). Akle tayyibe [Tasty dish]: Cooking up belonging in the Syrian refugee foodscape in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1-16.

Sauer, M. (2019). *Rethinking political attitudes of migrants from Turkey and their Germany-born children* (SWP Research Paper 2019/RP 07). Stiftung Wissenschaft und Politik.

Sengupta, A., Das, S., Akhtar, M. S., & Chakraborty, T. (2024). Social, economic, and demographic factors drive the emergence of Hinglish code-mixing on social media. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1-12.

Smith, R., ve Patel, K. (2019). Cultural hybridity and identity negotiation among South Asian diaspora in the United Kingdom. *Ethnic and Racial Studies*, 42(7), 1135-1154.

Soysal, Y. N. (2004). Global citizenship and its discontents: The dialectics of transnational membership. *Citizenship Studies*, 8(2), 169-183.

Şimşek, D. (2019). Transnational activities of Syrian refugees in Turkey: Hindering or supporting integration. *International Migration*, 57(2), 268-282.

Tumen, S. (2023). The case of Syrian refugees in Türkiye: Successes, challenges, and lessons learned. *Background paper to the World Development Report*, 6.

UNHCR. (2024, Haziran). *Global trends: Forced displacement in 2023*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/global-trends> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01 Haziran 2025).

United Nations Children's Fund (UNICEF). (2022). *Documentation of the education response for Syrian children under temporary protection in Türkiye*.

Van Hear, N. (2010). Theories of migration and social change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1531-1536.

Vertovec, S. (2004). Migrant transnationalism and modes of transformation 1. *International Migration Review*, 38(3), 970-1001.

Westheimer, R. K., ve Kaplan, S. B. (1992). *Surviving salvation: The Ethiopian Jewish family in transition*. NYU Press.

Williams, J. (2023, Haziran 15). 'We felt that we are one': How Turkish musicians welcomed Syrian refugees. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2023/jun/15/we-felt-that-we-are-one-how-turkish-musicians-welcomed-syrian-refugees> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 20 Nisan).

Wimmer, A., ve Glick Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301-

334.

Younger, P. (2009). *New homelands: Hindu communities in Mauritius, Guyana, Trinidad, South Africa, Fiji, and East Africa*. Oxford University Press.

Ziyanak, S. (2015). Critically assessing classic assimilation theory and alternative perspectives for immigrants and the second generation in the United States. *Race, Gender & Class*, 22(1-2), 143-149.

Göçmenlerin Ekonomik Entegrasyonunun Göçmen Girişimciliği Üzerine Etkisi¹

The Impact of Economic Integration of Immigrants on Immigrants Entrepreneurship

Yusuf ÖCEL

Doç.Dr.Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi

Sağlık Yönetimi

yusufocel@duzce.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4555-7035>

Makale Başvuru Tarihi: 13.01.2025

Makale Kabul Tarihi: 04.06.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

İsmail DURAK

Doç.Dr.Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü

ismaildurak@duzce.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8898-9639>

Eyad ALSAMOU

Düzce Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

iyadalsamou@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9920-9581>

Anahtar Kelimeler:

Göçmen, Göçmenlerin
Ekonomik
Entegrasyonu, Göçmen
Girişimciliği.

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisini incelemektir. Bu kapsamda İstanbul ili evreninde yaşayan 18 yaş üstü göçmenlerden kolayda örneklem tekniği ile 347 veri toplanmıştır. Verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Analizlerin yapılmasında SPSS paket programı kullanılmıştır. Yapılan faktör analizleri sonucunda göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili beş faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar sosyal devlet algısı, gelir durumu, iş kurma, yasalara uyum ve iş olanaklarıdır. Göçmen girişimciliği ile ilgili yapılan faktör analizi sonucunda üç faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar risk alma, proaktiflik, yenilikçiliktir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre yasalara uyum, gelir durumu, iş kurma ve iş olanaklarının göçmen girişimciliği üzerinde etkisi vardır. Korelasyon analizi sonuçları, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği boyutları arasında düşük düzeyde pozitif korelasyon olduğunu göstermektedir.

Keywords: Immigrant,
Economic Integration of
Immigrants, Immigrant
Entrepreneurship.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the effect of economic integration of immigrants on immigrant entrepreneurship. In this context, 347 data were collected from immigrants over the age of 18 living in the Istanbul

1 Bu çalışma 2023 yılında “Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkinin incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

province universe with the convenience sampling technique. Survey technique was used in data collection. SPSS package program was used in the analysis. As a result of the factor analyses conducted, five factors emerged regarding the economic integration of immigrants. These are social state perception, compliance with the law, income status, starting a business and job opportunities. As a result of the factor analysis conducted regarding immigrant entrepreneurship, three factors emerged. These are risk taking, proactivity and innovation. According to the correlation analysis results, it was concluded that there are low-level positive correlations between the economic integration of immigrants and the dimensions of immigrant entrepreneurship. According to the multiple regression analysis results, it was concluded that compliance with the law, income status, starting a business and job opportunities have an effect on immigrant entrepreneurship.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ÖCEL, Y., DURAK, İ., & ALSAMOU, E. (2025), "Göçmenlerin Ekonomik Entegrasyonunun Göçmen Girişimciliği Üzerine Etkisi", **Middle East Journal of Refugee Studies** S.10(1), ss.42-67, Doi: <https://doi.org/10.70045/mejrs.1618632>

1. GİRİŞ

Göç, ekonomik, coğrafi, demografik ve farklı yaşam kalıplarından etkilenen karmaşık bir olgudur (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021). Uluslararası göç istatistikleri incelendiğinde göçmenler tarafından en fazla tercih edilen ülkelerin ABD, İngiltere, Avusturalya olduğu; göçmenlere en fazla ihtiyaç duyulan ülkenin Japonya, İtalya ve Portekiz olduğu belirtilmektedir (Şemşit, 2018). Türkiye'ye bakıldığında yurt dışından göç edenlerin sayısının 2023 yılında 316 bin 456 kişi olduğu, Türkiye'den yurt dışına göç edenlerin sayısının ise 714 bin 539 olarak gerçekleştiği bilinmektedir (TÜİK, 2023). En fazla göç eden yaş grubunun 20-29 yaş arası kişilerden oluştuğu bilinmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları en önemli problem ise entegrasyondur. Entegrasyon, göçmenlerin göç ettikleri toplum içerisinde kabul edilmeleri, bireysel açıdan uyum göstermeleri anlamlarına gelmektedir (Lerpold ve ark., 2023). Göçün ve entegrasyonun türleri bulunmaktadır. Göç eden kişiler ya zorunlu olarak ya da istekli bir şekilde göç etmektedirler (Zong ve Batalova, 2018). Literatürde entegrasyon, psikolojik, dilsel, politik, sosyal ve ekonomik entegrasyon olarak sınıflandırılmaktadır (Harder ve ark., 2018). Konuya ilişkin 72 araştırma sonucunun analiz edildiği bir çalışmadan elde edilen bulgular ise ekonomik entegrasyonun yedi temel alanını ortaya koymaktadır (Naseh ve ark., 2024); (1) gelir ve ekonomik güvenlik, (2) istihdam ve meslek grupları, (3) sahip olunan varlıklar ve finansal hizmetlerin kullanımı, (4) komşuluk ve konaklama durumu, (5) sağlık, (6) eğitim ve (7) kamu yardımlarının kullanımıdır.

Göçmen girişimciliği, göçmenler için geçerli bir istihdam ve gelir elde etme, ekonomik ilerleme için bir bypass seçeneği ve göçmenlerin ev sahibi ülkeye entegrasyonunun önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir (Heilbrunn ve Kushnirovich, 2008; Riva ve Lucchini, 2015). Göçmen girişimciler üzerine yapılan çalışmaların çoğu, göçmenlerin ortak ilişkilere katılım açısından sosyo-kültürel entegrasyonlarına odaklanmaktadır (Barrett ve ark., 2002; Kloosterman ve Rath, 2001; Portes ve Jensen, 1992; Sanders ve Nee, 1992). Göçmen ailelerin genel olarak göçmen girişimcilerin ve özel olarak göçmen aile işletmesi girişimcilerin ekonomik ve sosyal entegrasyonunu nasıl etkilediği hakkında çok az şey bilinmektedir (Evansluong ve ark., 2024).

Göçmenlerde ekonomik entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmiş olmasının sonraki nesillerde de sosyo-ekonomik iyileşmenin devam etmesine katkı sağladığı bilinmektedir. ABD’de Polonyalı çelik işçilerinin, Rus-Yahudi giysi imalatçıların ve İtalyan liman işçilerinin torunlarının, iki ila dört nesil içinde etkileyici bir şekilde yukarılara doğru ilerlediği görülmüştür (Waldinger, 1982). 2023 Fortune 500 listesine giren yeni Amerikan şirketlerine bakıldığında yüzde 44,8’inin yani 224 şirketin göçmenler ya da onların çocukları tarafından kurulduğu belirtilmektedir (American Immigration Council, 2023). Bu şirketlerin 103’ü doğrudan yabancı uyruklu kişiler tarafından, 121’i ise göçmen çocukları tarafından kurulmuştur. Bu doğrultuda ülkelerin ekonomisine katkı sağlayabilecek göçmen girişimcilerin yerleşimini, sosyo-ekonomik entegrasyonunu, meslek sahibi olmalarını teşvik etmek önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisini incelemektir. Göçmen girişimciliği ile ekonomik entegrasyon arasındaki teorik ilişki literatürde yeterince ele alınmamıştır (Brzozowski, 2017; Evansluong ve ark., 2024). Literatür incelendiğinde göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu incelemek için kullanılabilecek çok az sayıda standartlaştırılmış gösterge olduğu belirtilmektedir (Li ve Li, 2013). Bu doğrultuda literatüre önemli bir katkının olacağı düşünülmektedir. Göçmen konusunun politikacılar ve bürokratlar açısından çok problemli bir konu olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda göçmenlerin toplumun ekonomik durumuna entegre olabilmesi açısından bu çalışmanın sonuçları önemlidir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonları ile ilgili yapılacak çalışmalar, ülke ekonomilerinde göçmenlerden kaynaklı yaşanacak problemlerin çözümüne yönelik politika oluşturulması adına önemlidir.

2. GÖÇMEN GİRİŞİMCİLER VE EKONOMİK ENTEGRASYON

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ülkelerin gelişimi ve oluşacak uyum problemlerinin azaltılması açısından önem arz etmektedir. Göçmenlerin serbest meslek sahibi olmaları, etnik azınlıkların ekonomik durumlarını iyileştiren ve ev sahibi ülkede ekonomik entegrasyonlarını sağlayan etkili bir strateji olarak giderek daha fazla kabul edilmektedir (Brzozowski, 2017). Göçmenlerin ev sahibi ülkelerdeki girişimci faaliyetlere ve istihdama katkıları ise bugüne kadar literatürde sınırlı bir şekilde ilgi görmüştür.

Göçmen girişimciler, kendi ülkelerindeki ve ev sahibi ülkelerdeki piyasa hakkında edinilen bilgilere dayanarak fırsatları belirleme yetenekleri sayesinde iş kurma sürecinde benzersiz beşeri ve sosyal sermayelerine güvenirliler (Shinnar ve Nayır, 2019). Gelişmekte olan bir ekonomide göçmen girişimcilerin dil, kültür ve din bilgisi sayesinde güvene dayalı ilişkileri geliştirme yetenekleri, ekonomik açıdan daha az marjinal faaliyetlerle meşgul olmalarına olanak tanır. Bu durumda göçmenlerin entegrasyon türlerinden hangisini veya hangilerini önceliklendirdiği ekonomik entegrasyon ve girişimciliği etkilemektedir (Evansluong ve ark., 2024). Yapılan bir araştırmada sosyal entegrasyonu önceliklendiren göçmen ailelerin ekonomik olarak hayatta kalmayı sürdürdüğü belirtilmektedir (Evansluong ve ark., 2024). Kanada’da yapılan bir çalışmada, göçmenlere yönelik sosyal politika uygulamalarının zayıf olması durumunda ekonomik entegrasyonun düşük düzeyde gerçekleşeceği ve iş-

sizlik oranlarının artacağı belirtilmektedir (Endicott, 2017). Kloosterman ve Rath (2010)'a göre göçmenler, yeni beceri ve yetkinliklerle gelerek ve iş gücü açığının azaltılmasına yardımcı olarak, ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesine birçok yönden katkıda bulunmaktadır.

Jung (2017) yaptığı çalışmada göçmenlerin beşerî sermayesinin (eğitim düzeyi ve İngilizce yeteneği gibi), gelir, meslek prestiji, istihdam ve refah kullanımı gibi ekonomik entegrasyonları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca yapılan çalışma sonucunda göçmenlerin etnik bağlarının ve ev sahibi ülke ile köprü oluşturan sosyal sermayelerinin gelir üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim başarısının hem etnik bağlar hem de köprü oluşturan sosyal sermaye üzerinde olumlu bir etkisi bulunurken, İngilizce yeteneğinin etnik bağlayıcı sosyal sermayeyi azalttığı, ancak toplumla köprü oluşturan sosyal sermayeyi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fatoki ve Patswawairi (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, Güney Afrika'da göçmen girişimciler, hem yerlileri, hem de göçmenleri istihdam etmektedirler. Sonuçlar ayrıca göçmen girişimcilerin hem itici hem de çekici faktörler tarafından girişimcilğe yönlendirildiğini göstermektedir. İstihdam (bir itici faktör) en önemli tetikleyicidir. Sonuçlar aynı zamanda göçmenlerin sahip olduğu işletmelerin performansının önündeki engellerin arasında finansman, zayıf piyasalar, insan sermayesi ve destek eksikliğinin de bulunduğunu göstermektedir.

Göncü ve Şen (2019) yaptıkları çalışmada göçmenlerin sosyo-kültürel şartlar nedeniyle çalıştıkları kurumlarda terfi şanslarının kısıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, araştırmaya katılanların maddi açıdan sorumluluklarının ve dil sorunlarının fazla olması gibi dışsal faktörlerin varlığına da dikkat çekmişlerdir.

Parin ve Kılıç (2022) yaptıkları çalışmada göçmenlerin girişimci olma durumlarının ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunduğunu vurgulamışlardır. Buradan hareketle göçmenlerin girişimci olmalarını teşvik edici politikalar ve düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Göçmenler için krediler, eğitim/kurs, teşvikler ve yasal mevzuatta değişiklik gibi konularda adımlar atılması, göçmenlerin ekonomik olarak güçlenmesini ve yeni pazarların ortaya çıkmasını sağlayabilir.

Kunzendorf (2019), Almanya özelinde yaptığı çalışmada esnek olmayan Alman iş-gücü piyasası için resmi prosedürler ve dil becerilerinin belirleyici olduğunu; Türkiye işgücü piyasasında istihdam için yeteneklerin ve sosyal bağlantıların önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'de mültecileri hızlı bir şekilde istihdam eden düşük düzeydeki bürokrasi ve kurumsallık gayri resmi ve dengesiz çalışma durumlarına neden olurken, Almanya'daki yüksek düzeyde kurumsallık ve bürokrasi, mültecilerin yavaş ama sonuçta istikrarlı bir şekilde işgücü katılımına katkı sağladığı belirtilmiştir.

Clark ve ark., (2017) Birleşik Krallık'a uzun süredir yerleşik bir göç geçmişi olan bazı grupları (özellikle Pakistan'da doğan erkekler) ve ayrıca daha yakın zamanda gelen bazı grupları (AB'ye yeni üye devletler) incelemişlerdir. Çalışmada, gruplar arasında farklılıklar, cinsiyete göre varyasyonlar ve temel belirleyici faktörlerin ne-

ler olduğu incelenmiştir. Bazı sosyo-ekonomik özelliklere ek olarak, İngilizce dil yeterliliği ve İngiltere'ye geliş süresi gibi göçle ilgili etkilerin bazı gruplar için önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Constant ve ark., (2009)'nin yaptıkları çalışmada etnik azınlıkların entegrasyon sorunlarıyla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre yerlilerin göçmenlere karşı olumsuz tutumları, göçmenleri zorlayan önemli kilit faktördür. Ayrımcılık yapılması ise en önemli entegrasyon engeli olarak kabul edilmektedir. Düşük eğitim, özgüven eksikliği ve kültürel farklılıkların da entegrasyonu engellediği belirtilmektedir.

Bache (2020) yaptığı çalışmada, mültecilerin haksız kazanç elde ettikleri düşüncesi ya da mültecilerin ucuz işçi olarak görülmesi gibi her iki taraftan da eleştirilen sorunlar olduğuna dikkat çekmiştir. Ev sahibi tarafın mültecilere yönelik ayrımcı davranması ciddi sosyo-ekonomik bir baskı sorunu oluşturmaktadır. Sorunun çözümü için yerel ve uluslararası paydaşlar arasında sıkı bir iş birliğine gidilmesi önerilmektedir.

Çeştepe ve Mistaoğlu (2010) yabancı yatırımların ekonomik entegrasyon üzerindeki etkisinin oldukça fazla olduğunu belirtmişlerdir. Arslan ve ark., (2021) ise yaptıkları çalışmada, Türkiye'deki mültecilerin sosyal hayata katılımının, sadece ev sahipleriyle sınırlı olduğunu; Türklerle dostluk ve komşuluk ilişkilerinin çok sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Mültecilerin Türklerle düzenli bir sosyal ilişki içinde olmadığı, ilişkilerin iş arkadaşlığı ya da ev sahibi kiracı ilişkisini geçmediği vurgulanmaktadır. Göçmenler üzerine yapılan araştırmalarda (Yatmaz, 2023; Şehitoğlu ve Şahin, 2022; Kürekçi, 2009) Suriye ve Irak'ta yaşayan Arap, Kürt ve Türkmenler arasında Türkmenlerin Türkiye'yi kendi evleri gibi gördükleri ve güçlü bağlara sahip oldukları ifade edilmektedir. Mülteci gruplar arasında en büyük uyum sorununun dil olduğu; Suriyelilerin entegrasyonunda din faktörünün önemli olduğu; İslam dininin, farklı ırklar arasında ortak bir bağ oluşturduğu belirtilmektedir.

İstanbul evreninde Suriyeliler üzerine yapılan araştırmada göçmenleri girişimciliğe yönlendiren en önemli nedenlerin kendi ülkelerinde yaptıkları işlerini devam ettirmeleri, etnik bağlantılarının yardımları ve tavsiyeleri, maddi olarak daha iyi bir duruma sahip olmak istemeleridir. Araştırma sonucunda girişimcilerin başarı faktörlerinin başında iş alanında tecrübeli olmaları, araştırma/merak duygularının olması ve güvenilir olma gelmektedir (Duman ve Özdemirci, 2020). Konya ve İstanbul'a yerleşen Afgan göçmenlerin girişimcilikleri üzerine yapılan çalışmada "ihtiyaç temelli girişimcilik" faaliyetlerinde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca girişim kararlarının alınmasında da sosyal sermayenin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Arıcıoğlu ve Afkari, 2023). Bir başka araştırmada, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun girişimciliklerini olumlu yönde etkilediği; göçmen girişimciliğinin ev sahibi ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek bir yol olarak algılandığı (Kushnirovich, 2015) ifade edilmektedir.

Bu araştırmada amaçlanan, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerindeki etkisinin ve her iki değişken arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Yani çalışmada göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun, göçmen girişimciliği üzerinde etkisinin olup olmadığı ve aralarında bir ilişkinin var olup olmadığına

odaklanılmıştır. Yukarıdaki araştırma sonuçlarının tamamı düşünüldüğünde göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği arasında bir etkileşim ve ilişki olduğu varsayımı ile hareket edilebilir. Bu doğrultuda, araştırmada iki temel soruya cevap aranmaktadır. Bu sorular şöyledir;

Araştırma Sorusu-1: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu göçmen girişimciliğini etkilemekte midir?

Araştırma Sorusu-2: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği arasında bir ilişki var mıdır?

2.1. Alt Başlık(lar)

İhtiyaç olması halinde ana başlıklara bağlı alt başlıklar kullanılabilir. Bir ana başlık altında sadece bir alt başlık kullanılması tavsiye edilmez. Alt başlıklar açılırken aynı düzlemde en az iki alt başlığın açılması daha uygun olacaktır. Bununla birlikte hiçbir ana ve alt başlığın bir şekil, tablo, grafik, resim, veri özeti vb. materyaller ile başlatılması uygun değildir. Başlık sonrasında kısa da olsa bir açıklama olması gerekir. Ayrıca şekil, tablo, grafik vb. materyallerden sonrasında kısa da olsa bunlar ile ilgili açıklamalar yapılmalıdır. Görsellerin ara açıklamalar yapılmadan peşpeşe sıralanması tavsiye edilmez. Alt başlıklara bağlı daha alt düzey başlıklar için de bu durumlar geçerlidir.

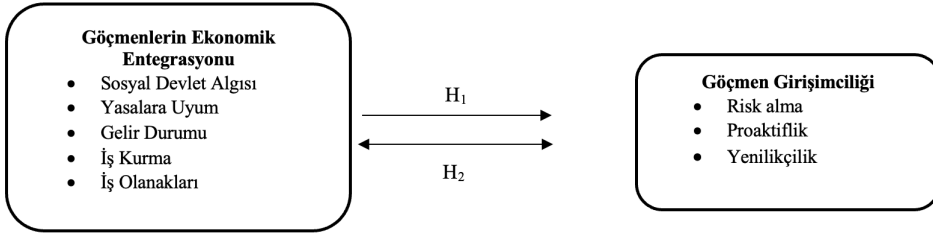
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisini incelemektir. Bu doğrultuda, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliğinin yansımalarını anlamak için nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nicel araştırma, genelde araştırma grubunun belirli bir konuyla ilgili düşüncelerini ve yönelimlerini keşfetmek için kullanılmaktadır (Nakip, 2005). Nicel araştırma yöntemlerinde genel topluluğu yansıtabilecek bir örneklemden sayısal veriler toplanarak analiz edilmektedir.

3.3. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Literatür taraması sonucunda göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisinin ve her iki değişken arasında bir ilişkinin var olabileceği öngörülmüştür. Araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1’de gösterilmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan temel hipotez ve alt hipotezler aşağıdaki gibidir.

Şekil 1: Araştırma modeli

H₁: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu göçmen girişimciliğini pozitif yönde etkilemektedir.

H_{1a,b,c,d,e}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından a) sosyal devlet algısının, b) gelir durumunun, c) iş kurmanın, d) yasalara uyumun, e) iş olanaklarının göçmen girişimciliği alt boyutlarından **risk alma** üzerinde etkisi vardır.

H_{1f,g,h,i,j}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından f) sosyal devlet algısının, g) gelir durumunun, h) iş kurmanın, i) yasalara uyumunun, j) iş olanaklarının göçmen girişimciliği alt boyutlarından **proaktiflik** üzerinde etkisi vardır.

H_{1k,l,m,n,o}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından k) sosyal devlet algısının, l) gelir durumunun, m) iş kurmanın, n) yasalara uyumunun, o) iş olanaklarının göçmen girişimciliği alt boyutlarından **yenilikçilik** üzerinde etkisi vardır.

H₂: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2a,b,c,d,e}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından a) sosyal devlet algısı, b) gelir durumu, c) iş kurma, d) yasalara uyum, e) iş olanakları ile göçmen girişimciliği alt boyutlarından **risk alma** arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2f,g,h,i,j}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından f) sosyal devlet algısı, g) gelir durumu, h) iş kurma, i) yasalara uyum, j) iş olanakları ile göçmen girişimciliği alt boyutlarından **proaktiflik** arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2k,l,m,n,o}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından k) sosyal devlet algısı, l) gelir durumu, m) iş kurma, n) yasalara uyum, o) iş olanakları ile göçmen girişimciliği alt boyutlarından **yenilikçilik** arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan 18 yaş üstü göçmenler oluşturmaktadır. İstanbul ili genelinde ikamet izanlı toplam 1.182.157 yabancı bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021). Örneklem büyüklüğünün genel bir kural olarak, alınacak değişken sayısının en az 5-10 katı civarında olması gereklidir (Karagöz ve Köstereioğlu, 2008). Bu çalışmanın yapılmasına Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 19.01.2023 tarihli, 2023/20 karar sayılı, 1 nolu toplantısında uygunluk kararı verilmiştir. Araştırma verileri, 20.01.2023-28.03.2023 tarihleri arasında İstanbul ilinde ikamet eden 347 göçmenden toplanmıştır. Anketler, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden kişilerle yapılmıştır. Araştırmanın amacı, kapsamı ve taşıdığı önem katılımcılara açıklanmıştır.

3.5. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada, veri toplama sürecinde, anket yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem aynı zamanda nicel veri toplama tekniklerinden biridir. Anket yöntemi, toplulukların zaman içindeki farklı değişkenlerden kaynaklanan tutum ve görüşlerindeki değişiklikleri veya belirli bir zaman dilimindeki tutum ve görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılan bir tekniktir. Sosyal bilimlerde araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir yöntem olan anketler, tutum ve görüşleri doğrudan ölçme imkânı sunar (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili 10 soru bulunmaktadır. Bunlar cinsiyet, yaş, gelir, meslek, eğitim, medeni durum, uyruk, kaç yıldır Türkiye’de yaşadığı, hangi sektörde çalıştığı ve ailede çalışan kişi sayısı ile ilgili sorulardır.

Bu araştırmada, ölçeklerin oluşturulması için konuyla ilgili literatür kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmiştir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu ölçmede Alsamou (2023)’nın çalışmasından yararlanılmıştır. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili orijinal ölçekte beş boyut bulunmaktadır. Bunlar, “sosyal devlet algısı” “yasalara uyum” “gelir durumu” “iş kurma” ve “iş olanaklarıdır”. Göçmen girişimciliğini ölçmede Bolton ve Lane (2012) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Ercan ve Yıldırım (2021) tarafından yapılan ölçekten yararlanılmıştır. Girişimcilik eğilimlerini ölçmede kullanılan ölçekte üç boyut bulunmaktadır. Bunlar, “risk alma”, “yenilikçilik” ve “proaktiflik”.

Göçmenlerin Ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği değişkenleri, 5’li Likert ölçeği kullanarak ölçülmüştür. Bu ölçekte, “(1) kesinlikle katılmıyorum anlamına gelirken, (2) katılmıyorum, (3) ne katılıyorum ne katılmıyorum, (4) katılıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum” anlamına gelmektedir.

3.6. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemleri ve Güvenilirliği

Araştırmanın verileri, SPSS 26 paket programı kullanılarak analize tabi tutulmuştur. İlk olarak, veriler kodlanarak programda kaydedilmiştir. Verilerin güvenilirliği test edilmiştir. Daha sonra, betimsel analizler (ortalama, frekans, yüzde) yapılmıştır. Ardından, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişki ve etkiyi incelemek için açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonrasında, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkiyi test etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Göçmenlerin ekonomik enteg-

rasyonunun göçmen girişimciliği üzerindeki etkisini değerlendirmek için ise çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

3.7. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan göçmenlerin demografik özellikleri ile ilgili yapılan frekans analizi bulguları Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Demografik bulgular

Cinsiyet	n	%	Uyruğunuz?	n	%
Erkek	254	73,2	Suriye	258	74,4
Kadın	93	26,8	Irak	22	6,3
Yaş			Mısır	15	4,3
18-29	201	57,9	Afganistan	12	3,5
30-39	106	30,5	Yemen	11	3,2
40-49	27	7,8	Filistin	9	2,6
50-59	13	3,7	Sudan	4	1,2
Eğitim			Ürdün	4	1,2
Lise Mezunu	9	2,6	Diğer	12	3,3
Ön lisans	43	12,4	Kaç yıldır Türkiye’de yaşıyorsunuz?		
Üniversite	295	85,0	1-3 yıl arası	40	11,5
Medeni Durum			4-6 yıl arası	103	29,7
Evli	140	40,3	7-9 yıl arası	144	41,5
Bekar	207	59,7	10 yıl ve üzeri	60	17,3
Gelir (TL)			Hangi sektörde çalışıyorsunuz?		
10.000 ve Altı	100	28,8	Hizmet	210	60,5
10.001-20.000	172	49,6	İmalat	54	15,6
20.001 TL ve Üzeri	75	21,6	Ticaret	83	23,9
Meslek			Aile de çalışan kişi sayısı?		
İşçi	184	53,0	1 kişi çalışıyor	150	43,2
Mühendis	61	17,6	2 kişi çalışıyor	121	34,9
Gazeteci	8	2,3	3 kişi çalışıyor	64	18,4
Müdür	23	6,6	4 işi ve üzeri	12	3,5
Araştırmacı	12	3,5	Toplam	347	100
Tüccar	36	10,4			
Mimar	23	6,6			
Toplam	347	100			

Tablo 1 incelendiğinde İstanbul ilinde araştırmaya katılanların 254'ü erkek ve 93'ü kadından oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır (%73,2). Araştırmada kadınlara ulaşma güçlüğünden dolayı erkek göçmenlerin sayısı daha fazla gerçekleşmiştir. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre de erkek göçmenlerin sayısı kadın göçmenlerden daha fazladır. Yaş grubuna bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun 18-29 yaş aralığında olduğu görülmektedir (%57,9). Katılımcıların %30,5'i 30-39 yaş aralığında, %7,8'i 40-49 yaş aralığında ve %3,7'si 50-59 aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Yine TÜİK verilerine göre göçmenlerin çoğunluğu 20-29 yaş aralığında olduğu bilinmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde, %85'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum, ankete katılanların genel olarak yüksek eğitim düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların ölçekte yer alan ifadeleri algılama ve anlama yeteneklerinin daha iyi olduğu söylenebilir. Demografik bulgular arasında, ankete katılanların medeni durumlarına bakıldığında %59,7'lik bir dilimin evli olduğu görülmektedir. Bu durum, göç eden kişilerin çoğunun bir aileye sahip olduklarını ve yalnız olmadıklarını göstermektedir. Demografik özelliklerin bir diğer sorusu ise gelir durumudur. Katılımcıların aylık gelirlerini yüzdelik dağılımına bakıldığında %28,8'inin aylık gelirlerinin 10.000 TL ve altı, %49,6'sının aylık gelirlerinin 10.001-20.000 TL, %21,6'nın 20.001 TL ve üzeri olduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcıların tamamının düzenli bir aylık gelire sahip olduğu ve araştırmanın yapıldığı Ocak 2023-Mart 2023 tarihleri dikkate alındığında gelirlerinin iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan göçmen katılımcıların büyük çoğunluğunun (%53) işçi olduğu anlaşılmaktadır. Meslek grupları içerisinde %17,6 oranında Mühendis, %10,4 Tüccar ve Gazeteci, Mimar, Araştırmacı, Müdür gibi profesyonel meslek gruplarından olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki Tabloya göre katılımcıların %74,4'ü Suriyeli göçmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan diğer ülke katılımcılarının, %6,3'ü Irak, %4,3'ü Mısır, %3,5'i Afganistan, %3,2'si Yemen, %2,6'sı Filistin, %1,2'si Sudan, %1,2'si Ürdün, ve %3,3'ü ise diğer ülkelerden olduğu görülmektedir. Katılımcıların %41,5'i 7-9 yıl arasında Türkiye'de yaşadıkları belirtilmiştir. Tablo incelendiğinde 4 yıl ve üzeri Türkiye'de yaşayanların oranının toplamda %88,5 olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların ailede çalışan birey sayıları incelendiğinde çoğunluğunda (%43,2'i) 1(bir) kişi olduğu anlaşılmaktadır. Ailede 2(iki) kişi çalışanların oranı da %34,9'dur. Son olarak katılımcıların çalıştığı sektörlerle bakıldığında %60,5'i Hizmet, %23,9'u Ticaret, %15,6'ı İmalat sektöründe olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili veriler üzerinden yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu faktör analizi bulguları

Boyutlar	Ölçekte yer alan ifadeler	Ort.	Faktörlerin Yükleri	Açıklanan varyans	Öz değer	Cronbach' Alpha
Sosyal devlet algısı	Türkiye’de göçmenlere ödenen ücretlerin adil olduğunu düşünüyorum.	2,31	,781	34,807	9,398	0,890
	Göçmenlerin iş bulması konusunda Türk vatandaşlarıyla aynı imkânlara sahip olduğunu düşünüyorum.	2,08	,728			
	Türkiye’de göçmenlere çalışma karşılığı ödenen ücretlerin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2,24	,727			
	Erkek ve kadın göçmenlerin yaptıkları işe göre adil ücret aldığını düşünüyorum.	2,32	,695			
	Türkiye hükümetinin göçmenlere uyguladığı istihdam/iş olanakları politikalarının iyi olduğunu düşünüyorum.	2,43	,694			
	Türkiye’de çalışma izni alma süreçlerinin kolay olduğunu düşünüyorum.	2,31	,644			
	Türkiye’de erkek ve kadın göçmenlerin eşit bir şekilde iş bulabileceklerini düşünüyorum.	2,08	,610			
	Göçmenlerin Türkiye’de sosyal güvenlik haklarından kolaylıkla faydalandığını düşünüyorum.	2,74	,536			
	Türkiye’de göçmenlerin işsizlik oranının düşük olduğunu düşünüyorum.	3,04	,493			
Gelir Durumu	Türkiye’de elde ettiğim gelir kişisel ihtiyaçlarımı karşılamaktadır.	2,93	,823	6,918	1,868	0,898
	Türkiye’de elde ettiğim gelir ile ailemin ihtiyaçlarını karşılayabiliyorum.	2,82	,778			
	Türkiye’de elde ettiğim gelirin bir miktarını saklayabiliyorum.	2,65	,768			
	Türkiye’de elde ettiğim gelir ile işimi geliştirebileceğimi düşünüyorum.	2,73	,673			

İş kurma	Türkiye’de göçmenlerin hayal ettikleri işle- rini kurabildiklerini düşünüyorum.	2,98	,648	6,653	1,796	0,753
	Türkiye’de göçmenlerin kurmuş oldukları işletmelerin toplumda kabul gördüğünü düşünüyorum.	3,06	,595			
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurmaları ekonomiye katkısı olacağı düşüncesiyle resmî kurumlar tarafından desteklendiğini düşünüyorum.	2,76	,591			
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurma düşünce- lerinin STK’lar (Sivil Toplum Kuruluşları) tarafından desteklendiğini düşünüyorum.	2,70	,547			
	Türkiye’de göçmenlerin kurmuş oldukları işletmelerde, çalışan istihdam etme olanak- larının kolay olduğunu düşünüyorum.	3,31	,545			
	Türkiye’de iş kurma olanaklarının kendi ülkemdeki iş kurma olanaklarından daha kolay olduğunu düşünüyorum.	3,18	,532			
Yasalara uyum	Türkiye’de çalışma izninin çok maliyetli olduğunu düşünüyorum.	3,40	,767	5,214	1,408	0,688
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurabilmeleri için çok fazla sermayeye ihtiyaç duydukları- nı düşünüyorum.	3,46	,751			
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurabilmeleri için iş kanununun zorlayıcı olduğunu düşü- nüyorum.	3,11	,738			
	Türkiye’de göçmenlerin mülkiyet edinme haklarının zorlayıcı olduğunu düşünüyorum.	3,82	,474			
İş olanakları	Kendi mesleğime uygun iş olanakları bula- biliyorum.	3,24	,704	4,647	1,255	0,724
	Türkiye’de yeteneklerime göre uygun iş olanakları bulabiliyorum.	3,32	,700			
	Türkiye’de çalıştığım iş yerindeki çalışanlar ile iyi bir ilişki içerisinde olduğumu düşü- nüyorum.	3,90	,618			
	Türkiye’ye gelmeden önceki mesleğimi burada devam ettirebiliyorum.	2,90	,498			
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax.						
KMO: 0,919 Barlett’ test Sig.: 0,000 Toplam Açıklanan Varyans: 58.239						

Faktör analizi için gereken Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik testi ve Bartlett testi sonuçlarının faktör analizi için yeterli olduğu görülmektedir (KMO değeri 0,919, Bartlett testi sonucu $p < 0,001$) (Altunışık ve ark., 2010). Bu sonuçlar, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu faktör analizinin araştırma için çok iyi bir örnekleme sahip olduğunu ve analizin yapılabileceğini göstermektedir. Göçmenle-

rin ekonomik entegrasyonu faktör analizi için temel bileşenler analizi ve Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Ölçekte yer alan maddeler arasında düşük eşdeğerlik gösteren değerler (0,40)'in altındaki ifadeler), analizden çıkarılmıştır. Bu şekilde, ölçekte daha güçlü ve anlamlı faktörler elde edilmiştir. Bu doğrultuda göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili ölçekte yer alan 34 maddeden yedi ifade düşük eşdeğerlik gösterdikleri için analizden çıkarılmıştır (10. 13. 15. 19. 23. 24. ve 30. ifadeler). Analiz sonucu ifadeler 5 (beş) boyut altında toplanmıştır. Birinci faktörün 9 maddeden, ikinci faktörün 4 maddeden, üçüncü faktörün 6 maddeden, dördüncü faktörün 4 maddeden ve beşinci faktörün 4 maddeden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, birinci faktörün yükleri 0,493 ile 0,781 arasında değişen değerlere sahiptir. Faktörde yer alan ifadeler, göçmenlere ödenen ücretler, iş bulma olanakları, istihdam politikaları, çalışma izni çıkartılması ve sosyal güvenlik hakları gibi ifadeleri içermektedir. Birinci faktör, “Sosyal devlet algısı” olarak adlandırılmıştır. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde göçmenlerin sosyal devletin sunmuş olduğu destek ve hizmetlere ilişkin algılarını yansıtmaktadır.

İkinci faktörün yükleri 0,673 ile 0,823 arasında değişmektedir. Faktörde yer alan ifadeler, kişinin hem kişisel hem de işle ilgili ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, gelirini bir miktar biriktirebilmesi, geliri ile işini geliştirebilmesi ve gelir elde etme imkanlarına dair algılarına işaret etmektedir. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde bu faktöre «Gelir Durumu» adı verilmiştir.

Üçüncü faktörün yüklerine bakıldığında 0,532 ile 0,648 arasında değişmektedir. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde bu faktöre “İş Kurma” adı verilmiştir.

Dördüncü faktörün yüklemeleri 0,474 ile 0,767 arasında değişmektedir. Anketin ilgili bölümünde yer alan ifadeler, katılımcıların iş kurmak için gerekli maliyetler ve yasal mevzuat ile ilgili durumlardan oluşmaktadır. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde sonucu bu faktöre “Yasalara Uyum” adı verilmiştir.

Beşinci faktör yüklerine bakıldığında 0,498 ile 0,704 arasında değişmektedir. Anketin ilgili bölümünde yer alan ifadeler, tüketicilerin kendi mesleğine uygun iş olanaklarına dair algılarına işaret etmektedir. Bu ifadelerin birlikte düşünülmesi sonucu bu faktöre “İş Olanakları” adı verilmiştir.

Tablo 2’ye göz atıldığında, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili olarak açıklanan toplam varyansın %58,239 olduğu görülmektedir. Bu bulgu, belirlenen 5 faktörün birlikte varyansın büyük bir kısmını açıkladığını göstermektedir. Öz değerler ve açıklanan varyansların dağılımına bakıldığında, en yüksek öz değerin (9,398) ve en yüksek açıklanan varyansın (%34,807) sosyal devlet algısı faktörüne ait olduğu görülmektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan göçmen girişimciliği için yapılan açıklayıcı faktör analizi bulguları Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Göçmen girişimciliği açıklayıcı faktör analizi bulguları

Boyutlar	İfadeler	Ort.	Fak-tör Yük-leri	Açıklanan varyans	Öz değer	Cronbach' Alpha
Risk alma	Bilmediğim konularda cesaretle girişimde bulunmayı severim.	3,24	,722	33,707	3,708	0,697
	Riskli olsun ya da olmasın, genellikle, standart olmayan yeni ve sıra dışı aktiviteler denemeyi severim.	3,26	,668			
	Yüksek getiri sağlayacağına inandığım bir şeye çok fazla para yatırmaya meyilliyim.	3,52	,666			
	Riskli durumlarda cesur davranma eğilim-deyim.	3,71	,574			
	Yüksek getiri sağlayacağına inandığım bir şeye çok fazla zaman ayırmaya meyilliyim.	3,87	,523			
Proaktiflik	Projeleri önceden planlama eğilimindeyim.	3,75	,833	1,150	1,226	0,677
	Bir projeyi oturup başkasının yapmasını beklemek yerine, onu hızlandırmayı ve üye-rinde çalışmayı tercih ederim.	3,90	,668			
	Genellikle gelecekte yaşanabilecek problemleri, ihtiyaçları veya değişiklikleri öngöre-bilirim.	3,67	,515			
Yenilikçilik	Genel olarak, daha önce kullanılan, de-nenmiş ve mevcut proje ve yöntemleri ele almak yerine, özgün ve eşi benzeri olmayan projeler ve yaklaşımlara daha çok önem veririm.	3,48	,766	9,941	1,094	0,628
	Problem çözerken, başkalarının çoğunlukla kullandıkları yöntemleri kullanmak yerine, farklı ve orijinal yaklaşımları tercih ederim.	3,73	,693			
	Yeni şeyler öğrenirken herkesin yaptığı gibi yapmaktansa kendime özgü benzersiz bir yöntem denemeyi tercih ederim.	3,75	,674			
Ekstraksiyon Yöntemi: Temel Bileşen Analizi. Rotasyon Yöntemi: Varimax.						
KMO: 0,829 Barlett' test Sig.: 0,000 Toplam Açıklanan Varyans: 54.8 Cronbach Alfa: 0,796						

Tablo 3 incelendiğinde, göçmen girişimciliği boyutlarını belirlemek için yapılan faktör analizi için KMO örneklem yeterlilik testi ve Barlett testi sonuçlarının yeterli olduğu görülmektedir (KMO değeri 0,829. Barlett testi sonucu $p < 0,000$). Analizde temel bileşenler analizi ve Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Ölçekte 11 madde yer almış olup, ölçekten herhangi bir ifade çıkarılmamıştır. Faktör analizi

sonucuna göre, birinci faktör 5 maddeden, ikinci faktör 3 maddeden ve üçüncü faktör 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki ifadeler birlikte değerlendirildiğinde birinci faktör “risk alma”, ikinci faktör “proaktiflik”, üçüncü faktör “yenilikçilik” olarak isimlendirilmiştir. Göçmen girişimciliği ile ilgili toplam açıklanan varyansın %54,8 olduğu görülmektedir. Bu durumda, ortaya çıkan 3 faktörün birlikte varyansın büyük bir kısmını açıkladığı anlaşılmaktadır. Özdeğerlerin ve açıklanan varyansların dağılımına bakıldığında, en yüksek öz değere birinci faktörünün (3,708) ve açıklanan varyansının (%33,707) sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, göçmen girişimciliğini açıklayan değişkenler arasında en yüksek paya sahip olan faktörün “risk alma” olduğunu göstermektedir.

Çalışmada parametrik testlerin yapılabilmesi için veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğinin incelenmesi gerekmektedir. Tablo 4’te normallik dağılımı testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 4: Normallik testi bulguları

Boyutlar	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Min	Maks
Sosyal Devlet Algısı	347	2,45	,79023	,495	-,237	1,00	5,00
Gelir Durumu	347	2,77	1,04393	,076	-,812	1,00	5,00
İş kurma	347	2,99	,71788	-,065	-,169	1,00	5,00
Yasalara uyum	347	3,43	,77297	-,247	-,345	1,00	5,00
İş olanakları	347	3,32	,77320	-,314	-,098	1,00	5,00
Risk alma	347	3,52	,61965	-,327	,729	1,00	5,00
Proaktiflik	347	3,77	,59025	-,511	1,028	1,33	5,00
Yenilikçilik	347	3,65	,64681	-,484	1,463	1,00	5,00

Literatür incelendiğinde parametrik testlerin yapılabilmesi için verilerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Normallik testi sonucunda Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Tablo 4 incelendiğinde verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım sınırları içerisinde olduğu söylenebilir.

3.8. Araştırmanın Hipotez Testleri ve Sonuçları

Faktörlerin normal dağılım sergilediklerinin tespit edilmesinin ardından, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analizin sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5: Korelasyon analizi bulguları

Değişkenler			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Sosyal devlet algısı	Pearson Korelasyon		1	,598**	,646**	-,336**	,516**	,139**	,072	,129*
	Sig.			,000	,000	,000	,000	,000	,179	,016
2. Gelir durumu	Pearson Korelasyon			1	,545**	-,306**	,532**	,160**	,161**	,168**
	Sig.				,000	,000	,000	,003	,003	,002
3. İş kurma	Pearson Korelasyon				1	-,288**	,494**	,229**	,133*	,220**
	Sig.					,000	,000	,000	,013	,000
4. Yasalara uyum	Pearson Korelasyon					1	-,186**	,103	,009	,074
	Sig.						,000	,055	,869	,168
5. İş olanakları	Pearson Korelasyon						1	,211**	,129*	,181**
	Sig.							,000	,016	,001
6. Risk alma	Pearson Korelasyon							1	,414**	,443**
	Sig.								,000	,000
7. Proaktiflik	Pearson Korelasyon								1	,449**
	Sig.									,000
8. Yenilikçilik	Pearson Korelasyon									1
	Sig.									
**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır. *Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.										

Tablo 5 incelendiğinde, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği değişkenlerinin boyutları arasında orta ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmektedir. İlişkilerin gücü, korelasyon katsayılarının değerlerine dayanmaktadır. 0.00 ile 0.30 arasındaki değerler düşük düzeyde ilişkiyi, 0.30 ile 0.70 arasındaki değerler ise orta düzeyde ilişkiyi ifade ederken, 0.70 ile 1.00 arasındaki değerler yüksek düzeyde mükemmel ilişkiyi gösterir (Büyüköztürk, 2015). Bu varsayımlar çerçevesinde Tablo 5’deki korelasyon analizi sonuçlarına göre; Sosyal devlet algısı boyutu ile Risk alma ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Gelir Durumu ile Risk alma ve Proaktiflik ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İş Kurma ile Risk alma ve Proaktiflik ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yasalara Uyum ile göçmen girişimciliği arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. İş olanakları ile Risk alma ve Proaktiflik ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar ile “ $H_{2a,b,c,e}$ ” ile “ $H_{2g,h,j}$ ” ile “ $H_{2k,l,m,o}$ ” hipotezleri kabul edilmiştir. “ $H_{2d,f,i,n}$ ” hipotezleri ret edilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki etkileşimi ortaya koymak için çoklu regresyon analizleri uygulanmıştır. Bu analizler, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimcili-

ği üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çoklu regresyon analizi (Multiple Linear Regression), bir bağımlı değişkenin tahmin edilmesi için iki ya da daha fazla bağımsız değişkenin kullanıldığı bir istatistiksel analiz yöntemidir (Büyüköztürk, 2015). Tablo 6’da göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarından “Sosyal Devlet Algısı”, “Gelir Durumu” “İş Kurma”, “Yasalara Uyum” ve “İş Olanakları” “Risk alma” üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 6: Çoklu regresyon analizi bulguları

Değişkenler	B	Beta	t	Sig.	İkili r	Kısmi r	Tolerans	VIF
(Sabit)	2,068		8,208	,000				
Sosyal Devlet Algısı	-,025	-,032	-,422	,673	-,023	-,022	,469	2,132
Gelir Durumu	,032	,054	,773	,440	,042	,040	,544	1,839
İş Kurma	,183	,211	2,980	,003	,159	,153	,524	1,909
Yasalara Uyum	,156	,194	3,514	,001	,187	,181	,864	1,157
İş Olanakları	,105	,131	2,026	,044	,109	,104	,634	1,577
Bağımlı değişken: Risk alma R: 0,317 R²: 0,100 F: 7,600 p: 0,000 Durbin-Watson: 2,132								

Tablo 6 incelendiğinde, Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş Kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları ile Risk Alma arasında düşük düzeyde bir ikili korelasyon olduğu görülmektedir. Sırasıyla bu ilişkilerin korelasyon katsayıları -0,023; 0,042; 0,159; 0,187; ve 0,109 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantılılık (multicollinearity) olmadığı söylenebilir. Çünkü VIF (varyans enflasyon faktörü) değerleri 10’dan yüksek bir değer göstermemekte ve tolerance (tolerans) değerleri 0.20’den düşük bir değer göstermemektedir. Bu durum, bağımsız değişkenlerin birbirleriyle güçlü bir ilişki içinde olmadığını ve analizde bağımsızlık koşulunun sağlandığını göstermektedir. Durbin-Watson katsayısı (2,132) bağımsız değişkenler ile arasında sorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bu katsayı, regresyon analizinde otokorelasyonun varlığını belirlemek için kullanılan bir ölçüdür. Elde edilen değer 2’ye yakın olduğu için, bağımsız değişkenlerin arasında otokorelasyon sorunu olmadığı söylenebilir. Öte yandan, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları (Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş Kurma, Yasalara

Uyum ve İş Olanakları), Risk Alma ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki göstermektedir. Korelasyon katsayısı (R) 0.317, belirleme katsayısı (R²) 0.100 ve p değeri 0.000 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun alt boyutları, Risk Alma davranışının %10'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun alt boyutlarının Risk Alma üzerindeki göreceli önem sırası şu şekildedir: İş Kurma, Yasalara Uyum, İş Olanakları, Gelir Durumu ve Sosyal Devlet Algısı. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçlarına göre, İş Kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları faktörlerinin Risk Alma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda " $H_{1c,d,e}$ " hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 7’de göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun alt boyutlarından “Sosyal Devlet Algısı”, “Gelir Durumu”, “İş Kurma”, “Yasalara Uyum” ve “İş Olanakları” “Proaktiflik” üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 7: Çoklu regresyon analizi bulguları

Değişkenler	B	Beta	t	Sig.	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	3,146		12,685	,000				
Sosyal Devlet Algısı	-,067	-,089	-1,151	,251	-,062	-,061	,469	2,132
Gelir Durumu	,084	,148	2,053	,041	,110	,109	,544	1,839
İş Kurma	,082	,099	1,355	,176	,073	,072	,524	1,909
Yasalara Uyum	,049	,064	1,118	,264	,060	,059	,864	1,157
İş Olanakları	,045	,059	,887	,376	,048	,047	,634	1,577
Bağımlı değişken: Proaktiflik R: 0,197 R²: 0,039 F: 2,746 p: 0,000 Durbin-Watson: 1,924								

Tablo 7’nin incelenmesi sonucunda, Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları ile Proaktiflik arasında düşük düzeyde bir ikili korelasyon olduğu görülmektedir. Sırasıyla bu ilişkilerin korelasyon katsayıları -0,062; 0,110; 0,073; 0,060; ve 0,048 olarak hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağılantılılık (multicollinearity) olmadığı söylenebilir. Çünkü VIF (varyans enflasyon faktörü) değerleri 10’dan yüksek bir değer göstermemekte ve tolerance (tolerans) değerleri 0.20’den düşük bir değer göstermemektedir. Bu durum, bağımsız değişkenlerin birbirleriyle güçlü bir ilişki içinde olmadığını ve analizde bağımsızlık koşulunun sağlandığını göstermektedir. Durbin–Watson katsayısı (1,924) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun alt boyutları (Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları), Proaktiflik

ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermekte ($R: 0,197$, $R^2: 0,039$, $p: 0,000$). Göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları, Proaktiflik davranışını %4'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarının Proaktiflik üzerindeki göreceli önem sırası; Gelir Durumu, İş kurma, Sosyal Devlet Algısı, Yasalara Uyum ve İş Olanakları şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, Gelir Durumunun Proaktiflik üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bulgular ışığında; " H_{1h} " hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 8'de göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarından "Sosyal Devlet Algısı", "Gelir Durumu", "İş Kurma", "Yasalara Uyum" ve "İş Olanakları" "Yenilikçilik" üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 8: Çoklu regresyon analizi bulguları

Değişkenler	B	Beta	t	Sig.	İkili r	Kısmi r	Tolerans	VIF
(Constant)	2,341		8,813	,000				
Sosyal Devlet Algısı	-,038	-,047	-,618	,537	-,033	-,032	,469	2,132
Gelir Durumu	,053	,085	1,213	,226	,066	,063	,544	1,839
İş Kurma	,187	,207	2,891	,004	,155	,150	,524	1,909
Yasalara Uyum	,134	,161	2,876	,004	,154	,149	,864	1,157
İş Olanakları	,073	,088	1,344	,180	,073	,070	,634	1,577
Bağımlı değişken: Yenilikçilik								
R: 0,286 R²: 0,082 F: 7,334 p: 6,070 Durbin-Watson: 2,075								

Tablo 8 incelendiğinde Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları ile Yenilikçilik arasında düşük düzeyde (sırasıyla; -0,033; 0,066; 0,155; 0,154; 0,073) bir ikili korelasyon olduğu görülmektedir. VIF değerleri arasında 10'dan yüksek bir değer ve tolerance değerleri arasında 0.20'den daha düşük bir değer olmadığı için bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantılılığın olmadığı gösterir. Ayrıca Durbin-Watson katsayısı (2,087) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları (Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları), Yenilikçilik ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R: 0,286$, $R^2: 0,082$, $p: 0,000$). Göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları, Yenilikçilik davranışını %8'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarının Yenilikçilik üzerindeki göreceli önem sırası; İş Kurma, Yasalara Uyum, İş Olanakları, Gelir Durumu ve Sosyal Devlet Algısı şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, İş Kurma ve Yasalara Uyum boyutlarının Yenilikçilik üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bulgular ışığında; " $H_{1m,n}$ " hipotezi kabul edilmiştir.

4. SONUÇ

Bu araştırmada göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisi ile ekonomik entegrasyon ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişki ele alınmıştır. İstanbul ili evreninde 347 göçmenden kolayda örneklem yöntemi ile veriler elde edilmiş ve analiz edilmiştir. Bu çalışma göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisi hakkında önemli sonuçlar içermektedir. Çalışma sonuçlarının literatüre ve ilgililere önemli katkılar sunacağı beklenmektedir.

Katılımcıların demografik yapıları incelendiğinde araştırmaya en fazla Suriyeli (%74,4) göçmenlerin katılım sağladığı anlaşılmaktadır. Diğer ülkelerden gelen göçmenlerin araştırmaya katılımı düşük kalmıştır. Türkiye jeopolitik konumu gereği tarihsel süreçte farklı zamanlarda farklı ülkelerden göç alabilmektedir. Örneğin Rusya-Ukrayna savaşı döneminde (2022), Suriye iç savaşı döneminde (2011-2024), Irak savaşı döneminde (2003) Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı farklılık arz etmektedir. Bu çalışmanın yapıldığı 2023 yılı döneminde hem Rusların hem Ukraynalıların hem Iraklıların hem de Suriyeli göçmenlerin varlığı kendini hissettirmiştir. İkamet izni bulunan göçmenlerin en fazla yaşadığı ilin başında İstanbul gelmektedir (TÜİK, 2023).

Yapılan analizler, Türkiye'de yaşayan göçmenlerin ekonomik olarak katkılarının olabileceği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Faktör analizi sonucunda ekonomik entegrasyon ile ilgili beş boyut ortaya çıkmıştır. Ekonomik entegrasyonda en önemli boyutun sosyal devlet algısı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonucun, uygulayıcıların, politikacıların veya bürokratların adil iş, adil ücret, adil istihdam olanakları, adil çalışma şartları gibi konularda yerli vatandaşlara uygulanan politikaların göçmenlere de uygulanmasına ilişkin politikalar belirlemesi ve ekonomik entegrasyonun hızlı gerçekleşmesi adına önemli olduğu söylenebilir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu konusunda gelir durumunun da önemli ikinci faktör olduğu söylenebilir. Göçmenlerin hayatlarını devam ettirebilecekleri ve ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir gelirin olması önem arz etmektedir. Bu sonuçlar ile Evansluong ve ark., (2024), Endicott (2017), Saçkesen (2021) çalışmaları benzerlik göstermektedir. Evansluong ve ark., (2024) çalışmasında paradoks teorisi ile sosyal ve ekonomik entegrasyon arasındaki uyum düzeyini incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre göçmenlerin ekonomik olarak hayatta kalma mücadelelerinin sosyal entegrasyonu geri planda bıraktıkları yani yavaşlattıkları belirtilmektedir. Tam tersi durumda ise ekonomik olarak büyüme kaydeden göçmenlerin sosyal entegrasyonu daha fazla önceliklendirdiği belirtilmektedir. Bu çalışma sonucunda da ekonomik entegrasyonu artan göçmenlerde girişimcilik eğilimlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Endicott (2017) çalışmasında Kanada'da yaşayan Suriyeli mülteciler ve göçmenlerin iş olanakları konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıkları, 2 yıla kadar istihdam edilme olanaklarının düşük olduğu ve bu durumun ekonomik entegrasyonu olumsuz etkilediği belirtilmektedir. İstihdam edilen göçmenlerinde bir kısmı güvencesiz ve yarı zamanlı işlerde çalıştıkları belirtilmektedir. Geleneksel göçmenlerin mültecilere göre istihdam edilmelerinde yüksek düzeyde bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca

ekonomik entegrasyonu gerçekleştiremeyen mülteci ve göçmenlerin sağlık sorunları yaşadıkları ve sosyal entegrasyonda da ciddi endişeleri oldukları belirtilmektedir. Göçmenlere ve mültecilere uygulanan ayrımcı, ırkçı ve dini inançları yüzünden gerçekleşen baskılar ekonomik entegrasyonun önündeki engeller olarak belirtilmektedir. Endicott'un (2017) çalışmasındaki göçmenlerin iş olanaklarının ve sosyal devlet anlayışının ekonomik entegrasyon ile ilişkisi bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Saşkesen (2021) çalışmasında Suriyeli göçmenlerin işyeri açma, ruhsat alma süreçlerinde Türk işyeri sahipleri ile aralarında bir ayrım yapılmadığı bu durumun ekonomik entegrasyonu kolaylaştırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca halkın göçmenlere hoşgörü ve davranmalarının ekonomik entegrasyonu hızlandırdığı ortaya çıkmıştır. Saşkesen'in (2021) çalışmasında sosyal devlet algısının (her bireye eşit muamelede bulunmak gibi) göçmenler tarafından önemli görülmesi ile bu çalışmada faktör analizi sonucunda da sosyal devlet algısı faktörünün en önemli bir göstergesi olarak ortaya çıkması açısından benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında literatürde yapılan çalışmalarda ekonomik entegrasyon için önerilen boyutlar ile bu çalışma sonucunda ortaya çıkan boyutlar benzerlik göstermektedir. Naseh ve ark., (2024) çalışmasında ABD'de göçmenler ve mültecilerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili olarak yedi temel göstergenin olabileceğini belirtilmektedir. Bunlar; gelir ve ekonomik güvenlik, istihdam ve mesleki sınıflandırmalar, mal varlığı ve finansal hizmetlerin kullanımı, komşuluk ve barınma, sağlık, eğitim ve kamu yardımları. Ekonomik entegrasyonda en fazla ilişkili olan faktörün gelir ve ekonomik güvenlik ile istihdam ve mesleki sınıflandırmaların olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada da ortaya çıkan faktörler ile benzerlikler bulunmaktadır.

Göçmen girişimciliği ile ilgili yapılan faktör analizi sonuçları ile Bolton ve Lane'in (2012) çalışması benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada da faktörler ölçeğin alındığı çalışmadaki gibi risk alma, yenilikçilik, proaktiflik olarak adlandırılmıştır. Göçmen girişimciliğini en iyi temsil eden boyutun risk alma boyutu olduğu ortaya çıkmıştır.

Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisinde gelir durumu, iş kurma, yasalara uyum ve iş olanaklarının etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal devlet algısının göçmen girişimciliği üzerine etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. İş sahiplerinin uygulamalarının ve devlet politikaları gereği adil uygulamaların ekonomik entegrasyonu gerçekleştirdiği ama girişimcilik için yeterli olmadığı söylenebilir. Bu sonuç Evansluong ve ark., (2024) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Evansluong ve ark., (2024) çalışmasında paradoks teorisi kapsamında ekonomik olarak büyüyen göçmenlerin sosyal entegrasyonu daha fazla önceliklendirebileceği ekonomik entegrasyonu geri planda bırakabileceği belirtilmektedir. Yani sosyal entegrasyonun ekonomik entegrasyonu etkileyebileceği söylenebilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda sosyal entegrasyonun ekonomik entegrasyon üzerindeki etkisini incelemeye yönelik kantitatif çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışma İstanbul ili ile sınırlıdır. Ayrıca 2023 yılı Ocak-Mart ayları arasında gerçekleştirilen kesitsel bir çalışmadır. Yapılacak çalışmalarda farklı örneklemeler

üzerinde çalışma yapılabilir. Ayrıca bu çalışmada kolayda örneklem yöntemi kullanıldığı için çoğunlukla Suriyeli göçmenler katılım sağlamıştır. Kolayda örneklem yöntemi çalışmanın genellenebilirliği açısından sınırlılık taşımaktadır. Yapılacak çalışmalarda Türkiye’de varlığı fazla olan Rusya, Irak, Türkmenistan, Azerbaycan gibi farklı milliyetten göçmenler üzerine çalışmalar yapılabilir.

YAZAR BEYANI:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “çift taraflı körleme” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Makalede kullanılan ölçek için yazar(lar) tarafından ölçeğin orijinal sahibinden izin alındığı beyan edilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. **Bu araştırmanın yapılması ile ilgili olarak** Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 19.01.2023 tarihli, 2023/20 karar sayılı, 1 nolu toplantısında “*Etik İzni Belgesi*” alınmıştır.

YAZAR KATKILARI:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – **Y1** ve **Y3**, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – **Y1**, **Y2**, ve **Y3** Nihai Onay ve Sorumluluk – **Y1** ve **Y2**.

KAYNAKLAR

- ALSAMOU, E. (2023). *Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- ALTUNİŞİK, R., ÇOŞKUN R., BAYRAKTAROĞLU S. & YILDIRIM E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. 6. Basım. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- American Immigration Council, (2023, August, 29). New American Fortune 500 in 2023. Erişim adresi: <https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/new-american-fortune-500-2023>
- ARICIOĞLU, M. A., & AFKARİ, R. (2023). Türkiye’deki Afgan göçmenlerin girişimcilik sürecinde sosyal sermayenin etkisi: İstanbul ve Konya örneği üzerine nitel bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 17-44.
- ARSLAN, A., YILDIRIM, S. G., & DİNLER, M. (2021). Social, cultural and economic integration of Syrian Refugees in Turkey. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 6(1), 5-20.
- BACHE, C. (2020). Challenges to economic integration and social inclusion of Syrian refugees in Turkey. *Career Development International*, 25(1), 14-18.

- BARRETT, G., JONES, T., MCEVOY, D., & MCGOLDRICK C. (2002). The economic embeddedness of immigrant enterprise in Britain. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 8(1), 11–31.
- BOLTON, D. L., & LANE, M. D. (2012). Individual entrepreneurial orientation: Development of a measurement instrument. *Education+ Training*, 54(2-3), 219-233.
- BRZOZOWSKI, J. (2017). Immigrant entrepreneurship and economic adaptation: A critical analysis. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 5(2), 159–176. <https://doi.org/10.15678/EBER.2017.050209>
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2015). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- CLARK, K., & DRINKWATER, S., & ROBINSON, C. (2017). Self-employment amongst migrant groups: New evidence from England and Wales. *Small Business Economics*, 48(4), 1047–1069.
- CONSTANT, A., KAHANEC, M., & ZIMMERMANN, K. (2009). Attitudes towards immigrants, other integration barriers, and their veracity. *International Journal of Manpower*, 30(1/ 2), 5–14.
- ÇEŞTEPE, H. VE MİSTAÇOĞLU, T. (2010). Gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik entegrasyon: Asean ve mercosur örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(2), 93-106.
- DUMAN, E. Ş., & ÖZDEMİRÇİ, A. (2020). Türkiye’deki Suriyeli göçmen girişimciler üzerine bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 18(37), 629-656.
- ENDICOTT, R. (2017). The economic integration of canada’s refugees: Understanding the issues with Canada’s approach. MA Research Paper. 12. Retrieved from: https://ir.lib.uwo.ca/sociology_masrp/12
- ERCAN, S., & YILDIRAN, C. (2021). Bireysel girişimcilik yönelimi ölçeği’nin Türkiye’ye uyarlanması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16(1), 91-105.
- EVANSLUONG, Q. D., MANZHYNski, S., & KARAYIANNI, E. (2024). Navigating tensions between economic and social integration among immigrant family entrepreneurs: A paradox perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 1-28.
- FATOKI, O., & PATSWAWAIRI, T. (2012). The motivations and obstacles to immigrant entrepreneurship in South Africa. *Journal of Social Sciences*, 32(2),

133-142.

- GÖNCÜ, S. C. (2109). *Türkiye’de Suriyeli göçmen girişimciliği: bir gömülü teori çalışması* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Yönetimi Bilim Dalı.
- HARDER, N., FIGUEROA, L., GILLUM, R. M., HANGARTNER, D., LAITIN, D. D., & HAINMUELLER, J. (2018). Multidimensional measure of immigrant integration. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(45), 11483-11488.
- HEILBRUNN, S., & KUSHNIROVICH, N. (2008). Impact of ethnicity on financing of immigrant businesses. *International Journal of Business and Globalization*, 2(2), 146–159.
- JUNG, N. (2017). *Economic integration of immigrants in the United States* (Doctoral dissertation). University of Pittsburgh.
- KARAGÖZ, Y., & KÖSTERELİOĞLU, İ. (2008). İletişim becerileri değerlendirme ölçeğinin faktör analizi metodu ile geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 81-97.
- KLOOSTERMAN, R., & RATH, J. (2010). Shifting landscapes of immigrant entrepreneurship. In *Open for Business: Migrant Entrepreneurship in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264095830-5-en>.
- KUNZENDORF, L. (2019). *From refugees to employees a comparison of the labour market integration of Syrian refugees in Turkey and Germany* (Doctoral dissertation) İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- KUSHNIROVICH, N. (2015). Economic Integration of Immigrant Entrepreneurs. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 3(3), 9–27. <https://doi.org/10.15678/EBER.2015.030302>
- KÜREKÇİ, B. (2009). *Körfez Savaşı sonrası Irak’lı Türkmenlerin Türkiye’ye göçü ve entegrasyonu* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- LERPOLD, L., SJÖBERG, Ö., & WENNERBERG, K. (2023). Migration, integration, and the pandemic. In *Migration and Integration in a Post-Pandemic World: Socioeconomic Opportunities and Challenges* (pp. 1-28). Cham: Springer International Publishing.
- LI, P. S., & LI, E. X. (2013). Decomposing immigrants’ economic integration in earnings disparity: Racial variations in unexpected returns. *Canadian Ethnic Studies*, 45(3), 81–94. <https://doi.org/10.1353/ces.2013.0045>

- MCAULIFFE, M., & TRIANDAFYLLIDOU, A. (2021). *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration (IOM). Retrieved from: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> Retrieved date: 13.01.2025
- NAKİP, M. (2005). *Pazarlama araştırmalarına giriş (SPSS destekli)*. Seçkin Yayıncılık.
- NASEH, M., LEE, J., ZENG, Y., NABUNYA, P., ALVAREZ, V., & SAFI, M. (2024). Understanding economic integration in immigrant and refugee populations: A scoping review of concepts and metrics in the United States. *Economies*, 12(7), 167. <https://doi.org/10.3390/economies12070167>
- PARİN, S. & KILIÇ, A. R. (2022). Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerinde farklı sermaye biçimlerinin rolü. *Göç Dergisi*, 9(1), 15-36.
- PORTES, A., & JENSEN, L. (1992). Disproving the enclave hypothesis: Reply. *American Sociological Review*, 57(3), 418-420.
- RIVA, E., & LUCCHINI, M. (2015). The effect of the country of Birth of the owner on business survival.
- SAÇKESEN, F. (2021). *Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin ekonomik entegrasyonu: Bursa örneği* (Doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- SANDERS, J. M., & NEE, V. (1992). Problems in resolving the enclave economy debate. *American Sociological Review*, 57(3), 415-418.
- SHINNAR, R. S., & ZAMANTILI NAYIR, D. (2019). Immigrant entrepreneurship in an emerging economy: The case of Turkey. *Journal of Small Business Management*, 57(2), 559-575.
- ŞEHİTOĞLU, B. O., & ŞAHİN, M. (2022). Türkiye’ye göç eden Telafer Türkmenlerinin gündelik hayat pratikleri ve mekân algısı: Ankara örneği. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 22(1), 85-118. <https://doi.org/10.32449/egotdid.976797>
- ŞEMŞİT, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269-289.
- TABACHNICK, B. G., & FIDELL, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- TÜİK, (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544> Erişim ta-

rihi: 11.01.2024

WALDINGER, R. (1982). The occupational and economic integration of the new immigrants. *Law and Contemporary Problems*, 45(2), 197-222.

YATMAZ, M. (2023). Suriye iç savaşı ve Suriye Türkmenlerinin göçü. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 88-111. <https://doi.org/10.58853/du-mad.1325094>

ZONG, C., & BATALOVA, J. (2018). Filipino Immigrants in the United States. Migrationpolicy.org. Retrieved from: <https://www.migrationpolicy.org/article/filipino-immigrants-united-states> Retrieved date: 11.01.2025

Left to the Waves: The Perilous Reality of Migrant Pushbacks at Mediterranean Sea

Dalgalara Terk Edilenler: Ege Denizi'ndeki Geri İtmelerin Tehlikeli Gerçeği

Dr. Jafar Pouya

Writer and researcher focus on Afghanistani

Migrants and Refugees

Jafarpouya@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5999-890X>

Makale Başvuru Tarihi: 01.05.2025

Makale Kabul Tarihi: 22.06.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Keywords: Pushbacks,

Migrant, Refugee,

Aegean Sea, Greece.

ABSTRACT

In recent years, the Aegean Sea has become the deadliest sea route for migrants and asylum seekers from North Africa, the Middle East, and South Asia. A ship capsized with 750 migrants on June 14, 2023 in the Mediterranean Sea and sinking off the coast of Greece with 80 dead, 100 rescued and 500 missing showed the depth of tragedy of Mediterranean Sea route for migrants and pushbacks practice. The aim of this article is to investigate Pushbacks practice in the Aegean Sea which is the deadliest sea route for the migrants and asylum seekers. This article will also examine the practice of pushbacks, which has contributed to an increase in deaths in the Mediterranean. Pushbacks appear to have begun after the 2015 migration crisis, and evidence confirms that pushbacks were implemented deliberately in response to mass migration.

Pushbacks include a variety of state measures aimed at forcing refugees and migrants to leave their territory while denying access to applicable legal and procedural frameworks. In some cases - migrants are forcibly returned from EU territorial waters to the open sea and leaving afloat in the middle of Sea in a dangerous way by Greek Coast Guard and Frontex. Pushbacks are considered unlawful under international migration law and European migration policies.

Türkiye has historically been a country of origin, transit and destination for migrants. At the same time migrants and asylum seekers consider Türkiye as a transit country to reach Greece and Italy via the Aegean Sea. It is worth noting that among EU member states, Germany is the most important destination for refugees and asylum seekers.

Anahtar Kelimeler:

Geri İtme, Göçmen,

Mülteci, Ege Denizi Ve

Yunanistan.

ÖZET

Son yıllarda Ege Denizi, Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya'dan gelen göçmenler ve sığınmacılar için en ölümcül deniz rotası haline gelmiştir. 14 Haziran 2023'te Akdeniz'de 750 göçmen taşıyan bir geminin batması ve Yunanistan kıyılarında 80 kişinin ölümü, 100 kişinin kurtarılması ve 500 kişinin kaybolması, Akdeniz göç rotasının trajedisinin boyutlarını ve geri itme uygulamalarının vahametini gözler önüne sermiştir. Bu makalenin amacı, göçmenler ve sığınmacılar için en tehlikeli deniz

yolu olan Ege Denizi'ndeki geri itme uygulamalarını incelemektir. Ayrıca, bu çalışma, Akdeniz'deki ölümlerin artmasına katkıda bulunan geri itme pratiklerini de ele alacaktır. Geri itmelerin, 2015 göç krizinin ardından sistematik olarak uygulanmaya başladığı ve kitlesel göç hareketlerine kasıtlı bir yanıt olarak hayata geçirildiği kanıtlanmaktadır.

Ger i itmeler, mültecilerin ve göçmenlerin ülke topraklarını terk etmeye zorlanmasını ve yasal prosedürlere erişimlerinin engellenmesini içeren çeşitli devlet uygulamalarından oluşmaktadır. Bazı durumlarda, Yunan Sahil Güvenliği ve Frontex tarafından göçmenler, AB karasularından uluslararası denizlere zorla geri gönderilmekte ve deniz ortasında güvenliksiz bir şekilde terk edilmektedir. Bu uygulamalar, uluslararası göç hukuku ve Avrupa göç politikalarına aykırı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye, tarihsel olarak göçmenler için köken, transit ve hedef ülke konumundadır. Aynı zamanda, göçmenler ve sığınmacılar, Ege Denizi üzerinden Yunanistan ve İtalya'ya ulaşmak için Türkiye'yi bir transit ülke olarak kullanmaktadır. dikkat edilmesi gereken husus, AB üyesi ülkeler arasında Almanya, mülteciler ve sığınmacılar için en önemli varış noktasıdır.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): POUYA, Jafar (2025), “Left To The Waves: The Perilous Reality Of Migrant Pushbacks At Mediterranean Sea”, **Middle East Journal of Refugee Studies** S.10(1), ss.68-87, Doi: <https://doi.org/10.70045/mejrs.1685985>

1. GİRİŞ

Germany is regarded as a nation characterized by a “Willkommenskultur” (welcome culture) towards migration. Following the declaration of an open-door migration policy by Chancellor Angela Merkel, Germany witnessed the arrival of over one million refugees in the year 2015. (Omini, 2018). It was the largest wave of refugees on the European continent since 1985, and according to the Pew Research Center report (Pew Research Center, 2016), around 1.3 million asylum seekers applied in 28 member states of the European Union in 2015. Angela Merkel, the former Chancellor of Germany, was esteemed both domestically and internationally as the preeminent political figure in Europe. However, her handling of the refugee crisis drew criticism from political factions on both the left and the right, including those within her own country and from officials in Brussels (Spiegel, 2015). “After initially welcoming refugees in September 2015, European states are now rolling out the razor wire, refusing to share resettlement burdens and failing to take action that could help reduce the number of refugees drowning in the Mediterranean” (Ignatieff, Keeley, Ribble and Maccammon, 2016, p. 2). Between 2014 and till the end of 2024 the obtained data indicate that more than 31,200 individuals perished in the Mediterranean Sea. (statista, 2025).

Greece, often identified as the primary entry point for undocumented migrants and asylum seekers en route to European countries, is not only considering the extension of its substantial border barrier from 40 kilometers to 120 kilometers along its frontier with Türkiye — while seeking financial assistance from the European Union (AP, 2022), but has also implemented pushback practices. These measures entail the forcible return of migrants and asylum seekers from Greek territory, even when they are actively seeking asylum.

In May 2021, The Guardian, drawing on its investigative findings, reported (Tondo, 2021) that European nations had resorted to unlawful methods - specifically, the

pushback of approximately 40,000 asylum seekers from Europe's borders amidst the COVID-19 pandemic. The pushbacks resulted in the tragic loss of approximately 2,000 lives in the Mediterranean Sea.

The Human Rights Council recently disclosed in a report (Morales, 2021) that the pushbacks of migrants are not limited to land borders but also occur in urban areas, including detention and reception centers in Greece. Pushback policies and practices are employed by governments as a deterrent measure, a form of punishment, and a means of collective expulsion of migrants, constituting part of broader strategic approaches (Morales, 2021). Data published in 2020 (Bar20) in Volume II of "*The Black Book of Pushbacks*" by the Border Violence Monitoring Network (BVMN) organization, funded and commissioned by a left-wing political group within the European Parliament, reveals alarming accounts of pushback victims. Based on testimonies from migrants, the report highlights that 90 percent of pushbacks in countries such as Italy, Slovenia, Hungary, the Balkans, Greece, and Croatia involve one or more forms of torture or ill-treatment.

The data indicates that prior to 2014, pushbacks did not occur, as the number of migrants and asylum seekers from both Syria and Afghanistan was significantly lower than in the post-2014 period. "The case of Syria, the large-scale migration movements towards Türkiye and Europe following the outbreak of civil war in Syria in 2011 can be considered an important phenomenon in terms of the current relevance of the issue. These movements involve millions of irregular migrants who aim to reach Europe, mostly via Türkiye and largely using Greece as a transit country" (Şahin, 2024: 2). Following Syria, Afghanistan has consistently been the second-largest source of migrants and asylum seekers in European countries since 2014. "Afghanistan's economy was heavily dependent on international aid and funding, so when NATO forces announced their withdrawal from Afghanistan in 2014, security deteriorated alongside the economic situation, caused to widespread Afghanistani migration" (Pouya, 2022: 295).

As previously noted, pushbacks occur frequently both at sea and on land. However, the primary focus of this paper is on the pushback of migrants and refugees at sea, particularly in the Aegean Sea, which is considered the deadliest maritime route for migrants and refugees attempting to reach the European continent. Concurrently, the European Union has called upon Greece to investigate the sinking of a migrant boat in the Aegean Sea, an incident that resulted in the deaths of five children and involved a reported pushback by the Greek Coast Guard (Szucs, 2022).

2. Methodology and Data

The data presented in this article has been gathered from secondary sources, including websites, United Nations reports and books. One of the most sensitive issues in migration studies is the occurrence of torture. In this study, "*Black Book of Pushbacks*", books based on primary sources and testimonies of victims of 620 cases conducted by researchers, has been utilized as a primary data source. This article is based on analysis of review of relevant published research and news articles complemented the primary research. Quantitative methods and data collection was

conducted between May 20th 2022 to December 31th 2024. A quantitative study generally takes a linear path and emphasizes objectivity leading to causal explanation. (W. Lawrence, 2014) One of the strengths of this research is that it covers data and events over a four-year period, including recent events related to pushbacks and death tolls in the Mediterranean Sea. The practice of pushbacks remains a contentious issue, with ongoing debates surrounding the terminology used by researchers, news outlets, and government authorities. Furthermore, the practice of pushbacks is frequently denied by the parties involved. In this article, data on pushbacks have also been sourced from the Statista European Statistics website and the Der Spiegel journal, both of which are reputable and reliable sources for government and think tank research and the media.

3. Definition of Pushbacks

There is no precise definition of “pushbacks”. The term “push-back” is a non-technical term coined by refugee advocates (lawyers). Although it is practiced by states, it is not defined by international law (Şahin, 2024: 55). However, terms such as *removal*, *turn back*, *return back*, *force back*, and *pushback* are often used interchangeably to describe the expulsion of migrants and refugees from a state's territory, either on the spot or later. European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR, 2019) defines the Pushbacks as a variety of state measures directed at forcing migrants and refugees out state territory while preventing access to legal and migratory procedures. In doing so, States bypass safeguards governing international protection (including minors), detention-custody, expulsion and the utilize force. “Greece’s systematic policy of ‘pushbacks’, and more specifically of ‘drift-backs’—a term coined by the research agency Forensic Architecture in reference to the abandonment of asylum-seekers, refugees and migrants at sea in non-navigable life rafts in the Aegean Sea” (debordercollective.org, 2024).

Pushback has recently also been considered as enforced disappearance in the context of migration. “In late September 2023, the UN Committee on Enforced Disappearances formally adopted its first General Comment on the application of the Convention on Enforced Disappearances in the context of migration” (debordercollective.org, 2024).

“People crossing the oceans in search of protection or opportunities since the beginning of humankind” (Cantor, 2016). Before 2015, there were no reports or complaints about migrants being pushed back. According to reports and news sources, after the migration crisis in 2015, pushbacks became regular and today pushbacks occur daily in the Aegean Sea “resulting in the deaths of more than 40,000” (Tondo, 2021).

The 1951 Geneva Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees do not mention the term and definition of pushbacks (UNHCR, 2022). However, pushbacks constitute a violation of the principle of non-refoulement (Articles 32 and 33) of the 1951 Refugee Convention, which serves as the cornerstone of international refugee protection. This principle explicitly prohibits states from deporting individuals to a country where their life or freedom would be at risk.

European legislation and the *IOM* Glossary on Migration do not use the term “forced return”; instead, they employ the softer synonyms “removal” or “compulsory return,” which occur in accordance with a formal return decision (EMN, 2014). When an asylum seeker’s application is rejected in the host country, they are removed from its territory based on a formal decision. In contrast, pushbacks occur immediately when migrants and asylum seekers attempt to enter a state. The Greek police and border patrols have been reported to employ so-called “slave migrants” in these operations (Statiu, et al., 2022). They have also expelled migrants and asylum seekers from the mainland - including police stations, reception centers, and detention facilities - through night time operations - forcibly returning them to Türkiye (debordercollective.org, 2024). “There are currently at least 32 applications pending before the European Court of Human Rights seeking to challenge the practice of ‘driftbacks’, which we argue is a form of torture that exposes migrants to refoulement and grave risks to their life” (debordercollective.org). Europe’s attempts to stop migration by strengthening national borders and bolstering detention centres outside its borders are pushing people into the hands of smugglers, bypassing checkpoints, crossing borders, through fences and eventually into the hands of smugglers on boats in the Mediterranean.

4. Scope of Pushbacks: Countries involve in pushbacks practices

This research primarily focuses on pushback operations in the Aegean Sea, particularly along the border between Greece and Türkiye, as well as in the OSCE frontline states, where such practices frequently occur. There are reports and investigations indicating that pushback operations are occurring across the entire OSCE region. (Christides, Freudenthal, Lüdke and Popp, 2020). According to the “Black Book of Pushbacks” (Bar20), which is based on the testimonies documented in 620 pushback cases, mass deportations are carried out by Croatia, Greece, the Balkan countries, Hungary, Slovenia, and Italy, respectively.

Spain is another country engaged in pushbacks, employing extreme force at its two enclaves in North Africa. Moroccan and Sudanese migrants have been reported climbing the chain-link fences surrounding the Melilla border with Morocco (HRW, 2022). On the other side of the Melilla enclave, there is an immigrant cemetery on the outskirts of Nador, where the bodies of deceased migrants are occasionally buried en masse by Moroccan authorities (UNHCR, 2022). It is important to note that the territorial disputes between Spain and Morocco over the regions of Ceuta and Melilla are a primary cause of the violence, victimization, and instrumentalization of migrants in North Africa. Morocco and Tunisia are the two main countries through which African migrants travel across the Sahara to reach Spain and Italy. Morocco has been involved in both pullbacks at sea and pushbacks in the desert. “In Mauritania, Morocco and Tunisia, migrants are brought to remote areas and abandoned without food or water - some of them right in the desert” (Bautista, 2024).

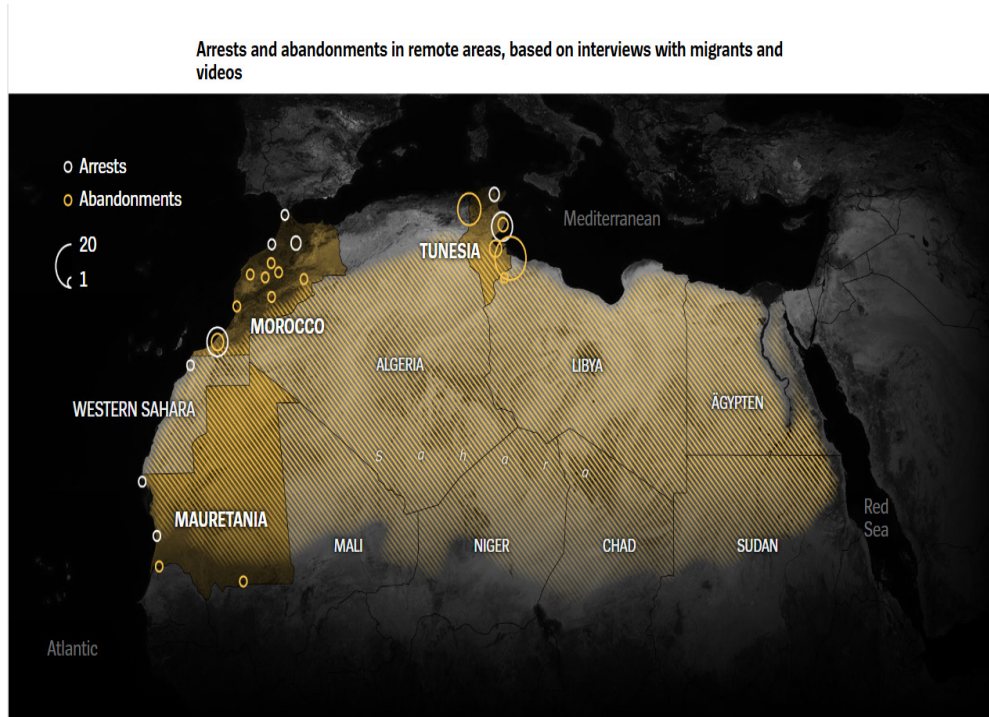

Image: Arrests and abandonments in remotes areas

Resource: https://interactive.spiegel.de/gr/a/ai2html/international/2024/2224_sahara-v0/img/2224-sahara-v3-Presentation.jpg

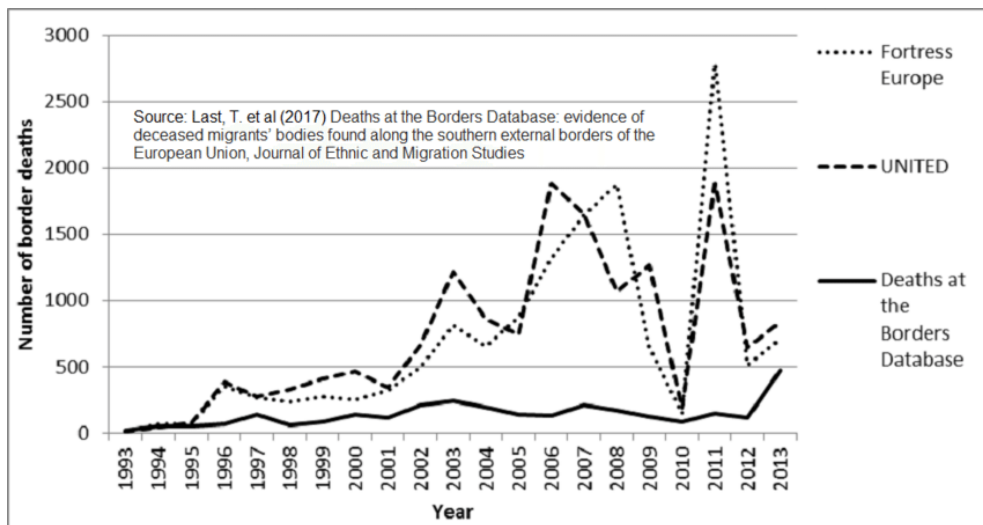
The English Channel, the narrow waterway separating the UK from France, is another place where the British government has implemented a push-back operation to prevent migrants from crossing the English Channel and reaching the UK, sometimes leading to incidents. In November 2021, 27 migrants including children and pregnant woman died after their inflatable boat capsized in the English Channel while trying to reach UK from France (Meheut, 2021). Report indicates that more than 290 migrants have died in the English Channel since 1990 (Parliament.uk, 2021). The UK House of Lords had planned to legalize the pushback of migrants (hrw, 2022) and the deployment of the Royal Navy to deter migrants crossing the English Channel (Taylor, 2020), but was later rebuffed by the British Home Office following widespread condemnation.

4.1. Pushbacks in the Aegean Sea

The phenomenon of “border deaths” has certainly existed in the Mediterranean for over 25 years and there seems to be no end in sight. Migrants and refugees die on the way from the Canary Islands of Spain to Lampedusa of Italy and from the Aegean to the fences of Ceuta and Melilla (Cantor, 2016).

The southern EU land border and sea routes are more dangerous for migrants than

other external routes. According to the “Deaths at Borders Database Website”¹, which records migrant deaths from 1990 to 2013, the average fatality identification rate on land routes to the southern EU is 34%, while on sea routes it is 35% (Cantor, 2016). The number of deaths can be attributed to the documentation provided by the Border Deaths Database, which records the recovered bodies and identified deaths of 3,188 individuals attempting to reach southern parts of the EU between 1990 and 2013. According to the infographic data from the Deaths at Borders Database (Borderdeaths.org, 2013) 342 migrants lost their lives attempting to cross the Aegean Sea from Türkiye to Greece by land and sea routes between 1990 and the end of 2013. The cause of the deaths was not pushback, as it was not practiced by Greece at that time.

Graph 1. Number of Border deaths

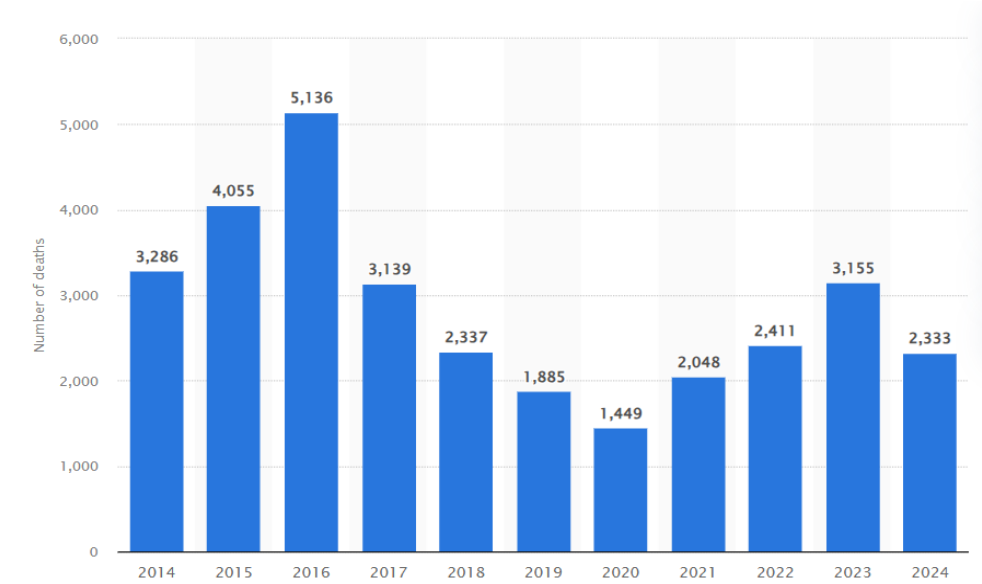
Source: https://www.borderdeaths.org/?page_id=529

The above graph shows a stark difference in trends between news reporting of dead and missing migrants (steep increase with a dramatic dip in 2010) and the number of bodies found along southern EU borders (overall increase since early 2000s but more constant).

According to data compiled by IOM, 4,077 migrants died in 2014 while reaching their destinations, mostly by sea, with 75% (3,077) of the deaths occurring in the Mediterranean. (Brian and Laczko, 2014). IOM estimates that at least 40,000 migrants died between 2000 and 2014. “Many argue that there is a high “human cost” associated with the border control policies of many States” (Brian and Laczko, 2014, p. 16). The causes of drowning normally are a combination of factors such as overcrowded boats, rough weather and neglect, lead to a human tragedy (Brian and Laczko, 2014).

1 <http://www.borderdeaths.org>

Number of recorded deaths of migrants in the Mediterranean Sea from 2014 to 2024

Graph 2. Deaths of migrants in the Mediterranean Sea 2014-2024
Source: <https://www.statista.com/statistics/1082077/deaths-of-migrants-in-the-mediterranean-sea/>

The data presented in Graph 2 indicate that over 31,200 individuals lost their lives in the Mediterranean between 2014 and the end of 2024. The analyzed data demonstrate that the lowest recorded number of fatalities occurred in 2019, with 1,449 deaths recorded, whereas the highest number of fatalities was recorded in 2016, over 5,100 individuals. However, the precise number of fatalities in the Mediterranean Sea remains uncertain. For example, between 2014 and 2018, approximately 12,000 individuals who drowned were never recovered (statista, 2025). In 2024, at least 8,938 individuals lost their lives along migration routes, with the Asian routes proving to be the deadliest, followed by the Mediterranean crossing and routes through Africa, including the Sahara Desert (reuters, 2025).

In recent years, pushback operations by Greek coastguards and patrols have been a major factor in migrant deaths in the Mediterranean Sea. In a classified report, the EU’s anti-fraud office found that Frontex EU border guards were involved in Pushbacks operation in the Mediterranean Sea (www.spiegel.de).

According to Amnesty International (International Amnesty, 2021) evidence, migrants detained up to 700km away from the sea and land borders and then transferred and returned at the land border with Türkiye. On November 14, 2022, Frontex announced that in the ten months of 2022, 275,000 irregular migrants were intercepted

at the external borders of the European Union, 73% increase compared with the last year and the highest number since 2016 (Frontex, 2022). Western Balkan migratory route is considered the most active entrance gate to EU for migrants from countries of Syria, Afghanistan and Iraq, Iran.

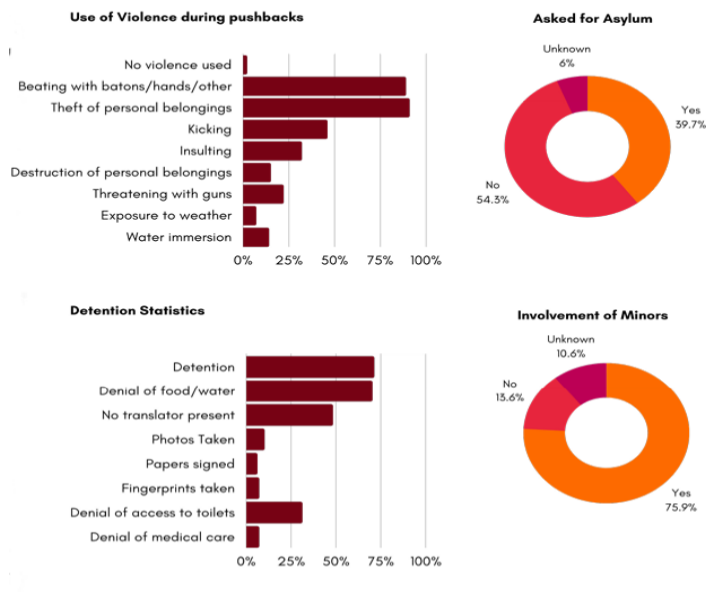
5. Torturous journeys: Torture and humiliation on the Border

According to World Organization Against Torture report (OMCT, 2021), Greek authorities illegally and forcibly returned over 7,000 migrants and refugees to the Mediterranean in 2021.

According to the “Basic Human Rights” report of the Turkish Grand National Assembly, there have been 42,000 migrants pushed back to Türkiye by Greece since 2020. (Ombudsman, 2020).

In the I. volume of “The Black Book of Pushbacks”, which recorded torture and abuses based on horrific testimonies of thousands of victims in Croatia and Greece, 90 percent of migrants and refugees faced ill-treatment, serious abuses violence, torture and humiliation (Barker and Zazovic, 2020).

The Black Book of Pushbacks between 2017 and 2020, revealed the atrocious types of violence that used in Pushbacks based on the collected testimonies were the theft and destruction of immigrants’ belongings (77%), the beating/kicking with batons (72%), being forced to undress even in winter (27%), guns threatening and shooting (40%) humiliation (23%) and pushing people to the ground (20%), water immersion (7%) etc. (Barker and Zazovic, 2020). According to testimonies, as time passes, the types and volumes of atrocities against immigrants perpetrated by states are increasing.

Graph 3. Using of violence during the pushbacks

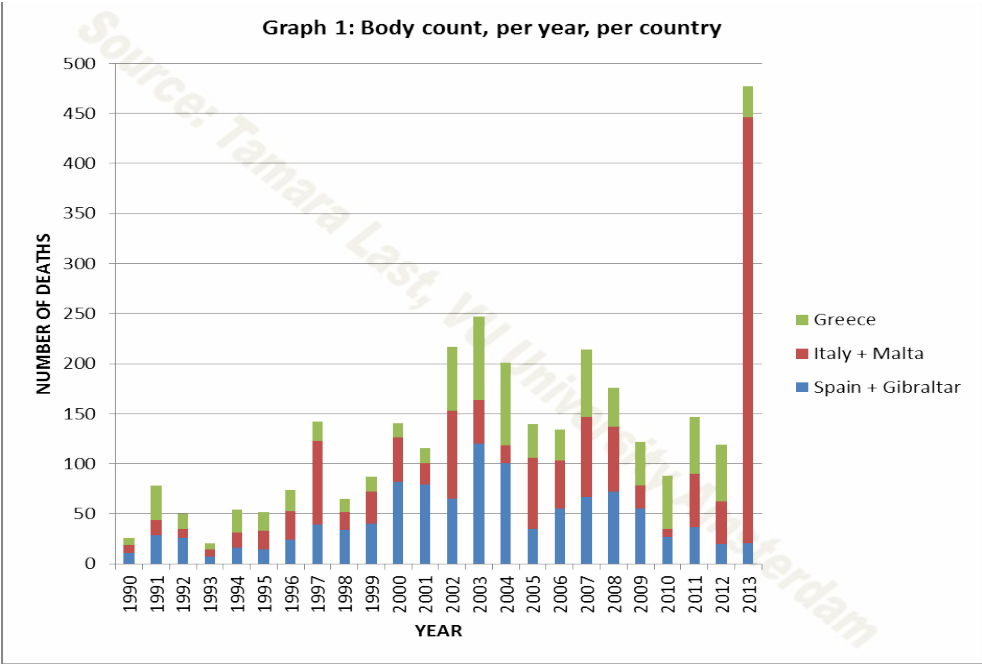
Source: <https://acrobat.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3As-cds%3AUS%3Ac5a9aaa-ee62-3286-a505-0d9122b69b8f>

The above data, obtained from the “The Black Book of Pushbacks” books written based on original reports, show that more than 80% of migrants and asylum seekers were subjected to physical violence during the pushbacks by Greek Coastal Guards. The majority of migrants and refugees Amnesty International interviewed had experienced or witnessed some sort of violence either by Greek uniformed officials or men in civilian camouflage. The violence includes hitting with sticks or truncheons, punches, kicks, slaps and pushes, often resulting in severe injuries. Men were more subjected to humiliating and oppressively naked body searches in, sometimes before their women and children (International Amnesty, 2021).

On October 15, 2022, Greece accused Türkiye of “pushing forward” migrants crossing the Evros River and according to their claim, 92 migrants mostly Afghanistani and Syrian were found naked, some with bodily injuries, at the Greece-Türkiye border (washingtonpost, 2022). At the same time, Türkiye and other international organizations including Human rights Watch regularly accuse Greece of violently pushing back immigrants entering by land and sea.

6. The Greece’s Pushbacks to Deter Migration

Greece’s migration policy since the 1990s has mainly focused to manage and reduce the influx of refugees and migrants (Dimitriadi, 2022). After the 2015 refugee crisis, several immigration laws were passed to integrate long stayed immigrants in the country while resorted to a strong deterrence policy for new arrivals (Dimitriadi, 2022). Pushbacks of migrants is recently added to as an undeclared deterrent policy for Greece. Last year Greek Migration and Asylum Minister in a joint ministerial decision (JMD), (reliefweb, 2021) statement designated Türkiye as a “safe third country” and returning migrants back to Türkiye from countries like Afghanistan, Syria, Pakistan, Somalia and Bangladesh upon their arrival. Greece claiming that Türkiye is not at war, therefore, it meets all the conditions for the living and protection of migrants from these countries and accept the return of persons ineligible for international protection (Grandi, 2022). On the other side, there is widespread rhetoric and discourse among Turkish people that Türkiye turned to (In Turkish using metaphor *yol geçen hanı*) warehouse of undocumented migrants.

Graph 4: Body count, per year, per country

Source: https://www.borderdeaths.org/?page_id=293

The aforementioned Graphic 4 presents a demographic breakdown of the population within the database, categorized by sex, origin, age, and cause of death. The data reveals a significant gender disparity, with males constituting the majority (72%) of the recorded individuals.

For many years, Greece has confined migrants and refugees to overcrowded islands, with the notorious Moria refugee camp emblematic of the European Union’s failure to address migration challenges humanely. Greece’s approach to migration is not limited to containment; it has increasingly adopted a policy of pushbacks, intensifying the return of migrants to Türkiye on a daily basis, including from refugee camps and throughout Greek territory. According to Amnesty International, migrants have returned to Türkiye from a distance of 700 km from the border (International Amnesty, 2021).

Greece functions primarily as a transit country; however, despite the fact that the principal destinations for migrants and refugees are Germany and other EU member states, it systematically conducts pushback operations. “For eight years, the Border Violence Monitoring Network has been documenting pushbacks, the unlawful and often violent and deadly crossborder expulsion of an individual without due process, as well as related forms of violence. Based on the thousands of testimonies collected by BVMN and its members, we have demonstrated that pushbacks are a systematic practice and de facto policy at European borders” (BVMN, 2024).

Image: Demonstration of migrants and refugees in Athen

Source: <https://debordercollective.org/updates/unaccountability-eu-borders-ombudsperson-frontex/>

During the 2015 migration influx, official Greek government data indicate that of the 1.3 million refugees and migrants who entered the country, only 62,000 remained (Howden, 2017). In contrast, German Federal Statistical Office (destatis.de, 2022) records show that out of over 2,136,000 arrivals in 2015 alone, Germany retained 1,139,000 refugees and migrants.

Since 2015, the European Union and international organizations have allocated over \$3.4 billion in funding to Greece through the *Protection, Surveillance, and Rescue Program* (Commission European, 2022). While officially participating in maritime rescue operations, Greece has been systematically engaged in the violent pushback of migrants towards Türkiye, in some cases abandoning them adrift at sea. This practice has been extensively documented through visual evidence, including repeated footage captured by Turkish Navy unmanned aerial vehicles (UAVs) showing Greek Coast Guard vessels forcibly repelling migrant boats in Aegean waters (hurriyetdailynews, 2022). Greek Migration Minister Notis Mitarakis announced that in the 8 months of 2022, more than 1500,000 illegal migrants were prevented from entering Greek by land and sea (Tasos, 2022).

7. Pullbacks of migrants at Sea

Migrants attempting to reach Europe via transit through Greek territory from Türkiye are routinely intercepted by Greek coast guard and border patrol units. These individuals are then systematically returned to Turkish waters, with documented cases of abandonment at sea occurring during both daylight and nighttime operations. As documented by InfoMigrants (2022) indicates that Greek Coast Guard personnel

engage in abandonment of migrant vessels at sea, including the systematic removal of boat engines to prevent entry into Greek territorial waters (infomigrants, 2022). The International Maritime and Rescue Convention (SAR Convention) obliges the member states to provide assistance and to rescue people in distress at sea and in coastal areas (unhcr, 2015).

All European Union member states have criminalized actions that assist irregular migrants in facilitating their entry and stay, with penalties ranging from substantial fines amounting to thousands of euros to imprisonment for up to ten year (EU, 2019). Opendemocracy in collaboration with journalists from across Europe, revealed that more than 250 people were arrested and charged in 14 countries over a five-year period, and most of those convicted appear to have been charged mostly with providing migrants with food, shelter and transport to the migrants without any documents (Archer, 2019). Iasonas Apostolopoulos, a civil engineer who has worked with aid organizations since 2015, was initially told he had won “Greece’s Presidential Award” for his humanitarian work, However, on the eve of the ceremony the award was rescinded on the grounds that he had “insulted Greece” through his support for migrants (Katy, 2022).

In addition to preventing irregular migrants from entering European Union countries by land and sea, Türkiye simultaneously engages in rescue operations. The Turkish Coast Guard has stopped 60,000 illegal migrants en route to Europe by sea in 2019 and has intercepted more than 238,000 migrants from entering Europe since 2015 (dailysabah, 2020). The Turkish Coast Guard rescued more than 12,000 undocumented migrants in the Aegean Sea in 2022 (trthaber, 2022).

Every migrant’s boat that sets sail is provided by human traffickers with the contact number of Rescue Organizations and Coastal Gaurds for rescue operations in the event of capsiz or other incident at sea. In the last two years, the death toll in the Aegean Sea had increased significantly. In the tragic shipwreck incident on November 2, 2022, the Greek Coast Guard recovered the bodies of 21 migrants following the sinking of their boat, with dozens more reported missing or presumed dead. (Elena, 2022). In August of that year, 27 migrants drowned in the Aegean Sea, with numerous others reported missing.

In 2021, Greece conducted rescue operations for 1,500 migrants, marking a notable increase compared to the 600 rescue operations carried out by the Greek Coast Guard in the previous year. (dailytimes, 2022). Despite the allocation of millions of euros in aid and funding to support Greek rescue operations, recent data indicate a decline in the scale and effectiveness of these operations.

The deadliest and most tragic event of the ship capsized in the Mediterranean occurred on 14 June 2023. According to IOM report “it is believed to have been somewhere between 400 and 750, according to various testimonies. So far 104 people have been rescued and 78 bodies retrieved, while hundreds remain missing, and feared dead.” (IOM, 2023).

In 2023, it is estimated that 3,105 migrants lost their lives crossing the Mediterranean

Sea. By 2024, 2,333 deaths were recorded. However, the exact number of deaths recorded in the Mediterranean is not known. For example, around 12,000 people who drowned between 2014 and 2018 have never been found (Statista, 2025).

8. Conclusion

Since 2015, the Aegean Sea has been the deadliest route for immigrants and asylum seekers from North Africa, the Middle East, and South Asian countries. Migrants and asylum seekers from these countries strived to reach EU countries, but were stopped by the Greek Coast Guard in the middle of the sea and in coastal areas and pushed back to Türkiye. Greek authorities used migrants as intermediaries and sent migrants and refugees back to Türkiye hundreds of kilometers away from the camps and borders. They were subjected to torture and humiliation at the borders of EU countries, especially in Greece and the Balkans.

Thousands of migrants perished at sea every year trying to reach western countries through waterways as the European Union has tightened border controls since 2015. To deter the inflow of migrants and asylum seekers, Greece has resorted to a pushback practice that forcibly and torturously pushbacks migrants and asylum seekers to Türkiye. During the pushbacks operation the data indicated that, more than 80% of migrants and asylum seekers were subjected to physical violence during pushbacks by the Greek Coast Guard.

The evidence obtained confirmed that pushbacks began following the 2015 migration crisis and were deliberately implemented as a response to large-scale migration. Despite tightened border controls by both Greek and Turkish authorities to prevent tragedy on the Mediterranean waterways, migrants and refugees continued to cross the Aegean Sea, often bypassing Greek territory and heading directly to Italy. The European Union and the United Kingdom are tried to ease the migration burden by processing refugee applications in third countries.

Pushbacks have taken place on land and at sea, and it is important to note that pushbacks are linked to pullbacks, where Türkiye tried to prevent cross-border infiltration and kept migrants and asylum seekers on its side. Pushbacks was not practiced before 2014 and data showed that pushback was introduced in 2015 following a large influx of migrants and asylum seekers trying to reach European countries. Data indicated that between 2000 and 2014, more than 40,000 people died on Mediterranean waterways trying to reach Greece and Italy. The findings of this research not only highlight the increasing death toll in the Mediterranean Sea, however also revealed that 2024 was the deadliest year for migrants, with a toll of 9,000 fatalities, the highest number ever recorded.

The data also revealed that more than 31,200 people lost their lives in the Mediterranean between 2014 and 2024. The data demonstrated that the tightening of border controls and the implementation of pushback practices have contributed to an increase in migrant and refugee fatalities, as well as a rise in missing persons in the Mediterranean Sea. European attempted to stem migration by strengthening national borders and bolstering detention facilities outside its borders pushed people into

smugglers hands and ultimately onto boats on the Mediterranean Sea.

For those who successfully reached Europe, the challenges and dangers persisted upon arrival. The absence of adequate shelter, exposure to unsanitary living conditions, harsh weather, perilous border crossings, and encounters with hostile authorities place individuals at heightened risk of illness, injury, and suffering from mental health problems for some time.

AUTHORS' DECLARATION:

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author sent a signed "*Copyright Transfer Form*" to the journal. **There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject.** The author contributed to all sections and stages of the study alone".

KAYNAKLAR

Bautista, J. (2024, 06 04). [www.spiegel.de](https://www.spiegel.de/international/world/fortress-europe-migrants-abandoned-on-the-edge-of-the-sahara-a-cbec5337-6a3e-49e0-888a-557f81de308f). Retrieved from <https://www.spiegel.de/international/world/fortress-europe-migrants-abandoned-on-the-edge-of-the-sahara-a-cbec5337-6a3e-49e0-888a-557f81de308f>

AP. (2022, 5 30). Retrieved from [www.apnews.com](https://apnews.com/article/politics-greece-athens-european-union-1d27ef5fee378c610b73ff5d4ca7060d): <https://apnews.com/article/politics-greece-athens-european-union-1d27ef5fee378c610b73ff5d4ca7060d>

Archer, N. (2019, 5 18). Torrisi , Claudia; Provost, Claire ; Nabert, Alexander ; Lobos, Belen. Retrieved from [www.opendemocracy.net](https://www.opendemocracy.net/en/5050/hundreds-of-europeans-criminalised-for-helping-migrants-new-data-shows-as-far-right-aims-to-win-big-in-european-elections/): <https://www.opendemocracy.net/en/5050/hundreds-of-europeans-criminalised-for-helping-migrants-new-data-shows-as-far-right-aims-to-win-big-in-european-elections/>

Barker, H. and Zazovic, M. (2020). *The Black Book of Pushbacks* (Vol. II volume). Brussel: Border Violence Monitoring Network.

Barker, H., and Zazovic, M. (2020). *The Black Book of Pushbacks I Volume*. Brussel: Border Violence Monitoring Network.

Bautista, J. (2024, 06 04). [www.spiegel.de](https://www.spiegel.de/international/world/fortress-europe-migrants-abandoned-on-the-edge-of-the-sahara-a-cbec5337-6a3e-49e0-888a-557f81de308f). Retrieved from <https://www.spiegel.de/international/world/fortress-europe-migrants-abandoned-on-the-edge-of-the-sahara-a-cbec5337-6a3e-49e0-888a-557f81de308f>

Borderdeaths.org. (2013, 12 31). Retrieved from www.borderdeaths.org: <http://www.borderdeaths.org>

- Brian , T., and Laczko, F. (2014). *Fatal Journeys: Tracking Lives Lost during Migration*. Geneva: IOM.
- BVMN. (2024). Statement on the ECHR rulings pertaining to Greece's systematic pushbacks of asylum seekers. <https://borderviolence.eu/app/uploads/Social-Media-Post-ECTHR-Ruling-1.pdf>. Retrieved from <https://borderviolence.eu/app/uploads/Social-Media-Post-ECTHR-Ruling-1.pdf>
- Cantor, D. (2016). *'Boat Refugees' and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach*. Boston: Brill.
- Christides, G., and Ludke, S. (2022, 7 29). Retrieved from www.spiegel.de: <https://www.spiegel.de/international/europe/frontex-scandal-classified-report-reveals-full-extent-of-cover-up-a-cd749d04-689d-4407-8939-9e1bf55175fd>
- Christides, G., Freudenthal, E., Lüdke, S., and Popp, M. (2020, 10 23). Retrieved from www.spiegel.de: <https://www.spiegel.de/international/europe/eu-border-agency-frontex-complicit-in-greek-refugee-pushback-campaign-a-4b6c-ba29-35a3-4d8c-a49f-a12daad450d7>
- Commision European. (2022, 1). Retrieved from www.home-affairs.ec.europa.eu: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-01/202202_Eu%20Budget-financial%20support%20to%20greece.pdf
- dailysabah. (2020, 2 1). Retrieved from www.dailysabah.com: <https://www.dailysabah.com/turkey/2020/01/02/turkish-coast-guard-prevents-238000-illegal-migrants-from-crossing-into-europe>
- dailytimes. (2022, 11 3). Retrieved from www.dailytimes.com.pk: <https://dailytimes.com.pk/1021798/migrant-death-toll-rises-to-21-in-greece-shipwrecks-coast-guard/>
- debordercollective.org. (2024). Retrieved from <https://debordercollective.org>: <https://debordercollective.org/interventions/aegean-driftbacks/>
- debordercollective.org. (2024). Retrieved from <https://debordercollective.org>: <https://debordercollective.org/interventions/pushbacks-as-enforced-disappearances/>
- debordercollective.org. (2024). *Abductions and Torture in the Aegean*. Retrieved from <https://debordercollective.org/interventions/aegean-driftbacks/aa-jandhj-greece/>
- destatis.de. (2022, 6 28). Retrieved from www.destatis.de: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration/Tables/migration-total.html;jsessionid=A28C5330B4FC5E00B9CB29D50F0E9BF8.live712>

- Dimitriadi, A. (2022, 4 4). Retrieved from [www.bpb.de](https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-country-profiles/505134/migration-and-migration-policy-in-greece/): <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-country-profiles/505134/migration-and-migration-policy-in-greece/>
- ECCHR. (2019). Retrieved from [www.ecchr.eu](https://www.ecchr.eu/en/glossary/push-back/): <https://www.ecchr.eu/en/glossary/push-back/>
- Edwards , A., and Savary, M. (2016, 5 31). Retrieved from [www.unhcr.org](https://www.unhcr.org/news/latest/2016/5/574db9d94/mediterranean-death-toll-soars-first-5-months-2016.html): <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/5/574db9d94/mediterranean-death-toll-soars-first-5-months-2016.html>
- Elena, B. (2022, 11 2). Retrieved from [www.washingtonpost.com](https://www.washingtonpost.com/politics/greece-finds-another-survivor-from-migrant-boat-sinking/2022/11/02/1980ec98-5a83-11ed-bc40-b5a130f95ee7_story.html): https://www.washingtonpost.com/politics/greece-finds-another-survivor-from-migrant-boat-sinking/2022/11/02/1980ec98-5a83-11ed-bc40-b5a130f95ee7_story.html
- EMN. (2014). Asylum and Migration Glossary 3.0. European Migration Network.
- EU. (2019). Retrieved from [fra.europa.eu](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-criminalisation-of-migrants-annex_en.pdf): https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-criminalisation-of-migrants-annex_en.pdf
- Frontex. (2022, 11 14). Retrieved from [www.frontex.europa.eu](https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-in-october-number-of-irregular-entries-on-the-rise-7CiZBL): <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-in-october-number-of-irregular-entries-on-the-rise-7CiZBL>
- Grandi, F. (2022, 2 21). Retrieved from [www.migration.gov.gr](https://migration.gov.gr/en/): <https://migration.gov.gr/en/>
- Howden, D. (2017, 5 10). Retrieved from [www.thenewhumanitarian.org](https://deeply.thenewhumanitarian.org/refugees/articles/2017/05/09/syrian-women-have-a-message-drop-earrings-not-bombs-2): <https://deeply.thenewhumanitarian.org/refugees/articles/2017/05/09/syrian-women-have-a-message-drop-earrings-not-bombs-2>
- hrw. (2022, 2 8). Retrieved from [www.hrw.org](https://www.hrw.org/news/2022/02/08/uk-pushbacks-are-morally-reprehensible): <https://www.hrw.org/news/2022/02/08/uk-pushbacks-are-morally-reprehensible>
- HRW, H. (2022, 6 29). Retrieved from [www.hrw.org](https://www.hrw.org/news/2022/06/29/morocco/spain-horrific-migrant-deaths-melilla-border): <https://www.hrw.org/news/2022/06/29/morocco/spain-horrific-migrant-deaths-melilla-border>
- hurriyetdailynews. (2022, 7 25). Retrieved from [www.hurriyetdailynews.com](https://www.hurriyetdailynews.com/greeces-push-backs-recorded-by-drone-ministry-175634): <https://www.hurriyetdailynews.com/greeces-push-backs-recorded-by-drone-ministry-175634>
- Ignatieff, M., Keeley, J., Ribble, B., and Maccammon, K. (2016). The refugee and migration crisis: Proposals for action U.N. Sammit 2016. Brookings Institute. Massachusetts: Brookings Institute.
- infomigrants. (2022, 8 30). Retrieved from <http://www.infomigrants.net>: <http://www.infomigrants.net>

infomigrants.net/en/post/42959/migrants-say-greece-pushed-them-back-in-the-aegean-sea

International Amnesty. (2021, 6 23). Retrieved from [www.amnesty.org: https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/06/greece-pushbacks-and-violence-against-refugees-and-migrants-are-de-facto-border-policy/](https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/06/greece-pushbacks-and-violence-against-refugees-and-migrants-are-de-facto-border-policy/)

IOM. (2015, 12 18). Retrieved from [www.iom.int: https://www.iom.int/news/eu-migrant-refugee-arrivals-land-and-sea-approach-one-million-2015](https://www.iom.int/news/eu-migrant-refugee-arrivals-land-and-sea-approach-one-million-2015)

IOM. (2023). IOM and UNHCR Call for Decisive Action Following Mediterranean Tragedy. Geneva: IOM, UNHCR.

Katy, F. (2022, 8 1). Retrieved from [www.theguardian.com: https://www.theguardian.com/global-development/2022/sep/01/speak-out-against-pushbacks-youre-an-enemy-of-greece-says-refugee-hero](https://www.theguardian.com/global-development/2022/sep/01/speak-out-against-pushbacks-youre-an-enemy-of-greece-says-refugee-hero)

Meheut, C. (2021, 11 25). Retrieved from [www.nytimes.com: https://www.nytimes.com/live/2021/11/25/world/migrants-drown-france-uk](https://www.nytimes.com/live/2021/11/25/world/migrants-drown-france-uk)

Morales, F. G. (2021). Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants. UN. New York: Human Rights Council.

Ombudsman, I. (2020). Retrieved from [www.ombudsman.gov.tr: https://english.ombudsman.gov.tr/kdk-pdf/2020_anual_report/mobile/index.html](https://english.ombudsman.gov.tr/kdk-pdf/2020_anual_report/mobile/index.html)

OMCT. (2021, 6 18). Retrieved from [www.omct.org: https://www.omct.org/en/resources/news-releases/greece-pushbacks-of-over-7000-migrants-including-children-may-amount-to-torture-and-must-be-investigated](https://www.omct.org/en/resources/news-releases/greece-pushbacks-of-over-7000-migrants-including-children-may-amount-to-torture-and-must-be-investigated)

Omini, A. (2018). Germany Has Fallen: Mass migration and and rise of populism in the European Union and that famous wall of the American empire. Hamburg: Tredition.

Parliament.uk. (2021, 12 1). Retrieved from [www.parliament.uk: https://publications.parliament.uk/pa/jt5802/jtselect/jtrights/885/88505.htm#_idTextAnchor013](https://publications.parliament.uk/pa/jt5802/jtselect/jtrights/885/88505.htm#_idTextAnchor013)

Pew Research Center. (2016). Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015. Washington, DC: Pew Research Center.

Pouya, J. (2022). THE CAUSES OF AFGHAN IMMIGRATION TO. ORTADOĞU VE GÖÇ.

reliefweb. (2021, 6 15). Retrieved from [www.reliefweb.int: https://reliefweb.int/report/greece/greece-deems-turkey-safe-refugees-are-not-substantive-examination-asylum-applications](https://reliefweb.int/report/greece/greece-deems-turkey-safe-refugees-are-not-substantive-examination-asylum-applications)

- reuters. (2025, 03 21). Retrieved from [www.reuters.com](https://www.reuters.com/world/migrant-deaths-hit-record-2024-un-agency-says-2025-03-21/): <https://www.reuters.com/world/migrant-deaths-hit-record-2024-un-agency-says-2025-03-21/>
- Spiegel. (2015, 11 2). Retrieved from [www.spiegel.de](https://www.spiegel.de/international/germany/merkel-under-fire-as-refugee-crisis-in-germany-worsens-a-1060720.html): <https://www.spiegel.de/international/germany/merkel-under-fire-as-refugee-crisis-in-germany-worsens-a-1060720.html>
- statista. (2025, 01 17). Retrieved from [www.statista.com](https://www.statista.com/statistics/1082077/deaths-of-migrants-in-the-mediterranean-sea/): <https://www.statista.com/statistics/1082077/deaths-of-migrants-in-the-mediterranean-sea/>
- Statista. (2025, 01 17). [www.statista.com](https://www.statista.com/statistics/1082077/deaths-of-migrants-in-the-mediterranean-sea/). Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/1082077/deaths-of-migrants-in-the-mediterranean-sea/>
- Statius, T., Eydoux , T., Rabaud, A., Bretonnier , M., Bellanger, E., Sahli , A., and Rafenberg, M. (2022, 7 12). Retrieved from [www.lemonde.fr](https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/06/28/video-investigation-into-the-greek-police-s-use-of-slave-migrants-to-push-back-other-migrants_5988235_4.html): https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/06/28/video-investigation-into-the-greek-police-s-use-of-slave-migrants-to-push-back-other-migrants_5988235_4.html
- Szucs, A. (2022, 9 15). Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/europe/eu-commission-expects-greece-to-investigate-reports-of-migrant-pushback-leading-to-death-of-5-children/2685869>
- Tasos, K. (2022, 8 6). Retrieved from [www.greekreporter.com](https://greekreporter.com/2022/09/06/greece-prevented-154000-migrants-this-year/): <https://greekreporter.com/2022/09/06/greece-prevented-154000-migrants-this-year/>
- Taylor, D. (2020, 8 7). Retrieved from [www.theguardian.com](https://www.theguardian.com/world/2020/aug/07/uk-plan-to-use-navy-to-stop-migrant-crossings-is-unlawful-lawyers-warn): <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/07/uk-plan-to-use-navy-to-stop-migrant-crossings-is-unlawful-lawyers-warn>
- Tondo, L. (2021, 5 5). Retrieved from [www.theguardian.com](https://www.theguardian.com/global-development/2021/may/05/revealed-2000-refugee-deaths-linked-to-eu-pushbacks): <https://www.theguardian.com/global-development/2021/may/05/revealed-2000-refugee-deaths-linked-to-eu-pushbacks>
- Şahin, E. (2024). Uluslararası Sığınma Hukukunda Geri İtme. İstanbul: PLATON HUKUK.
- trthaber. (2022, 5 18). Retrieved from [www.trthaber.com](https://www.trthaber.com/haber/gundem/sahil-guvenlik-2022de-12-bin-846-duzensiz-gocmenin-kurtarildi-681070.html): <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sahil-guvenlik-2022de-12-bin-846-duzensiz-gocmenin-kurtarildi-681070.html>
- unhcr. (2015, 1). Retrieved from [www.unhcr.org](https://www.unhcr.org/publications/brochures/450037d34/rescue-sea-guide-principles-practice-applied-migrants-refugees.html): <https://www.unhcr.org/publications/brochures/450037d34/rescue-sea-guide-principles-practice-applied-migrants-refugees.html>

UNHCR. (2022, 6 29). Retrieved from www.unhcr.org/uk: <https://www.unhcr.org/uk/3b66c2aa10>

W. Lawrence, N. (2014). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. In Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches (p. 195). Edinburgh : Pearson Education Limited.

washingtonpost. (2022, 10 15). Retrieved from www.washingtonpost.com/: https://www.washingtonpost.com/politics/greece-says-turkey-forced-naked-migrants-to-cross-border/2022/10/15/4b16bff2-4cc4-11ed-8153-96ee97b218d2_story.html

Qualitative Study on The Workplace Experiences of Turkish Nationals and Syrian Workers Under Temporary Protection

Türk Vatandaşları ve Geçici Koruma Altındaki Suriyeli İşçilerin İş Yeri Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma

Emre BİLGİSEVEN

Psikolog, Bağımsız Araştırmacı / Psychologist, Independent Researcher

emrebilgiseven@gmail.com/

<https://orcid.org/0009-0004-0390-5101>

Makale Başvuru Tarihi: 25.01.2025

Makale Kabul Tarihi: 23.06.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Enver MENGÜ

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi- Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü/ Asst. Prof. Dr. İstanbul Medeniyet University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work

envermengu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6871-688X>

Ömer Miraç YAMAN

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü / Prof. Dr. İstanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work

omermirac@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9989-8575>

Anahtar Kelimeler:

İşçiler, Yerli Halk, Suriyeliler, Göç, Uyum

ÖZET

2011 yılında Ortadoğu'da yaşanan iç karışıklıklar sonucunda Suriye'den Türkiye'ye göç süregelmektedir. Türkiye, bu göç dalgasını yönetmek amacıyla sürecin başından itibaren etkin politikalar geliştirmiştir. Geçim kaynaklarının sürdürülebilirliği, göçmenlerin yalnızca ekonomik değil, sosyal uyum süreçlerinin de temelini oluşturan istihdama erişim ile doğrudan ilişkilidir. Buna karşılık olarak Türkiye, Geçici Koruma Yönetmeliği ve çalışma izinlerine ilişkin hükümler gibi yasal çerçeveler getirmiştir. Ancak bu düzenlemelere rağmen, yapısal engeller ve kayıtlı istihdama sınırlı erişim nedeniyle geçici koruma altındaki Suriyelilerin büyük çoğunluğu kayıt dışı çalışmaya devam etmektedir. Bu durum, iş yerinde hem hukuki güvencelerden yoksun bir zemin yaratmakta hem de kültürel uyum süreçlerini karmaşıktırmaktadır. Ayrıca, farklı kültürel gruplar arasında iş yerinde yaşanan gerilimleri düşürmeyi, ortak çalışma kültürünü desteklemeyi ve pazar içinde uyumu artırmayı hedeflemektedir. Bu çalışma, Türkiye'deki yerli ve Suriyeli işçilerin iş yeri deneyimlerini incelemeyi; istihdam dinamikleri, uyum sürecindeki zorluklar ve iş gücü piyasasına katılım gibi konulara odaklanarak ele almayı amaçlamaktadır. Yaşanan bu durumun çalışanlar nezdinde karşılıklarını bulmak adına toplamda 7 yerli ve 7 Suriyeli işçi olmak üzere toplamda 14 işçi ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada yapı bakımından yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat formu

Keywords: Worker, Turkish Nationals People, Syrians, Migration, Integration

kullanılmıştır. Sonuç olarak, iş bulma sürecinin zorlukları, çalışma koşulları, iş yerindeki dinamikler ve uyum sürecinin geleceği, bireyin kariyer yolculuğunda ve geleceğe olan bakışında önemli etkenlerdendir. Bu durum, Suriyelilerin iş sağlığı ve güvenliği ile çalışma koşulları gibi konuların, uyum ve sosyal uyum çabalarının kayda değer bir yüzdeliğini oluştururken; kültürel farklılıklar, dil bariyerleri ve yaşam tarzındaki çok yönlülük, yerli halk ile Suriyeli sığınmacılar arasındaki iletişim ve etkileşimde güçlükler çıkarabilmektedir.

ABSTRACT

In 2011 civil unrest in the Middle East, migration from Syria to Turkey has persisted. In response, Turkey has actively developed policies to manage this influx from the outset. The sustainability of livelihoods is directly linked to access to employment, which forms the foundation not only for migrants' economic independence but also for their social integration processes. In response, Turkey has introduced legal frameworks such as the Temporary Protection Regulation and provisions for work permits. However, despite these regulations, the vast majority of Syrians under temporary protection continue to work informally due to structural barriers and limited access to formal employment. This situation not only creates a lack of legal protection in the workplace but also complicates efforts toward cultural integration. These efforts also focus on reducing workplace tensions between the diverse cultural groups, enhancing the shared work culture and promoting harmonization within the labor market. This study aims to explore the workplace experiences of Turkish nationals and Syrian workers under temporary protection (tp) in Turkey, focusing on employment dynamics, integration challenges and labor market participation. To assess employees' responses to these challenges, the study conducted interviews with a total of 14 workers, comprising 7 Turkish nationals and 7 Syrian workers under tp. Utilizing a semi-structured, open-ended interview approach, the research aimed to capture detailed insights into their experiences. The findings reveal that job acquisition difficulties, working conditions, workplace dynamics, and prospects for future adaptation are pivotal factors that significantly shape an individual's career trajectory and perspective. While issues such as occupational health and safety and working conditions of workers constitute a significant percentage of integration and social cohesion efforts, cultural differences, language barriers, and versatility in lifestyle can create difficulties in communication and interaction between Turkish nationals and Syrian asylum seekers.

BİLGİSEVEN, E., MENGÜ, E., YAMAN Ö.M., (2025), "A Qualitative Study on The Workplace Experiences of Turkish Nationals and Syrian Workers Under Temporary Protection", **Middle East Journal of Refugee Studies** S.1(1), ss.88-113, Doi: <https://doi.org/10.70045/mejrs.1624338>

INTRODUCTION

Migration manifests as a dynamic social phenomenon varying in form and intensity, significantly impacting settlements of individuals and communities (Faist, 2003; Tekeli, 2011; Castles & Miller, 2008: 29; Audas & McDonald, 2004: 17). The escalation of anti-regime movements in Syria in 2011, as part of the civil unrest in the Middle East, led approximately 4.6 million people to seek refuge, predominantly in Turkey, which experienced a substantial migration surge (Yazgan et al., 2015: 183). In response, Turkey implemented an "open door" policy, providing shelter and basic needs to Syrians. This massive influx required rigorous monitoring and strategic responses including humanitarian aid and solutions to employment and security challenges (Koca, 2015: 210). The economic, social, and political impacts of migrants on host communities led to the development of policies to manage and understand the long-term consequences of this crisis, supporting migrants' pursuit of economic stability and welfare (Çakır, 2011: 215).

Subsequent migration waves from Syria resulted in varying settlement durations

in Turkey, notably influencing asylum-seekers' access to sustainable livelihoods, a key indicator of community cohesion (Gülsoy and Kanbir, 2022: 284). Temporary protection laws and work permits were introduced as solutions to these challenges. However, as the situation evolved, new challenges emerged, including increased labor market competition between Turkish nationals and Syrians, heightening tensions (Çetin, 2016). This research further explored the ongoing processes, challenges, and work dynamics experienced by individuals striving to maintain their livelihoods, thereby shedding light on the future of integration processes based on interviews with affected parties.

Syrian Labor Force in Turkey

It is observed that 71.9% of participants in the Turkish labor market are men, with women making up the remaining 35.7% (Turkish Statistical Institute, 2023). According to the Turkish Statistical Institute, the national unemployment rate was 8.7% as of late 2024. Although no precise figures are available for Syrians under temporary protection, studies and field reports suggest that their unemployment and informal employment rates remain significantly higher due to ongoing structural barriers (TUIK, 2024)

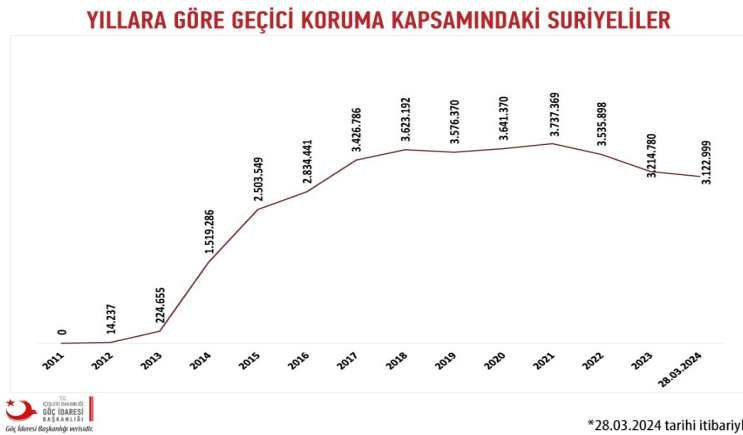
Initially, many Syrians employed in Turkey resided in camps but later transitioned to active roles in the labor market, demonstrating a degree of adaptation, whether formally registered or not. However, according to the Directorate General of Migration Management (DGMM), as of 2023, over 3.2 million Syrians were under temporary protection in Turkey, with approximately 1.8 million estimated to be of working age (15–64). Despite this, only about 120,000 work permits have been issued to Syrians under temporary protection since the implementation of the Temporary Protection Regulation in 2016 (DGMM, 2023; Erdoğan, 2021). This indicates that less than 7% of working-age Syrians are formally registered in the labor market. The significant gap between the number of eligible workers and those with legal employment status underscores the persistence of structural barriers. As a result, the vast majority of Syrian refugees continue to work informally, particularly in low-wage and low-security sectors such as textiles, construction, and agriculture.

The increasing acceptance of legal work permits over the years indicates a growing Syrian presence in Turkey. Faced with challenges from long-standing open-door policies, Turkey has implemented new policies affecting both Syrians and Turkish nationals to manage migration-related issues (Danış & Dikmen, 2022: 40). Ager and Strang (2008) emphasize that harmonization through stages such as work, housing, education, and health is essential for accessing fundamental rights. While Turkey has made progress in several of these domains, complete and rapid harmonization remains elusive. In the early years of migration, many Syrians were accommodated in temporary shelters and refugee camps established by the Disaster and Emergency Management Authority (AFAD), particularly along the southern border provinces (Erdoğan, 2017). However, over time, there has been a significant shift from camp-based living to urban settlements, where Syrians largely secure housing through private rental markets without direct state support. Although access to basic services

such as health and education has been facilitated through the Law on Foreigners and International Protection (YUKK) and the Temporary Protection Regulation, there is currently no comprehensive national housing support policy for Syrian refugees outside of these camps (Ataş, 2017; Kaya & Kırar, 2016).

However, Öztürk and Çoltu (2018) note that while the issuance of work permits in 2016 represented a formal step toward integration, it also revealed immediate public policy challenges, particularly in implementation. In the labor market, many Syrian refugees have resorted to informal employment due to the lack of official work permits, leading to an increase in labor supply (Figure 1). To address this issue, a decision was made in 2016 to facilitate Syrian refugees' access to the labor market, aiming to regulate the market and enhance integration processes (Caprio & Wagner, 2015). Specifically, the Turkish government introduced the Regulation on Work Permits for Foreigners under Temporary Protection in January 2016. This regulation allowed Syrians under temporary protection to apply for work permits through their employers, provided they had been residing in Turkey for at least six months. It also limited employment to the province of registration and imposed a 10% cap on the number of foreigners employed within a company (Ministry of Labor and Social Security, 2016). Although the regulation was well-intentioned, its implementation was hampered by multiple practical obstacles. Bureaucratic complexity made the permit process lengthy and inaccessible for many employers, while sectoral restrictions limited the types of jobs Syrians under temporary protection could legally obtain. Additionally, employers often displayed reluctance due to administrative burdens and associated costs, further discouraging formal registration. These combined factors significantly reduced the regulation's intended impact on labor market integration. Consequently, a substantial portion of Syrians continued to work informally, particularly in sectors such as construction, agriculture, and textiles, where informal labor remains prevalent.

Figure 1
Number of Syrians Under Temporary Protection in Turkey by Year (2011-2023)

Graph 1. Source: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Access Date: 28.03.2024

In 2016, the Turkish government introduced the *Regulation on Work Permits of Foreigners Under Temporary Protection*, which allowed Syrians under temporary protection to apply for work permits through their employers, provided they had resided in Turkey for at least six months. The policy aimed to formalize refugee labor participation, reduce informal employment, and support long-term integration. However, its practical impact has remained limited due to administrative complexity, employer hesitancy, and sectoral restrictions (Ministry of Labor and Social Security, 2016; Erdoğan, 2021). Initially, many Syrian refugees were accommodated in government-run camps (also referred to as *temporary accommodation centers*), operated by the Disaster and Emergency Management Authority (AFAD). These facilities offered basic services such as shelter, healthcare, and food. However, over the past decade, a large proportion of Syrians have left these camps—due to overcrowding, lack of opportunity, or personal preference—and have moved into urban areas, where they must secure housing independently, often under precarious conditions (Kaya & Kırar, 2016; Erdoğan, 2017). This shift from camp-based to urban living has exposed refugees to new forms of economic vulnerability. Without formal employment or sustained housing support, many Syrian refugees are compelled to enter the labor market informally. Their inclusion in the labor force, often in low-wage, low-skill sectors, affects Turkish nationals living standards by intensifying competition and altering labor supply-demand dynamics (Erdem, 2023). These dynamics complicate meaningful integration, especially in regions where public services are overstretched and social support networks are weak.

Policies addressing recent migration waves, particularly Syrian refugees, present significant social and economic challenges. The issuance of work permits under temporary protection, part of the harmonization phase within Labor Law No. 4817, is supported politically to mitigate various challenges (Da Lomba, 2010; Şimşek, 2018; Phillimore, 2012). Nonetheless, restrictions in certain professions highlight the difficulties in addressing legal and practical barriers (Erdoğan, 2019). Additionally, social cohesion serves as an integration tool, encompassing workplace interactions, cultural harmony, and addressing discrimination and prejudice (Tatlılıoğlu, 2012: 76).

Economic challenges such as wage disparities and job insecurity complicate the adaptation process for migrants. In Turkey, cultural norms significantly influence interpersonal interactions and workplace dynamics (Cheung & Phillimore, 2014; Bloch and McKay, 2015; Lamba and Krahn, 2003; Danzer & Ulku, 2011). These norms present challenges in navigating cultural codes within the Turkish nationals Syrian community (Tutar, 2016: 52). Thus language and cultural differences often lead to incompatibility and critical attitudes (Oytun Orhan et al., 2015: 16). On the other hand, adaptation restrictions may isolate individuals, impacting their access to work and social life, leading to exclusion (Şimşek, 2018). Also, status disparities and legal uncertainties often impede the adaptation process for migrants, impacting not only the individuals but also their families, and can result in long-term societal exclusion.

Research Model and Design

This study aims to investigate the experiences of Turkish nationals and Syrian wor-

kers under tp through a qualitative research approach, which prioritizes understanding phenomena holistically in their natural settings, uncovering multiple layers of meaning (Yıldırım & Şimşek, 2017: 39). Utilizing the descriptive analysis method as outlined by Creswell (2021) and Maxwell (2008), the research seeks to explore the realities of being a Turkish nationals and Syrian worker in depth. Adopting a phenomenological approach, the study delves into the participants' narratives to grasp how their experiences intersect with their personal realities, emphasizing the multidimensional learning and contextual understanding essential for grasping the complexities of their work lives (Patton, 2022; Yıldırım, 1999: 10; Sale & Tielke, 2018: 129). This method offers a grounded and realistic perspective on how the phenomena described by the workers through their stories impact their lived experiences, identities, and societal roles.

Sample Group

The sample for this research comprises Turkish nationals and Syrian workers under tp residing in Istanbul, a primary hub for migration and economic activity. Participants were selected using purposive and snowball sampling, based on their work experience in sectors where Turkish nationals and refugee labor commonly intersect. The aim was to capture diverse workplace experiences across both formal and informal employment, particularly in fields such as garment manufacturing, food service, and construction. Recruitment was carried out through community networks, referrals from NGOs, workplace visits, and recommendations from other participants, ensuring variation in registration status, occupation, and educational background. While the sample included workers with different educational levels and professional roles, common patterns were observed. Several participants—both Turkish nationals and Syrian—had secondary school education and were employed in low-wage, manual labor. In contrast, those with higher education levels typically held more formal positions, such as NGO staff or television presenters. Registration status was treated as a central analytical factor, given its impact on employment conditions, legal protections, and access to services. The study included both registered workers (e.g., NGO and TV employees) and unregistered workers (e.g., a Syrian factory worker without a residence permit, and a waiter without insurance). Ethical approval was obtained from the [insert university/institution name] Ethics Committee (Protocol No. [insert number]). All participants were informed about the research purpose, assured of confidentiality, and gave written and/or verbal informed consent. Pseudonyms were used throughout to protect identities, particularly for participants in informal or undocumented situations. Special care was taken to avoid coercion during recruitment, and participants were informed of their right to withdraw at any time without consequence. Interviews were conducted in either Turkish or Arabic, based on participants' preference, with interpreter support when needed to ensure accurate and respectful communication. The socio-demographic characteristics of the sample are detailed in Table 1.

Table 1

Socio-Demographic Information of Turkish nationals Participants

Partici- pant	Age	Educa- tion	Occupation	Length of stay in Turkey	Residen- ce	Marital Status	Cohabi- tants
Y1	50	Secondary School	Garment Worker	50	Beyoğlu	Married	Husband
Y2	24	High school	Factory wor- ker	24	Esenyurt	Single	Family
Y3	49	High School	Carpenter (Furniture ma- nufacturing)	49	Bağcılar	Married	Wife and children
Y4	28	Master's Degree	NGO Worker	28	Eyüp	Single	Friends
Y5	31	Master's Degree	TV Presenter	31	Ümraniye	Single	Family
Y6	38	Primary School	Cook	38	Sultangazi	Married	Husband
Y7	25	Bachelor's Degree	Waiter (Cas- hier)	25	Fatih	Single	Friends

Table 2

Socio-Demographic Information of Syrian participants

Partici- pant	Age	Educa- tion	Occupation	Length of stay in Turkey	Residence	Marital Status	Coha- bitants
S1	37	Secondary School	Garment Worker	13	Fatih	Single	Family
S2	34	Madrasa 12th year	Factory Wor- ker (Master)	6	Tekirdağ	Single	Friends
S3	34	6th Grade	Grade Carpenter (Furniture Manufactu- ring)	10	İstanbul	Single	Single

S4	40	Associate degree	NGO Worker	10	Fatih	Married	Husband and Children
S5	31	Bachelor's Degree	TV Presenter	7	Fatih	Single	Family
S6	19	10th Grade	Cook	5	Fatih	Single	Single
S7	24	Primary School	Waiter (Cashier)	7	Esenler	Single	Friends

Limitations

The study faced several limitations affecting its scope and depth. Language barriers necessitated the use of an interpreter for interviews with Syrian employees, relying on translated transcriptions for data collection. Inadequacies in translations meant that interpretations often depended on the interpreter's ability to convey information accurately. The study's coverage was also limited, excluding sectors like medicine, law, psychology, and retail due to difficulties in accessing professionals in these fields, which restricted the generalizability of findings across all potential employment sectors for Syrian refugees. Additionally, privacy concerns reduced participation, particularly among workers in sensitive situations who feared repercussions from openly discussing their employment status. Despite these challenges, the research included both registered and unregistered workers to capture a wide range of perspectives on workers' rights and registration status, indirectly broadening the data interpretation and attempting to overcome limitations by exploring general attitudes towards employment conditions.

Data Collection Tools

The primary method for data collection in this worksite study was through interviews, utilizing a form that included socio-demographic and work-life questions. A specific socio-demographic data form was also prepared and used during the interviews to gather detailed background information on the participants. In-depth interviews, a widely used method in qualitative research (Creswell, 2021: 85), were employed to elicit rich, contextualized accounts of participants workplace experiences. This method allowed for a nuanced interpretation of how participants construct meaning from their lived experiences and how these are shaped by broader social and legal structures (Berg & Howard, 2019: 118). These interviews were complemented by informal, non-participant observations of the participants working environments, either before or after the interviews. When possible, the researcher visited workplaces such as garment workshops, kitchens, or construction sites to observe the physical conditions, tools used, and overall atmosphere. These observations were not formally recorded

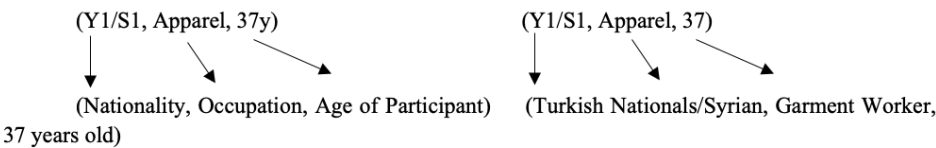
but helped contextualize participants narratives by offering insights into their daily routines, spatial constraints, and interactions with colleagues. This approach ensured a richer understanding and a more consistent flow of information from lived experience to thematic interpretation.

Consent was obtained from participants across various sectors -garment, factory, catering, service, and media- to explore factors such as workplace tensions, incidents of violence, salary discrepancies, and working hours. Both participant groups responded to the same set of questions, allowing for a balanced discussion on these topics. The questionnaire was academically reviewed, and irrelevant questions were eliminated to finalize the tool. Interviews were audio-recorded with the participants’ consent and approval. Prior to the main study, two preliminary field studies were conducted to refine the research questionnaire. A total of 14 interviews were held 12 face-to-face in a common location and 2 via an online platform.

Data Analysis Process

The audio recordings, totaling 204 minutes, from the interviews were transcribed. During transcription, repetitive codes were eliminated to distill main themes and sub-themes. These transcribed data were analyzed using a method proposed by Yıldırım & Şimşek (2017). From this analysis, five main themes emerged: the Process of Finding a Job, Working Conditions and Difficulties, Workplace Dynamics, the Future of the Adaptation Process, and Outlook for the Future. The data were re-read and interpreted with these themes in mind.

In the findings section, participant anonymity is maintained, and they are identified only as Turkish nationals or Syrian to clarify the perspectives being presented. Participants were assigned pseudonyms to efficiently evaluate and present the analysis findings. Detailed guidelines for citing quotations from the research are provided to maintain clarity and attribution throughout the study.

FINDINGS

The research explores the experiences of Turkish nationals and Syrian workers under tp in Turkey, focusing on the impact of social networks in job acquisition, workplace conditions, and integration prospects. Findings indicate that family, friends, and social connections are crucial in securing employment, with most participants using these networks during the recruitment process. Key challenges identified include low wages, high work intensity, and lack of social security. Workplace dynamics between Turkish nationals and Syrian workers under tp showed both harmony and tension. Looking forward, concerns about economic difficulties and discrimination pose potential risks to integration, although some remain hopeful about improving cultural harmonization. This reflects the complex socio-cultural dynamics and challenges within Turkey's labor market.

Job Finding Process

Various factors including social networking, job advertisements, and personal acquaintances significantly influence the job-finding process. Once a job is secured, adapting to the workplace becomes the next major challenge. Social networks, particularly family members and friends, play essential roles in securing employment. The narrative explores in detail the mechanisms of how workers obtain jobs and adjust to the labor market, with Y1, S1, and S2 providing insights into the roles of intermediaries in initiating employment and navigating workplace integration as follows:

Since I have an uncle here, and my uncle does this job, I had to take this job out of necessity. (Y1, Apparel, 50y)

My brother was working in this profession. Then he helped me, so I started (S1, Apparel, 37y)

A friend of mine referred me to this place. (S2, Factory Worker, 34y)

It is observed that employees are dependent on their social environment when starting a job. With examples such as brothers, uncles, and friends, the close environment is an important point in the process of finding a job. These individuals relied on these social connections to find a job and adapted to the labor market through these relationships. While this adaptation process was long and difficult for S4, it was reported to be faster and smoother for S3 and Y4.

In Osmaniye, I worked as an electrician, I worked as an apartment cleaner, I also worked in a lathe factory, I had an operation during the time I was working the lathe factory, then the factory owner did not hire me again, he said he did not need me. After that, I couldn't improve myself in Osmaniye. I decided to come to Istanbul. Because companies, factories and associations are in Istanbul. I found a job opportunity in an association, an officially established association. They needed an interpreter. I got into this business as an interpreter. (S4, NGO, 40 years)

He had friends of ours. I came, we made a deal and then I started, just here immediately. (S3, Furniture Manufacturing, 34y)

I was already a volunteer here before I started working. I started working in 2019. Later, when I was graduating, I was offered a job here. This is how I started (Y4, NGO, 28y)

S4, who stated that in addition to working in many jobs, health problems cannot be ignored, thinks that he will find a job in Istanbul based on the current conditions and his brother's advice. S4 also stated that he was well-received due to the fraternal ties with the Turkish nationals:

Everyone hired us with open arms. First, not because we worked cheaply, but because when we first arrived, everyone hired us as muhajir. This person has a family, a wife, children, and a victimized person; let us work, too. Everyone said so. I never talked about the salary, and they pay a salary. It is a good salary. (S4, NGO, 28y)

In addition, one of the participants S7 applied for a job through social media, while S5 stated that she found a job through a job advertisement and then gradually moved up the ranks as they met and started working at the association as follows:

There was a hairdresser on the same street as our house. Then I heard that she could work at the association when she had acquaintances there, so I went and started working. While working at the association, I received training there. From there, there is a rise in the workplace, she starts to take on more and more tasks, then the relationships get stronger, and I started working as a presenter. (S5, TV Presenter, 31y)

I saw an advertisement on Telegram. That's how I found this job. (S7, Waitress, 24y)

The research participants have a wide range of past work experiences. Responses from Y1-7 to S1-7 show a wide range of individuals working in craftsmanship, interpreting, and service sectors. The professional backgrounds of the participants show that some of them continue their family occupation:

Father's profession. With the encouragement of our father. Our father left the business, and we took over. (Y3, Factory Worker, 49 years)

Some of them started new professions after they arrived as refugees:

I worked as an electrician, cleaned apartments, and worked in a lathe factory. I found a job opportunity in an association, an officially established association. They needed an interpreter. I took this job as an interpreter. (S4, NGO, 40 years)

Others reveal that they gained experience in different sectors due to their skills and abilities:

I was a monthly worker in a subcontractor company for about six months. After that, they liked my working system. I came here, submitted my papers, and started here (Y2, Factory Worker, 24 years).

In the interviews, a notable point is the lack of clear distinction between the groups regarding job selection. Both Turkish nationals and Syrian workers under tp often accept jobs recommended by relatives rather than pursuing preferred careers. For instance, while S4 struggled to maintain his employment, S3 managed his role with ease, suggesting that job stability can vary based on individual experiences and the nature of job acquisition. Post-migration, employees working in their field of expertise generally find and retain jobs more comfortably. Moreover, Turkish nationals workers typically advance from a certain baseline, indicating that specialization significantly influences job opportunities for both Turkish nationals and Syrian workers under tp.

Working Conditions and Challenges

The study's findings show that the physical nature of work significantly impacts workers' daily lives and health. It reveals that the length of working hours and the job's physical demands are the main areas where workers struggle.

Respondent S7 complain about low wages, high work intensity and precarious working conditions:

The salary may not be enough. Sometimes we work more than working hours. That makes us very tired. I experienced the same thing when I was working among the Turks. If you work more than 12 hours, the Turk may not pay your salary because he is working illegally, they delay it. They delay it for 10, 20, 30 days, and sometimes they don't pay it at all. I have experienced such financial problems before. (S7, Waiter, 24y)

On the contrary, Y4 emphasized their satisfaction with their current situation.

There is the right to freedom in our working conditions, but despite this, since we are like brothers and sisters among ourselves, everyone completes the place where someone is missing instead of looking for each other's deficiencies, and we always carry out work together with this trust. Therefore, we do not have any difficulties in this regard. (Y4, NGO, 28y)

Another issue that workers are concerned about is job security and fair wages. Participant S4 emphasize the lack of job security and fair compensation for labor:

In 7 years and 6 and a half, my salary barely reached 15.000. They don't give raises in accordance with the state because I started for 1000TL. The minimum wage was 2500TL then. In 2016, I remember the minimum wage was 2700TL. I worked for 1000TL. Of course there are always difficulties. First of all, we have a living problem. I mean because the salaries are not enough. (S4, NGO, 40 years)

S2 stated that in addition to job security, bosses like foreign workers.

Sometimes you have a fight, you leave, you come back again. He is the boss, I mean, I love him, he loves the same way. Bosses love foreigners very much. I have a fight, I leave. And I mean, I just came back (S2, Factory Worker, 34y)

While S2 stated that labor is not compensated, Y5 stated that working in state institutions provides a fairer wage and job security compared to the private sector:

At TRT, they pay you for your labor because it is a state institution. But when you look at the private sector, you can't get exactly this return in the private sector (Y5, TV Presenter, 31y)

Participants S7 and Y1 complained about low salaries, high work intensity and working conditions without social security, while Y4 expressed satisfaction with their current situation:

The salary is low. Sometimes the work intensity is too high, and we feel like we cannot afford it, and sometimes the work intensity is low and we feel like we are doing nothing. (S7, Waiter, 24y)

In textiles, there is not much to demand rights. I mean, the working conditions are already clear. In the morning. It's long. You work 10 hours (Y1, Apparel, 50y)

Y4 expressed satisfaction with their current situation:

I was working here in an environment where our rights were always respected. I have never encountered situations such as permission, human approach, workplace friendship or competition between any staff at the same level and this kind of backstabbing that happens in different environments. (Y4, NGO, 28y)

Participants indicated that the working climate and working hours significantly impacted them. Y5 and Y7 emphasized the adverse effects of long working hours on personal life and overall quality of life:

I mean, in terms of working hours, especially in the private sector, it's something that doesn't have a day and night. I mean, they can call you at 2 or 3 a.m. and say run, there is something like this here. There is not much concept of work life. (Y5, TV Presenter, 31y)

We have one day off a week. Other than that, we work full time. You don't have a private life outside of that. I mean, let me go out for a walk, do something, no. It is only one day, remember. Other than that, we work in the classroom. (Y7, Waiter, 25y)

S7 stated that in addition to long working hours, economic difficulties such as late or non-payment of salaries cause physical and psychological fatigue:

The salary may not be enough. Sometimes we work more than working hours. That makes us quite tired. (S7, Waiter, 24y)

Both Turkish nationals and Syrian workers under tp report issues with long working hours. Syrian workers under tp, in particular, face challenges in receiving their salaries and defending their employment rights, compounded by language barriers and limited knowledge of labor laws. S2 notes that employers favor Syrian workers under tp, which may indicate discrepancies in rights and salary practices. Meanwhile, Y5 highlights disparities in treatment between state and private sector employees. Y7 laments the lack of personal time due to extensive work hours, and Y5 describes a lack of routine in his life, contrasting his unpredictable work schedule with more structured aspects.

Workplace Dynamics

According to participants, relations between Turkish nationals and Syrian workers under tp can be both harmonious and tense. Y2 talk about tensions and groupings between them.

They are very comfortable. I mean, even I am not this comfortable in my own country. Not even the boss, not even the manager interferes with them. They don't say anything. They do their work, sit, and play on the phone. They are very comfortable. If we pick up the phone over there, they say, are you idle, is your work done? I mean here, in this factory, we have no value. Turks have no value. But Syrians are more valuable in their eyes. In the eyes of the bosses, managers. (Y2, Factory Worker, 24)

S1 mentioned good harmony and cooperation.

There was no change. It is the way it is. I find both good, I just find it easier to work with Syrians because communication is easier. (S1, Apparel, 37y)

S5 refers to people's good behavior due to their position and the strict rules in the workplace.

Every workplace has obligations. But in my current position, they treat me well out of necessity. The way the people I met at the hairdresser behave is completely different from the way they behave now. We are talking about the same people. There are also difficulties with the labor law. It is forbidden to talk and chat inside the workplace. It is also forbidden to say outside that I work in this place and do this task. They have to do this for their safety. (S5, TV presenter, 31y)

In addition, Y1 and S3 mentioned communication problems and groupings due to the language barrier in the workplace climate and stated that these situations cause workplace conflicts and dissatisfaction:

This is because of the high number of employees. So you have difficulty in communication. Since they don't speak the language, you may inevitably have problems. (Y1, Apparel, 50 years)

It could be the language. For example, there may be a problem because you cannot speak the language. I don't know Turkish very well, but then gradually. (S3, Furniture Manufacturing, 34y)

In addition, S4 pointed out that she tried to understand the mutual situation by empathizing with the workers she worked with with the salary she received after she started working.

There was a small difference in salary between me and the Turks. Because they are in this company for a long time. They've been together for years. And I'm a newcomer. That would be unfair to me getting the same salary as a Turk? Even I wouldn't accept it. This guy has been with the boss for 5 years. And this one just arrived. How can we get the same salary? No way.

I'll take a lower salary and that's fine. I make a living. I have my dignity. (S4, NGO, 40 years)

S5 stated that it is a privilege for workers to have citizenship and that individuals with citizenship do not have their salaries cut. In contrast, those without citizenship have their salaries cut by half because they are going through a complex process.

People with citizenship are treated better. It can also be Syrian. If they have citizenship, their rights are many times better. Suppose there is a financial hardship at the workplace, while the salary of the person with Turkish citizenship is not affected. In that case, the salary of those without Turkish citizenship can be reduced considerably. They cut my salary in half. We are going through a difficult period. We were told that from now on you will come every two days, not every day, and your salary will be halved. (S5, TV presenter, 31y)

On the other hand, S7 preferred to work with Turkish nationals people.

My preference is to work with Turks because Syrians do not respect our rights as much as Turks do. (S7, Waiter, 24y)

In workplace dynamics, effective communication emerges as a foundational aspect. Y1 observes that working in a friendly environment differs markedly from interactions with Syrians, potentially leading to group formations and tension. Y2 echo this, noting the comfortable behavior of Syrian workers under tp and the resultant tensions that may arise. However, organizational measures can mitigate these issues. S5 suggests a need for broader workplace inclusivity, while employers implement strategies to preempt potential conflicts. S7 expresses a preference for working within his professional field rather than alongside Syrian workers under tp, highlighting personal choices in job settings.

Future of the Harmonization Process

Participants expressed different views on the future of the integration process between Turkish nationals and Syrian workers under tp. Y1 predicted that economic problems and increasing discrimination will negatively affect this harmonization.

Economic problems push it in that direction. As it grows, these will be reflected. Everyone will blame each other. Of course it will be harsh. It always happens because of the country. (Y1, Apparel, 50 years)

In addition, S4 emphasized that social media content has an aspect that manipulates the perception of the integration process.

There are good and bad in every society, but right now there are a few degrees more on the streets, on the roads, in workplaces. But they have exaggerated it on social media. Everyone shoots and sends these, talks about whatever they want on social media. Without researching, without knowing, there is definitely a target. Those who take these photos and share them on social media have a target. What is their goal? To disrupt the environment. (S4, NGO, 40 years)

Contrary to what has been said, Y4 and S7 believe that adaptation will increase over time and cultural adaptation in the workplace will improve. These views illustrate the complex nature of cultural dynamics in workplaces and how social and economic factors shape these processes:

I think spending time together increases harmony, but it is also clear that exclusion and bullying have increased since then. Just as misogyny and bullying have increased, on the contrary, I think efforts to raise awareness have also increased since then. Especially the number of civil society seeking rights has increased at this point. Both Turkish nationalss and Syrians accepted each other and integrated more easily. But again, I feel like those with lower levels of education, those who are content to act on what they hear, have not made much progress in this regard. (Y4, NGO, 28 years)

Similarly, S7 reflected that workplace integration had improved over time:

We have a very good harmony compared to the old days. It will increase even more in the coming days. (S7, Waiter, 24y)

However, S7 also noted that outside the workplace, deeper cultural integration remains limited:

At the moment, I'm talking about the employees, they have more or less adapted. They have been here for more than 10 years and they are slowly starting to adapt. But if we take it on the employees, but if we take it on the normal people, I think Syrians, refugees will still not be able to adapt to Turkey. I think so. I think they still cannot separate from their own culture and integrate with us. (S7, Waiter, 24y)

Participants expressed varied perspectives on the integration of Turkish nationals and Syrian workers under tp. While some, like Y1, linked economic difficulties and rising discrimination to increasing social tension, others, such as S4, criticized the role of social media in amplifying negative stereotypes and distorting public perception. "Everyone shoots and sends [videos], talks without knowing... there is definitely a target... to disrupt the environment," S4 explained. This often plays out on social media, where Syrian workers under tp are wrongly blamed, distorting perceptions of reality. Despite these challenges, participants like Y4 and S7 shared more

hopeful views, observing improved workplace harmony over time and highlighting the role of civil society and daily interaction in fostering mutual understanding. They recognized that shared religious beliefs and linguistic similarities can bridge cultural gaps. However, several participants also noted that deeper societal integration remains limited, particularly beyond the workplace. The process of cultural adaptation, they emphasized, is complex, gradual, and shaped by both personal interaction and broader social narratives.

Looking to the Future

Participants' plans for the future and their challenges as migrants cover a broad spectrum. Participant such as, Y1 expressed their hopelessness about the future.

I don't see much of a future at this point. I don't have to grow up anymore, I have to take care of my child now. I mean, I am beyond growing up. How can a child grow up in Istanbul without getting into filth? It is difficult. This process is difficult for everyone. But when I look at it from their point of view, I agree with them. (Y1, Apparel, 50 years)

participant S5, in addition to expressing the difficulties he experienced, stated that if he quits his job, his intermediaries or those who are intermediaries for him may also quit their jobs at any time and that it is impossible to move forward without nepotism.

We work with the idea that I will get citizenship and go to Qatar. Because in order to find a decent job here, you need connections. This is the only way to get somewhere. You are working there. And you told me about me. I started working on that occasion. I had a problem and when I quit, everyone I referenced has to leave that channel in the same way. If you have started packing, I have to pack too. The place where I work doesn't have such a thing thanks to its strict rules. There will be no conversations between us at work so that there is no grouping. (S5, TV presenter, 31y)

S6 has an optimistic perspective in line with her career goals:

When it comes to my future, I do not think about going abroad. I am completely in the idea of progressing in Turkey and opening my own private place. (S6, Baker, 19y)

In particular, S2's dream of starting their own business in Turkey and S7's plan to migrate abroad reflect both strategies for coping with challenges and ways of seizing opportunities:

I'm going to open a shop here. That's my dream. I will open a small shop. I will work piece by piece. I mean, for example, not the boss, but me. But I will work piece by piece. They will call me with an offer. (S2, Factory Worker, 34y)

It is very difficult to live here. I may not have a future here. I applied through the migration management program. There is a very high number of applicants, but it is very unlikely that everyone will go, they read everyone's documents one by one. (S7, Waiter, 24y)

Workers express concerns about their future, highlighting the difficulty of earning a living and supporting their families, leading to a sense of hopelessness about personal and familial development. Y1 notes the challenges are daunting for everyone, worrying about her own family's well-being. S5 faces job insecurity, dreaming of better opportunities abroad but acknowledges the necessity of connections for career advancement. Despite these difficulties, some remain optimistic, planning to start their own businesses, reflecting varied approaches to overcoming obstacles and leveraging opportunities for a better future.

Discussion

This study explores the employment and social integration experiences of Turkish nationals and Syrian workers under tp under temporary protection in Turkey. The findings reveal that access to jobs frequently relies on personal recommendations and social networks. Many Syrian participants found work primarily through acquaintances or relatives, especially in sectors such as garment manufacturing or food service (Gülerce & Demir, 2022). However, this reliance on informal channels brings significant limitations, particularly by constraining opportunities for career advancement and reinforcing subordinate roles in the workplace (Karabulut & Gezici, 2023: 368). Structural barriers further complicate these challenges. The absence of legal work permits and the uncertainty surrounding legal status have emerged as central obstacles. Participants without formal registration shared their inability to negotiate wages, their fear of dismissal without recourse, and their vulnerability to exploitative conditions. As one unregistered Syrian factory worker remarked, "They can fire us any time, and we cannot say anything because we don't have papers." This individual experience reflects a broader structural issue: Syrian workers under tp remain in the informal sector, where they lack social security coverage, are excluded from union representation, and are unable to access legal protections against exploitation (Öngel, 2017: 30). This vulnerability is deepened by language barriers and limited awareness of Turkish labor rights and regulations (Duruel, 2017: 219). These findings reinforce earlier observations (ORSAM, 2014: 51), yet they highlight a more nuanced understanding: the barriers faced by Syrian workers under tp are not solely bureaucratic—they shape the day-to-day realities of labor and limit future prospects. While informal networks are also common among Turkish nationals (Lordoğlu & Aslan, 2016), for Syrians, this necessity becomes a structural dependency that curta-

ils autonomy. As a result, the employment process transforms into a survival strategy rather than a pathway to social mobility. In this context, solidarity among Syrian families becomes an essential coping mechanism. Dikkaya and Dinçer (2023) indicate that the presence of family members in a particular region increases job accessibility for others, enabling shared navigation of an unfamiliar labor market. However, such reliance may result in occupational mismatches and diminished bargaining power. Indeed, workers who secured jobs through personal referrals often received lower wages than those who applied through formal channels (Karabulut & Gezici, 2023: 368). This situation entrenches socioeconomic inequalities and perpetuates a cycle of disadvantage.

Although both Turkish and Syrian workers under tp face extended working hours and below-market wages, their circumstances are not equivalent. Turkish nationals employed formally retain at least partial access to institutional protections, while Syrian workers under tp—particularly those in informal sectors—are excluded from union representation, legal safeguards, and social security systems. The Temporary Protection Regulation necessitates employer-sponsored work permits, yet the process is marred by bureaucratic inefficiencies and employer reluctance (Öngel, 2017: 30). Consequently, most Syrian workers under tp remain in unregulated sectors, where they are treated as easily replaceable and lack mechanisms for legal recourse. These systemic disadvantages not only harm Syrian workers under tp but have spillover effects on the broader labor market. Çınar (2018) notes that the wage depression experienced by Syrian workers under tp indirectly influences wage expectations among Turkish workers as well. The competitive dynamic intensifies, particularly in regions where multiple ethnic groups vie for limited employment opportunities. Dedeoğlu (2018) argues that this mobility increases labor competition and amplifies Turkish nationals anxieties, especially as Syrian workers under tp shift rapidly across sectors. Initially perceived with empathy, the presence of Syrian workers under tp has gradually become a source of concern for many Turkish employees. This transformation is exacerbated by unequal access to opportunities, language barriers, and the emergence of workplace hierarchies. Employers often assign Syrian workers under tp to subordinate roles to preserve harmony, but such strategies reproduce inequality. Sarılioğlu (2024) emphasizes that these practices also serve to reinforce ethnic hierarchies and manage perceived threats through controlled labor segmentation. Ekici (2019) explains that direct contact in diverse workplaces can generate negative perceptions, particularly when power dynamics are skewed. According to Pettigrew and Tropp's (2011) intergroup contact theory, such imbalanced interactions may fuel prejudice and reinforce group-based divides. Despite this, the study identified instances where mutual understanding and shared goals fostered workplace cohesion. These examples demonstrate that inclusive practices and equitable structures can transform potential tensions into collaboration.

In line with earlier findings, the research again underlines the significance of personal networks in recruitment and the impact of work experience on job retention. Challenges like extended working hours, irregular pay, and language barriers

particularly affect Syrian workers under tp, while cultural differences and economic strains sometimes exacerbate workplace tensions. Despite these issues, shared language and cultural experiences offer a foundation for increased cohesion, necessitating targeted policy and management strategies to enhance integration (İlgazi, 2019: 108). To effectively address the challenges identified in this study such as informal employment, wage disparities, language barriers, and workplace tensions policymakers and employers must adopt strategies that are not only comprehensive but also grounded in the lived realities of both Turkish nationals and Syrian workers under tp. Participants emphasized that while policy initiatives such as free language courses and vocational training programs exist, they are often inaccessible in practice due to long work hours and caregiving responsibilities. Additionally, education on legal rights has limited impact among unregistered workers, who lack the legal recognition to benefit from such efforts.

Therefore, workplace-based language support, peer education, and mechanisms for employer accountability should be prioritized. Employers must adopt inclusive hiring practices, ensure basic protections regardless of legal status, and foster respectful work environments. Tailored, context-sensitive policies can help bridge structural gaps, reduce labor exploitation, and foster a more inclusive and productive workplace culture. Ultimately, this study highlights the need for a multifaceted and realistic approach to integration one that aligns both with participants experiences and the constraints of current labor market conditions in Turkey.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Makalede kullanılan ölçek için yazar(lar) tarafından ölçeğin orjinal sahibinden izin alındığı beyan edilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. **Bu araştırmanın yapılması ile ilgili olarak T.C. İSTANBUL MEDENİYET Üniversitesi Etik Komisyonundan 26/16/2023 tarih ve E-38510686-000-2300078689 sayılı “*Etik İzni Belgesi*” alınmıştır. / Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by “at least two external referees” and “double blinding” method. For the scale used in the article, it is declared by the authors that permission was obtained from the original owner of the scale. The author(s) sent a signed “*Copyright Transfer Form*” to the journal. **Regarding the conduct of this research, an “*Ethics Permission Certificate*” dated 26/12/2023 and numbered E-38510686-000-2300078689 was obtained from the Ethics Committee of the University of T.C. İSTANBUL MEDENİYET / There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The “*Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required*” was sent to the journal by the authors on this subject.****

YAZAR KATKILARI / AUTHORS' CONTRIBUTIONS:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – **Y1, Y2 ve Y3**, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – **Y1, Y2 ve Y3**, Nihai Onay ve Sorumluluk – **Y1, Y2 ve Y3**. / Conceptualization, writing-original draft, editing – **Y1, Y2 and Y3**, data collection, methodology, formal analysis – **Y1, Y2 and Y3**, Final Approval and Accountability – **Y1, Y2 and Y3**.

References

Akbaş, S., & Ulutaş, Ç. Ü. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 167–192. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71799/1155273>

Berg, B. L. Ve Howard, L. (2019). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (A. Arı, Dü.) Konya: Eğitim Yayınevi.

Bloch, A. and Mckay, S. (2015) 'Employment, social networks and undocumented migrants: The employer perspective'. *Sociology* 49(1): 38- 55.

Cheung, S. Y., & Phillimore, J. (2013). Refugees, Social Capital, and Labour Market Integration in the UK. *Sociology*, 48(3), 518–536. <https://doi.org/10.1177/0038038513491467>

Creswell, John W. Nitel Araştırma Yöntemleri. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 6. Baskı., 2021.

Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.

Çetin, İ. (2016). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve uyum: adana-mersin örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(25129), 1001-1016. <https://doi.org/10.21547/jss.265320>

Çınar, S. (2018). İnşaat İşgücü Piyasasında Yeni Aktörler ve Yeni Çatışmalar: Türkiyeli İşçilerin Gözünden Suriyeli İnşaat İşçileri . *Çalışma ve Toplum* , 1 (56) , 121-138.

Çoban, B. (2018). Türkiye’de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım Sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 193–216. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71799/1155284>

Çoltu, S., & Öztürk, S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188–198. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd/issue/34559/338950>

Da Lomba, S. (2010) ‘Legal Status and Refugee Integration: a UK Perspective’. *Journal of Refugee Studies* 23(4): 415- 436.

Danzer, A. M and Ulku, H. (2011) ‘Integration, Social Networks and Economic Success of Immigrants: A Case Study of the Turkish Community in Berlin’. *Kyklos* 64:342–365.

De Genova, N. (2002). Migrant “Illegality” and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 419–447. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.31.040402.085432>

Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23. <https://doi.org/10.20493/bt.78101>

Dikkaya, M. & Dinçer, S. (2023). Türkiye İş Gücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacılar . *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 15 (2) , 187-198 . DOI: 10.52791/aksarayiib.1261970

Del Caprio, X.V. ve Wagner, M.C. (2015). “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market”, *World Bank Policy Research Paper*, No 7402.

Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207–222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ead/issue/48242/610707>

DGMM (Göç İdaresi Başkanlığı), 2023 – <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumas5638>

Ekici H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19, 695-730

Erdem, B. (2023). Scopes and Limits of Right to Work of Foreigners under Temporary Protection Status in EU Temporary Protection Directive and Turkish Legislation. *SDE Akademi Dergisi*, 3(1), 79-102. <https://doi.org/10.58375/sde.1224208>

Erdoğan, M. (2021). “Syrian Refugees in Turkey”

Erdoğan, M. (2017) – “Urban Refugees and Integration Policies in Turkey
Erdoğan, M. (2021). Syrian Refugees in Turkey: Breakthroughs and Bottlenecks.

Gülerce, H., & Demir, E. (2022). Zorunlu Göç Sürecinde Sosyal Ağlar; Şanlıurfa'daki Suriyeli Sığınmacılar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi / Journal of Social Policy Conferences*, 0(81), 185–211. <https://doi.org/10.26650/jspc.2021.81.973727>

Hampshire, J. (2008). 'Regulating migration risks: the emergence of risk-based border controls in the UK', Sussex Centre for Migration Research Working Paper, *School of Oriental and African Studies*, London.

Kaya, A., & Kırac, A. (2016). Vulnerability assessment of Syrian refugees in Istanbul. *Support to life*.

Koca, B. T. (2015). Deconstructing Turkey's "Open Door" Policy towards Refugees from Syria. *Migration Letters*, 12(3), 209–225. <https://doi.org/10.33182/ml.v12i3.275>

Köse, Talha, (2006), "Toplumsal Şiddetin Boyutları", *Anlayış Dergisi*, Sayı: 36, [Http://www.Anlayis.Net/Makalegoster.aspx?Makaleid=4967](http://www.Anlayis.Net/Makalegoster.aspx?Makaleid=4967), Erişim Tarihi: 19.10.2016.

Lamba, N. and Krahn, H. (2003) 'Social capital and refugee resettlement: The social networks of refugees in Canada'. *Journal of International Migration and Integration* 4(3): 335-360.

Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, Sayı:1.

Lordoğlu, K. & Aslan, M. (2016). En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014 . *Çalışma ve Toplum* , 2 (49) , 789-808.

Ministry of Labor and Social Security (2016). Regulation on Work Permits for Foreigners under Temporary Protection.

Nail, G., Karabulut, Gezici, F. (2023). Üniversitesi, İ., Lisansüstü, E., Enstitüsü, Ş., Ve, B., Planlama, A., Dalı, D., Öğrencisi, İstanbul, Fakültesi, M., Ve, Ş., Planlama, B., & Dalı, A. (n.d.). *Suriyeli Göçmen Emeginin İstihdama Dahil Olma Sürecinde Sermaye Türlerinin ve Sosyal Ağların Etkisi: İstanbul Örneği The Effect of Capital Types and Social Networks on the Labor Force Participation Process of Syrian Migrants: The Case of Istanbul Araştırma / Article*. <https://doi.org/10.14744/planlama.2023.23600>

İlgazi, A. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Emek Piyasasına Etkileri Gaziantep ve Şanlıurfa Örneği. *Econharran*, 3 (4), 93-123. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/econharran/issue/49062/583644>

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Center For Middle Eastern Strategic Studies Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler. (n.d.). 2014, from https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/201452_189tur.pdf

Effects of The Syrian Refugees On Turkey Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. (2015). https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_Effects_Of_The_Syrian_Refugees_On_Turkey.pdf

Öngel, F. S. (2017) Resmi İstatistiklerde Suriyeli göçmenlerin yeri: Geçici korumanın ardına saklanan veriler. *Katkı*.

Özçürümez, S. ve A. İçduygu (2020) Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar, Modeller Ve Uygulamalar İle Türkiye, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Evaluation And Research Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U., & Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271–280. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.03.001>

Phillimore, J. (2012). Implementing integration in the UK: lessons for integration theory, policy and practice. *Policy & Politics*, 40(4), 525–545. <https://doi.org/10.1332/030557312x643795>

Punch, K. (2005) *Introduction to Social Research Quantitative and Qualitative Approaches. 2nd Edition, Sage, London. - References - Scientific Research Publishing. (n.d.)*.

Sale, J. E ve Tielke, S. (2018) Qualitative Research is a Fundamental Scientific Process. *Journa of Clinic Epidemiology*, 102, 129-133.

Sezik, M., & Ağır, O. (2015). Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 95. <https://doi.org/10.20493/bt.96863>

Şimşek, D. (2018) “Transnational Activities of Syrian Refugees in Turkey: Hindering or Supporting Integration”, *International Migration*, ISSN 0020-7985.

Yazgan, , Utku, D. E., & Sirkeci, I. (2015). Syrian Crisis and Migration. *Migration Letters*, 12(3), 181–192. <https://doi.org/10.33182/ml.v12i3.273>

Yıldırım, A. (1999), Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, *Eğitim ve Bilim*, 23(112), s.7-17.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2017). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gülsoy, S., & Kanbir, F. (2023). Türkiye Akademisyenlerinde Göç Algısı ve Suriyeli Göçmenlere Yönelik Önyargı İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(57), 279-295.

Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbe-

tinden Yoksulların Rekabetine. Çalışma Ve Toplum, 1(56), 37-68.

Temel, R., & Topateş, H. (2023). İnşaat Sektöründe Suriyeli ve Afgan Emeginin Güvencesiz ve Kuralsız Hâli: Manisa İli Örneği. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, 30(3), 575-596. <https://doi.org/10.18657/yonveek.1276241>

Oytun Orhan, Sabiha Senyücel Gündoğar, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, & Türkiye Ekonomik Ve Sosyal Etüdler Vakfı. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Tathlıoğlu, D. (2012). Göç Sosyolojisi Açısından Hicret. İstanbul: Asitan Yayıncılık.

Tutar, H. (2016). Sosyal psikoloji: Kavramlar ve kuramlar. Seçkin Yayıncılık.

Maxwell, J. (n.d.). Designing a Qualitative Study. In The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods (pp. 214–253). <https://doi.org/10.4135/9781483348858.n7>

Erdoğan, M. (2019). Syrian refugees in Turkey. *Konrad–Adenauer-Stiftung Report*.

Human rights of migrants Note by the Secretary-General Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants Summary. (2009). https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/policy_and_research/un/64/A_64_213.pdf

TÜİK. Data.tuik.gov.tr. Retrieved April 23, 2024, from <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-March-2023-49372&dil=2#:~:text=Labour%20force%20participation%20rate%20was>

Öğrencilerin Göç İle Birlikte Adaptasyon Süreci Üzerine Bir Araştırma: Iğdır Üniversitesi Örneği

A Study on the Adaptation Process of Students with Migration: The Case of Iğdır University

Erol AKYILDIRIM

Dr. Iğdır Üniversitesi

akyildirimerol@gmail.com

<https://orcid.org/000-0003-2333-6044>

Makale Başvuru Tarihi: 14.04.2025

Makale Kabul Tarihi: 28.06.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Musa YILMAZ

Dr. Iğdır Üniversitesi

musayilmaz114@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9929-7814>

Anahtar Kelimeler:

Sosyal adaptasyon,
Aidiyet, İçsel
bütünleşme, Iğdır

ÖZET

Çalışma üniversite öğrencilerinin Iğdır'a uyum süreçlerinin araştırılmasını amaçlamaktadır. Adaptasyon süreçlerini etkileyen olumlu ve olumsuz hususların neler olduğunun bilinmesi, öğrencilerin başarıları ve adapte süreçleri için önem arz etmektedir. Bu nedenle öğrencilerin yerli toplum tarafından kabul süreçleri, dayanışma, aidiyet, kimlik oluşturma ve sosyal kabul durumlarının araştırılması planlanmıştır. Katılımcıların kaynak bölgeden hedef bölgeye (Iğdır) göç ile birlikte ayrımcılık, sosyal dışlanma, sosyal mesafe düzeyleri ve sosyal temas düzeylerinin bilinmesi, öğrencilere yönelik yapılacak çözüm önerilerinde önem arz etmektedir. Çünkü öğrencilerin sosyal sermayelerinin güçlenmesi ve kimlik oluşturmalarının sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, hedef bölgedeki toplumla adapte olmalarına bağlıdır. Bu nedenle katılım soru formunda özetle Iğdır'a adapte olup olmadıkları, geldikleri bölge ile olan farkları, adapte süreçlerini etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin neler olduğu hakkında açık uçlu sorular yöneltilerek irdelenmiştir. Araştırmada Iğdır meslek yüksekokulu öğrencilerinden 15 katılımcı ile sessiz bir ortamda ses kaydı alınarak nitel görüşme yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin adapte süreçlerinde en büyük etkenin kendi aralarında (yurtta, okulda) sergilemiş oldukları bütünleşme ile gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Keywords:

Social
adaptation, Belonging,
Internal integration,
Iğdır.

ABSTRACT

The study aims to investigate the adaptation processes of university students to Iğdır. Knowing the positive and negative aspects that affect adaptation processes is important for students' success and adaptation processes. For this reason, it was planned to investigate the acceptance processes of the students by the local society, their solidarity, belonging, identity formation and social acceptance situations. Knowing the discrimination, social exclusion, social distance and social contact levels of the participants along with their migration from the source region to the target region (Iğdır) is important in the solution suggestions to be made for the students. Because the strengthening of students' social capital and the healthy formation of their identity depend on their adaptation to the society in the target region.

For this reason, the participation questionnaire was examined by asking open-ended questions about whether they adapted to Iğdır, the differences with the region they came from, and the positive and negative factors that affected their adaptation process. In the study, a qualitative interview was conducted with 15 participants from Iğdır vocational school by recording in a quiet environment. In the study, it was concluded that the biggest factor in the adaptation process of the students was the integration they displayed among themselves (in the dormitory, at school).

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): AKYILDIRIM E.ve YILMAZ M, (2025), “Öğrencilerin Göç İle Birlikte Adaptasyon Süreci Üzerine Bir Araştırma: Iğdır Üniversitesi Örneği”, *Middle East Journal of Refugee Studies* S.10(1), ss.114-139, Doi: <https://doi.org/10.70045/mejrs.1675631>

1. GİRİŞ

Göç, “ekonomik, siyasi ve toplumsal sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (TDK, 2023) şeklinde Türk Dil Kurumu sözlüğünde tanımlanmaktadır. Yalçın, göç kavramını sosyal, siyasal, ekolojik, ekonomik veya bireysel olarak bir bölgeden başka bir bölgeye ya geçici ya da sürekli olarak yapılan kültürel, toplumsal bağlamdaki bireysel ve kitlesel hareketlilik olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2004, s.13-50). Göç kavramı, Göç Terimler Sözlüğünde ise “*Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmek ve süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketidir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir*” olarak ifade edilmektedir (Göç Terimler Sözlüğü, s.35-36).

Varış bölgelerdeki gelişmiş ekonomik ve sosyal yaşam tarzları, göç üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olmaktadır. Göç ile birlikte hedef ya da varış bölgelerde de önemli oranda problemlerin oluşmasına yol açmaktadır. Etnik unsur bağlamında çatışmaların oluşması sosyal uyum problemine yol açmaktadır. Ayrıca kültürel, politik, dini vb. problemlerin oluşması ve gıda temini, istihdam ve barınma gibi sorunların oluşmasını tetiklemektedir (Demirhan ve Aslan, 2016, s.24). Aynı etnik unsura sahip birey ya da kitlelerde uyum sürecinin daha hızlı olduğu söylenebilir. Nitekim çalışmada katılımcıdan elde edilen verilerin aynı etnik unsurlarda uyum problemin olmadığı gözlenmiştir (K7).

Genel anlamda Lee’nin İtme ve Çekme kuramı bağlamında çalışma ele alınmıştır. Çünkü göç eylemlerinde çekici konumda bulunan yerleşim bölgelerinin göç üzerinde önemli oranda etkili olduğu söylenebilir (Akyıldız ve Ertürk, 2021, s.14). Başta istihdam olanakları olmak üzere, eğitim, sağlık, ulaşım ve alt yapı gibi olanakların gelişmiş olması, kentin çekici faktörleri kapsamında ele alınabilir (Recepoglu ve Değer, 2021, s.59-61). Çalışmada öğrencilerin Iğdır’ı tercih etmesinde, kentin itici etkenleri ile birlikte çekici etkenlerinin de eğitim amaçlı yapılan göç üzerinde önemli oranda etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma, Iğdır Meslek Yüksek öğrencilerinin Iğdır’a uyum sürecini amaçlamakta-

dır. Öğrencilerin Iğdır'a uyum süreçlerini kolaylaştırıcı ve ayrıştırıcı etkenlerin neler olduğu hususunu irdelemiştir. Öğrencilerin adaptasyon süreçlerini etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin öğrenilmesi sosyal uyum süreçlerinde çözüm üretilmesine olanak sağlayacaktır. Bu nedenle öğrencilerin Iğdır'a uyum sürecinde, Iğdır'ın coğrafik konumu ve çevresel, ekonomik, sosyo-kültürel etkenler bağlamında memnuniyet düzeylerinin araştırılması hedeflenmektedir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin kendi aralarında dayanışma, aidiyet, kimlik oluşturma ve sosyal kabul düzeyleri irdelenmemiştir. Uyum sürecinde katılımcılara Iğdır'a adapte düzeyleri, öğrencilerin geldikleri bölge ile olan farkları, adapte süreçlerini etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin vb. açık uçlu sorular yöneltilerek irdelenmiştir. Araştırmada, Iğdır meslek yüksekokulu öğrencilerinden gönüllü 15 katılımcı ile sessiz bir ortamda ses kaydı alınarak nitel görüşme yapılmıştır.

1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Katılımcılar Iğdır'a uyum sürecinde sosyal dışlanma, sosyal mesafe ve sosyal temas düzeyleri, kimlik oluşturma gibi durumlara maruz kalacaklarından çalışmayla ilişkili olan kavramların ve kuramların açıklanması önem arz etmektedir.

Sosyal Uyum

İnsanların birlikte yaşama güdüsü psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji gibi alanlarda çeşitli araştırmaların yapılmasını gerekli kılmıştır. Son zamanlarda küresel çapta yaşanan değişimler uyum ve aidiyet kavramlarının yeniden güncellenmesine ve yorumlanmasına zemin hazırlamıştır. Aidiyet bireyler arası ilişkilerin inşa edilmesinde önemli bir temel güdü olarak tanımlanmaktadır. Göç ile birlikte gidilen bölgenin kültürünün bilinmemesi çevreye uyum problemi, dini problemler, barınma problemi, maddi zorluklar vb. birçok problemin oluşmasına yol açabilmektedir. Bu ve benzeri problemlerin minimize edilmesi sosyal uyum ve kimlik oluşturma konusunda kolaylık sağlanmış olacağı söylenebilir. Sosyal uyum sürecinde göçmenlerin detaylı olarak tanınmaları, onlara yönelik ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda çeşitli çözüm önerileri ile yaklaşımlarına zemin hazırlanabilir (Sözer, 2019, s.418-431).

Uyum (Entegrasyon) kelimesi ilk olarak 1630'larda Latince integratus kelimesinden gelmiştir. 1802 yılında bütünün parçalarını bir noktaya toplamak anlamında kullanılmıştır. 1940 yılında ise çeşitli etnik unsurların bir arada yaşaması olarak kullanılmaya başlanmıştır (Online Etymology Dictionary, 2024). Toplumsal uyum başka bir ifade ile adapte olma kavramı ise herhangi bir bireyin ya da kitlenin varış bölgesinde, dil, din, kimlik, etnik gibi durumlarda çevre olan ilişkilerinin uyum sağlanması şeklinde tanımlanmaktadır (Balci, 2022, s.116). Diğer bir ifade ile bireyin kendisi ve çevresi ile kurduğu iletişim sonucu ortaya çıkan düzenli iletişim ya da ilişki şeklinde ifade edilebilir (Avcı, 2006, s.39-63).

Toplumsal Bütünleşme ve Aidiyet

Farklı toplumsal dokuların, yapıların, kültürlerin bir arada yaşayarak birbirlerine entegre oldukları toplumsal bütünleşme, sosyal uyum olarak ifade edilebilir. Toplumsal uyumun yüksek olduğu toplumlarda sosyal kabul anlayışlarının da yüksek oldukları görülmektedir. Çünkü çeşitliliğin, kabul edildiği toplumlarda, toplumsal bütünleşme ve sosyal kabul görülebilmektedir. Sosyal bütünleşmenin yaşandığı yerlerde, etnik uyumsuzlukların, sosyal çatışmaların görülmediği söylenebilir. Diğer bir ifade ile sosyal dışlanmanın fazla olduğu ve bireyler arasında sosyal temasın az olduğu toplumlarda, toplumsal bütünleşmenin yerine, çatışmaların olması muhtemeldir. Farklı kültür, etnik yapıların kabul gördüğü bölgelerde, kitleler bir bütün olarak kabul edilmektedir (Saggar et al., 2012; s.18).

Bireyin kendisini göç ettiği topluma ait hissetmesi aidiyet kavramı ile ifade edilebilir. Aidiyet kavramına bakıldığında bireyin içinde bulunduğu toplumda kendisini nasıl ürettiği ve nasıl konumlandığı, anlamlandırdığı önem arz etmektedir. Ayrıca bireyin dâhil olduğu toplumda siyaset, etnik köken, mekân, kültür ve komşuluk ilişkilerinde bütünü ifade etmektedir (Sözer, 2019). Başka bir ifade ile aidiyet, temel bir insan güdüsü şeklinde tanımlanmakla birlikte bireyler arası ilişkilerin oluşmasında, sürdürülebilir olmasında ve ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde ifade edilebilir (Baumeister ve Leary, 1995, s.497).

Kültürleşme ve Kimlik Oluşumu

Kültürleşme kavramında bakıldığında Türkdoğan'a göre en dar anlamda bir kültürün diğer bir kültür ile olan teması etmesi ve değişime uğraması şeklinde tanımlanabilir (Türkdoğan, 1977, s.75). Kültürleşme, kaynak bölge toplumunun hedef bölgede süreç içerisinde geçirdiği değişimi ifade ettiği söylenebilir. Başka bir ifade ile kültürleşme, göç ile birlikte kültürler arası iletişim sonucu değerlerde, davranışlarda ve tutumlarda süreç içerisinde oluşan değişim sürecini ifade etmektedir (Berry, 2006, 97-112).

Göç ile birlikte kimlik oluşturma sürecinde heterojen toplumlarda hem olumlu hem de olumsuz durumların oluşması kaçınılmaz bir durum olarak kabul edilmektedir. Etnik anlamda toplumun bünyesinde ayrıştırıcı ve ötekileştirici çatışmaların yaşanması, toplumun bünyesinde kalıcı hasarların oluşması tetiklemektedir. Bu ve benzeri durumların yaşanmaması için çözüm önerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Kimlik oluşturma süreçleri karmaşık bir hal aldığından, hedef bölgede toplumla bütünleşme yerine kabul etme savaşının oluşması gibi birtakım problemlerin oluşması kaçınılmaz olmaktadır (Akıncı ve ark., 2015; 76-80). Kimlik oluşturma sürecinde sosyal sistemin bireye dayattığı kimlik ile öznenin oluşturmak istediği kimlik söz konusudur. Bu süreçte bireyin istediği kimlik ve dışsal bir dayatmanın arzuladığı kimlik bulunmaktadır (Balcı, 2022, s.112)

İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

İtme Çekme Kuramı

Everett Lee tarafında ilk olarak 1966 yılında “İtme-Çekme Kuramı” olarak kaleme alınmış olup birçok düşünür tarafında katkı yapılarak geliştirilmiştir. Lee, kuramında temel olarak göçün itici ve çekici etkenlerini öne sürmüştür. İtme ve çekme kuramında kaynak bölge ile hedef bölge arasında olumlu ve olumsuz koşulların varlığını göstermesi olarak ifade edilebilir. Yaşanılan yerlerdeki itici ve çekici faktörlerin, hedef bölgede itici ve çekici faktörlerden ayrı olarak bir bütün içerisinde bulunmaktadır (Çağlayan, 2006, s.72-73).

Lee’nin göç tanımlamasına bakıldığında, ikamet edilen yerlerden varış bölgesine yarı kalıcı ve kalıcı olarak yer değiştirme eylemi olarak ifade etmektedir. Göç sürecini mesafe, istekli ya da isteksiz ayrımına bakılmadan bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir (Lee, 1966, s.49). İtici faktörler olarak bireyin yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler olarak ifade edilebilir. Çekici nedenler olarak bireyin yaşadığı yerden daha cazip olan bölgelerin olması şeklinde ifade edilebilir. Ülkelerin yapmış oldukları göç politikaları, göçün çekici ve itici durumlarını etkilemektedir. Ücretli emek bakımında ele alındığında ikamet edilen bölgedeki düşük ücretler itici durumu yansıtırken, göç edilen bölgede yüksek ücretli emeğin olması çekici durum olarak ele alınabilir (Aksoy, 2012, s.295).

Peterse’nin Beş Göç Tipi Kuramı

Petersen göç tiplmesinde göç sürecinde sadece itme ve çekme faktörlerine bağlı olmadığı bununla birlikte bireysel ve sosyal etkenlerin de etkili olduğunu ifade etmektedir (Özcan, 2017, s.193). Petersen içi asıl olan itme ve çekme etkenlerinin altında yatan sebebin olduğudur. Tarihsel döngüyü önemseyerek süreç içerisinde bazı olumlu ya da olumsuz süreçlerin değişebileceğini önemsemektedir. Örneğin göç için itme durumunda olan bir durumun zamanla çekme faktörü olarak değişebileceğini vurgulamaktadır. Göç eyleminde maddi koşulların her zaman önemli bir etken olduğunu dile getiren Petersen, ekonomik yapının belirli toplumsal tabakalar için ne anlama geldiği, göçü nasıl şekillendirdiği gibi hususların ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Başka bir ifade ile Petersen, sınıfsal ve bireysel farklılıklar bağlamında da göçlerin analiz edilmesini gerekli bulmaktadır (Çağlayan, 2006, s.75-76).

Parekh’in Üçlü Göç Kuramı

Parakh, Üçlü Göç kuramında bireyin göç ettiği bölgede herhangi bir ayrıma maruz kalmadan din ve etnik sınıf gözetmeksizin kabul edilme süreci olarak görülmektedir. Liberal görüşte bireyler bir bütün olarak ele alınmakta ve toplumsal düşüncede de göçmenlerin göç ettiği bölgenin toplumsal dokusuna entegre olup olmadığı hususu elen alınmaktadır. Bu süreçte göç edilen bölgede uyum sürecinin gerçekleşmesi

önem arz etmektedir. Etnik ya da milliyetçi düşüncede göç ile birlikte göçmenleri hedef bölgede kan ya da etnik anlamdaki bir bağ ile bireylerin birbirleri ile bağlı olması ve tarihsel süreçte ortak payda da olması esas alınmaktadır. Misal olarak Almanya'ya kan bağı ile bağlı insanların kolaylıkla bu ülkenin vatandaşı olarak kabul edilmesi ve bu durumun dışında olanların da zorlu bir uğraş sonucunda yanı statüyü yakalamalarıdır (Türkkan, 2019, s.36).

Damga Teorisi

Damga kavramı bir bireyin diğer bir bireyden istenmeyen bazı niteliklerinden dolayı toplumda farklı olarak işaretlenmesi ya da etiketlenmesi olarak tanımlanabilir (Özçürümez, 2013). Damga teorisinin öncüsü ABD'li Erwing Goffman (1922-1982) kabul edilmektedir. Goffman bireyin damgalanması sadece psikolojik boyuttan olmadığını, bununla birlikte sosyolojik ve siyasal düzeyde de olabileceğini ifade etmektedir. Damganın çok boyutlu olabilen bir yapısı bulunmaktadır (Goffman, 2014, s.145).

Habitus Teorisi

Davranışlar, alışkanlıklar şahıslara bağlı değişmemekle birlikte toplumda eğitim, kültür, moda gibi davranış kalıpları ile şekillenebilmektedir (Tatlıcan ve Çeğin, 2007: 305-306). Habitus kavramına en etkili ve kapsayıcı tanımı Bourdieu'un yaptığı tanım gelmektedir. Bourdieu'ya göre habitusun alışkanlıkların dışında edinilmiş alışkanlıkların sürekli tekrarlanarak bedende cisimleşmesi ve bireyin kültürden etkilenmesi olarak ifade etmektedir (Bourdieu, 1990, s.277). Başka bir ifade ile bireyi toplumda biçimlendirerek toplumsal statü kazandıran bir niteliği bulunduğu tanımlaması da yapılabilir. Daha da somutlayacak olursak bireyin alışmış olduğu ortamından başka bir mekana taşınması sonucu alışkanlık bağlamında çektiği problemler olarak ifade edilebilir. Habitus yatkınlıklar bütün olarak da tanımlanabilir (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020, 5-6).

Kırılğanlık Teorisi

Kırılğanlık bireyin yaşı, bedensel durumu, cinsiyeti ve sosyal statüsü kapsamında tanımı yapılabilir. Kırılğanlık, öznenin şekillendirilmesi ile birlikte kırılğanlık kavramına bağlı çeşitli tanımlar yapılabilmektedir. Bryan Turner'e göre insan varlığının maddi boyutunun yanında ruhsal anlamda çevresel koşullardan yaralanmaya, zarar görmeye yönelik bir durumu olarak ifade edilmektedir (Turner, 2006, s.28). Turner, geleneksel bağlamda kırılğanlığı bireyin korunmasızlığı olarak ifade ederek insanlığın çevredeki tehlikelere karşı savunmasız olduğunu ortaya koymaktadır. Kırılğanlık modern bağlamda ele alındığında fiziksel ve maddi boyutunun ötesinde ahlaki, psikolojik, manevi zayıflığını ve savunmasını içermekte ve daha çok soyut bir anlam taşımaktadır (Turner, 2006).

2. Yöntem

Araştırmanın Modeli ve Yaklaşım (Fenomenoloji)

Bilimsel araştırmalarda tercih edilen yöntemin, hedeflenen amaca uygun olarak belirlenmesi son derece önemlidir (Karasar, 2012). Yöntem, gerçeğe ulaştıran harita, izlenmesi gereken yol anlamına gelir (Arslantürk, 2016). Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bununla beraber, bilimsel araştırmalarda araştırmanın kuramsal yönü de oldukça önemlidir. Çünkü kuramsal yaklaşım; ampirik çalışmaya imkân veren bir alanda, çalışmanın düşünsel bir zemine oturmasını sağlar, ona fikri bir derinlik, perspektif ve zenginlik kazandırır (Günay, 2006, s.509-542). Bu nedenle, araştırmanın amacına ve nitel araştırma yöntemine uygun, fenomenoloji kuramı benimsenmiştir. Fenomenoloji; *“birey ve onun bilinçli deneyimleri ile başlayan ve daha önceden var olan kabuller, ön yargılar ve felsefi dogmalardan kaçınmaya çalışan bir yöntemdir”*. Bu yönüyle fenomenoloji, *“olayları (görünümleri) toplumsal aktör tarafından ‘doğrudan doğruya’ algılandığı şekilde inceler”* (Wallace and Wolf, 2012). Böylece insan bilincinin ve insanların içinde yaşadıkları dünyayı yorumlama biçimlerinin araştırılması mümkün hale gelebilir.

Fenomenolojik araştırmalarda temel amaç, gündelik hayatta karşılaşılan olay, olgu, deneyim, algı ve durumlar gibi karakteristikleri derinlemesine incelemek ve anlamaya çalışmaktır. Herhangi bir olguya yönelik yaşantılar, deneyimler ve olguya yüklenen algılar ortaya çıkarılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Creswell ve Creswell, 2017; Van Manen, 2017; Gallagher, 2022). Dolayısıyla bu çalışmada, araştırmaya katılan katılımcıların göç olgusu ile ilgili yaşamış olduğu deneyimleri, algıları ve düşünceleri fenomenolojik bir yaklaşımla derinlemesine araştırılmıştır. Katılımcıların, göç olgusuna dair düşünceleri nitel bir anlayışla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu ve Örneklem Seçimi (Kartopu Örnekleme)

Bu çalışmanın evreni, Iğdır Meslek Yüksekokulu öğrencilerini kapsamaktadır. Evrenden örneklem seçimi sürecinde, kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Kartopu örneklem tekniği, evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu ve evreni oluşturan öğelere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir (Turhanoğlu ve ark., 2012). Bu teknikte araştırmacı, mülakat veya diğer veri toplama teknikleri kullanarak, bir ya da birden fazla katılımcının sosyal ağ bağlantıları üzerinden ağdaki diğer aktörlere ulaşması şeklinde gerçekleşir (Aksoy ve ark., 2018, s.137-167). Kartopu örneklem yoluyla örneklem seçilirken belirli özelliklere ve deneyimlere sahip olan kişilerin seçilmesi, konu ile ilgili zengin veriler elde edilmesine olanak tanımaktadır (Berg et al., 2015, Gürbüz ve Şahin, 2018, s.71-72). Bu nedenle, çalışmada kartopu örneklem tekniği kullanılarak, Iğdır Meslek Yüksekokulu’nda eğitim gören ve göç konusunda deneyim sahibi olan 15 katılımcı ile sessiz bir ortamda ses kaydı alınarak nitel görüşme yapılmış olup derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcıların yaş

aralığı 18 ile 24 arasında değişmektedir. Katılımcılara K1, K2, K3...K15 şeklinde rumuz verilerek isimleri gizli tutulmuştur.

Veri Toplama Süreci (Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler)

Bu çalışmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan görüşme (mülakat) tekniği aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla derinlemesine veri toplama tekniğidir (Lamont and Swidler, 2014, p.153-171). Görüşme sayesinde, insanların çeşitli konulardaki bilgi, deneyim, düşünce, algı ve tutumları ile bunların nedenlerinin öğrenilmesi ve anlaşılması mümkün olabilmektedir (Karasar, 2012). Görüşme esnasında kullanılan araç ise, yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmaya özgü 10 sorudan (5 demografik 5 araştırmaya yönelik sorular) oluşmaktadır. Görüşme formunun hazırlanma sürecinde, konu uzmanı öğretim üyelerinin görüşleri alınmıştır. Uzman görüşlerden ve araştırmacının kendi deneyiminden elde edilen bilgiler doğrultusunda, soruların açıklığı, uygunluğu ve yeterliği gibi özelliklere dikkat edilmiştir. Göç konusunda deneyim sahibi olan ve gönüllü katılım sağlayan katılımcılara, yapılacak olan görüşmenin konusu hakkında önceden bilgi verilmiştir. Görüşmeler, fakültenin sınıfında, uygun vakitlerde, sessiz ve sakin bir ortamda araştırma etiğine uygun olarak yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydı cihazı kullanılmasına izin verildiği için, katılımcıların görüşleri kaydedilmiştir. Katılımcıların göç olgusuna dair deneyimleri, tutum ve görüşleri ayrıntılı ve derinlemesine anlaşılmasına çalışılmıştır.

Verilerin Analizi (Betimsel Analiz)

Görüşme tekniği ile elde edilen veriler, betimsel analize tabi tutularak analiz edilmiştir. Betimsel analizde amaç, görüşme tekniği ile elde edilen verileri düzenlemek, yorumlamak ve rapor halinde sunmaktır. Betimsel analiz esnasında veriler, çoğunlukla kategorilere ayrılır, sınıflandırılır, bulgular özetlenir ve özetler araştırmacının öznel birikimi ile yorumlanır (Kitzinger, 1995, Kvale, 1996, Yıldırım ve Şimşek, 2011, Baltacı, 2019). Bununla beraber betimsel analiz dört aşamalı bir süreci içerebilir. İlk aşamada, kategori ve temalar belirlenebilir. İkinci aşamada, veriler işlenir. Üçüncü aşamada, bulgular tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamada ise, bulgular açıklanır, ilişkilendirilir, anlamlandırılır ve yorumlanır (Baltacı, 2019, s. 368-388). Bu çalışmada görüşme tekniği ile elde edilen verilerin özgün şekline mümkün olduğunca bağlı kalınarak ve katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak, betimsel bir yaklaşım benimsenmiştir. Konu başlıkları çeşitli kategorilere ayrılarak, konu ile ilgili kodlara yer verilmiştir. Böylece görüşmelerde elde edilen veriler betimsel analize tabi tutularak analiz edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmanın geçerli ve güvenilir veriler sunması, araştırmada elde edilen bulguların inandırıcılığı ile doğrudan ilişkilidir (Connelly, 2016, s.435). Nitel araştır-

malarda geçerlik ve güvenilirliğin yanı sıra, inanılrlık, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği de oldukça önemlidir (Krefting, 1991, s.214-222). Dolayısıyla, araştırma sonuçlarının geçerliğini, güvenilirliğini ve inanılrlığını artırmak için bir takım uygulamalar yapmak mümkündür. Bu uygulamalardan bazıları; görüşme (mülakat) ile ilgili uzman görüşlerin alınması, görüşme esnasında katılımcılarla uzun süreli etkileşim, katılımcılara iletilen sorunun anlaşıldığına dair geri dönüş teyididir (Holloway and Wheeler, 1996). Bu çalışmada, tüm bu söz konusu kriterler uygulanmıştır. Bunun yanında, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini tehdit eden faktörleri en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli önlemler alınmıştır.

Araştırmada geçerlik ile ilgili önlemler, iç geçerlik ve dış geçerlik şeklinde iki aşamalı uygulanmıştır. Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla; konu ile ilgili uzman görüşleri alınmış, katılımcı teyidi yapılmış, doğrudan alıntı yapılmış ve katılımcılarla yeterli süre etkileşime girilmiştir. Araştırmanın dış geçerliğini sağlamak amacıyla; katılımcılara konu ile ilgili bilgi verilmiş, veri toplama aracı ve süreci açıklanmış, çalışma grubunun özellikleri ve seçim şekli ifade edilmiş, çalışmanın uygulama süreci açıklanmış ve araştırmacının rolü belirtilmiştir. Son olarak araştırmaya katılan katılımcılar, araştırmanın amacına katkı sağlayacak uygun nitelikli kişilerden oluşturulmuştur.

Araştırmada güvenilirlik ile ilgili alınan önlemler ise; iç güvenilirlik ve dış güvenilirlik şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın iç güvenilirliğini sağlamak amacıyla; elde edilen veriler hem yazılı olarak hem de kayıt cihazı ile kayıt altına alınarak veri kaybı önlenmiş ve bulgular değiştirilmeden doğrudan sunulmuştur. Araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak amacıyla, elde edilen veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilerek çalışmanın ilgili yerlerinde gerekli tartışmalara yer verilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde Iğdır Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin Iğdır'a uyum sürecini belirleyen toplumsal faktörlere dair bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili başlıklar şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler altında kodlara yer verilerek, veriler betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur.

3.1. Adaptasyonu Etkileyen İtici Faktörler

Eğitim amaçlı Iğdır'a göç eden öğrencilerin, Iğdır'a uyum sürecini olumsuz etkileyen faktörler; coğrafi ve fiziksel faktörler, sosyo-kültürel uyumsuzluklar ve ulaşım sorunları olarak kategorize edilmiştir.

Coğrafi ve Fiziksel Faktörler

Iğdır, coğrafi konum bakımından Türkiye'nin en doğusunda bulunmaktadır. Bu durum, Iğdır'a göç eden öğrencilerin, önceki yaşadığı yerleşim yerinden daha da uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca Iğdır'ın kendine özgü coğrafi yapısından kaynaklı hava kirliliği ile sosyal faaliyet alanların yetersizliği, kentin az gelişmiş yapısı ve çevre kirliliği vb. etkenler öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Söz konusu olumsuz

etkenler, öğrencilerin kente uyum ve motivasyon sürecini de dolaylı yünden etkileyebilmektedir. Kentin olumsuz koşulları bağlamında görüş beyan eden katılımcıların ifadeleri şöyledir: “*Hava kirliliği, sonra çevre kirliliği, biraz ulaşım*” (K10, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr). “*Hava koşulları, kesinlikle hava koşulları. Kendi şehrimizde de aynı olmasına rağmen burda geceleri baya bir soğuk oluyor. O yüzden yani okula çoğunlukla hasta gidiyoruz*” (K8, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr). “*Havası hoşuma gitmedi doğrusu. Bunaltıcı bir havası var*” (K12, Erkek, 24 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr). “*Olumsuz ekten kışın çok soğuk olması, yazın da çok sıcak olması. Ulaşım sıkıntısı olması*” (K14, Erkek, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr). Şeklinde görüş beyan eden katılımcıların, kentin daha çok hava koşullarından ve çevre kirliliğinden olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. Diğer katılımcılar ise, sosyal faaliyet alanlarının yetersizliğinden yakılarak, bu durumu şöyle dile getirmiştir: “*İğdir’da okuduğum için memnunun, ama memnuniyetsizliğim de var. Çok fazla uzakta kalan bir şehir. Onun haricinde dediğim gibi sosyal aktiviteleri yok. Sosyalleşebileceğimiz alan, etkinlik imkânı yok çok fazla. O kadar*” (K2, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr). “*Hani herhangi bir şekilde olsun burda oturmak, buralarda gezip görebileceğimiz bir yer yokken, yaşadığım şehirde daha güzel alanlar, daha güzel gezilecek alanlar vardı yani*” (K4, Kadın, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr). Şeklinde görüş beyan edilmişler. Dolayısıyla bazı katılımcılara göre, kente uyum sürecini olumsuz etkileyen faktörler arasında; coğrafi, çevresel, sosyal ve ulaşım faktörleri daha çok ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Bu durum katılımcıların Iğdır ilinden memnun olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Iğdır’da sıcaklık farklarının fazla olması, öğrencilerin memnun olmadıkları bir diğer olumsuz etken olarak saptanmıştır.

Sosyo-Kültürel Uyuşmazlıklar

Eğitim amaçlı yapılan göçlerin, varış bölgelerinde adaptasyon bağlamında birtakım olumsuzlukların oluşmasına yol açmaktadır. Örneğin yerleşim alanlarının gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkların çok fazla belirgin olması, sosyal adaptasyon süreci üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilmektedir. Ayrıca etnik unsur gibi farklı sosyal yapıların da uyum süreci üzerinde önemli oranda etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin göç sonucu kaynak bölge ile hedef bölge arasında farklı geleneksel yapılarda doku uyumsuzluğu, uyuşmazlığı gibi durumların yaşanacağı muhtemeldir (Demirhan vd, 2016, s.24).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, katılımcıların yaşadıkları bölgelerin sosyo-kültürel düzeyinin, Iğdır’ın gelişmişlik düzeyinden yüksek olduğu ve bu durumdan olumsuz etkilendikleri görülmüştür:

“Farklar daha çok sosyalleşebiliyordum İstanbul’da iken. Iğdır’da çok mümkün olmuyor, çünkü yapacak fazla bir şey yok. Sosyal aktiviteleri düşük bir şehir. Onun haricinde başka söyleyeceğim bir şey yok” (K2, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Sosyalleşecek yer yok. Yurtta da aynı şekilde. Hiç sosyal alanımız yok. Spor aktivite yapacağımız hiç yer yok. Sürekli okula gel yurda git bu kadar” (K1, Kadın, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Hayır, hiç memnun değilim. Sosyalleşecek alan yok. Küçük şehir. Aktivitelerimiz yapamıyoruz. Sürekli stres içindeyiz. Bunalıyoruz. (K1, Kadın, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“İğdır’ da okuduğum için memnunun, ama memnuniyetsizliğim de var. Çok fazla uzakta kalan bir şehir. Onun haricinde dediğim gibi sosyal aktiviteleri yok. Sosyalleşebileceğimiz alan, etkinlik imkânı yok çok fazla. O kadar” (K2, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Olumsuz etkenler ulaşım. Ulaşım baya bir sıkıntılı. Çünkü sokaklar çok dar olduğu için arabalar hangi yönden geldiğini bilmiyoruz. O konuda sıkıntı yaşıyoruz. Küçük bir şehir olduğu için fazla aktivite yok. Aktivite olmadığı için biraz sıkılıyoruz” (K11, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Katılımcıların geldikleri şehirlere göre İğdır’ın sosyal mekânlarının az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun öğrencilerin sosyal uyum sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği söylenebilir.

Bazı katılımcılarda İğdır’ın toplumsal yapısına uyum sağlamada birtakım problemler yaşadığı saptanmıştır. Uyum sürecinde özlem, şehrin gelişmişlik düzeyi vb. etkenleri katılımcıları olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır:

“Memleketim İğdır’a göre daha gelişmiş bir yer tabi ki. Hani sonuçta Vanlıyım. Van ile İğdır arasında gerçekten büyük bir fark var. Van hem kendini baya bir geliştirmiş, İğdır biraz gelişmemiş bana göre. Ekonomik olarak, sanayi olarak yani o açıdan biraz gelişmemiş diyebilirim” (K6, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“En büyük fark bence ulaşım. Ulaşım yönünden orası daha iyi. İsteddiğimiz yere çok daha kolay bir şekilde gidebiliyoruz. Burda servisler dolmadan gitmiyor mesala. İşten ondan sonra daha gelişmiş bir şehrimiz bence. Burası birazcık daha geri planda kalmış. Sokaklar vesaire, kaldırımlar bide yok. Kültürel olarak gelişmemiş. Ben burda geliştiğimi düşünmüyorum. Yani Üniversite ortamında geliştiğimi düşünmüyorum. Geldiğim yere her anlamda geri kaldığı için gelişmediğimi düşünüyorum ben burda” (K15, Kadın, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Katılımcıların toplumsal yapıdan kaynaklı bir takım problemler yaşadığı gibi İğdır’ın etnik yapısından kaynaklı birtakım problemlerin de yaşandığı saptanmıştır:

“... Azeri Kürt karışık olduğu için bana biraz şey geliyor, tuhaf geliyor. Bazen Kürtçe konuştukları için anlamıyorum. Dil biraz sıkıntı benim için” (K10, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Aynı etnik yapıya sahip yerleşim yerlerinden gelen katılımcıların, Iğdır'daki farklı etnik yapı karşısında birtakım problemler yaşadığı anlaşılmaktadır.

Ulaşım Sorunları

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda ulaşım kaynaklı birtakım problemlerin yaşandığı dile getirilmiştir. Görüşme sorularından olan “Iğdır ilinde adapte sürecinizi etkileyen olumsuz etkenler nelerdir, açıklar mısınız?” sorusuna karşılık başta hava kirliliği olmak üzere, sıcaklık farların yüksek olması ve ulaşım bağlamında kendi yerleşim bölgelerine göre kıyasladıklarında birtakım eksikliklerin olduğu dile getirilmiştir:

“Hava kirliliği, sonra çevre kirliliği, biraz ulaşım. Yani bizim orda saat başı oluyordu. Saate göre idi. Burda ise araçlar doluma göre oluyor. O biraz sıkıntı. Yani aradaki farklar bunlar” (K10, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“İki fark var benim gözümde: biri ulaşım diğeri kültürel. Kültürel fark, ulaşım bizim büyük şehir olduğu için hem ulaşım daha iyi, burası küçük olduğu için biraz daha sıkıntılı” (K14, Erkek, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Aslında pek bir olumsuz etken yok. Olumsuz bir etken yok. Sadece hani il değişikliği olabilir. Servis koşulları falan, bunlar biraz adapteyi zorladı. Tabi daha kolay adapte olabilirdim, eğer servis sıkıntısı çekmeseydik, onun dışında bir şey yok” (K6, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Olumsuz etkenler ulaşım. Ulaşım baya bir sıkıntılı. Çünkü sokaklar çok dar olduğu için arabalar hangi yönden geldiğini bilmiyoruz. O konuda sıkıntı yaşıyoruz. Küçük bir şehir olduğu için fazla aktivite yok. Aktivite olmadığı için biraz sıkılıyoruz” (K11, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Havası hoşuma gitmedi doğrusu. Bunaltıcı bir havası var. Bide burda biraz ulaşım sıkıntısı var. Baya bir öğrencisi var. Biraz daha ulaşımı iyi seviyeye getirmeleri lazım. Çünkü kaç bin tane öğrenci var burda” (K12, Erkek, 24 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Katılımcıların da ifade ettiği gibi ulaşım anlamında birtakım problemlerin olduğu saptanmıştır. Ulaşım problemi, öğrencilerin Üniversiteye ya da Iğdır iline uyum sağlama sürecini olumsuz etkilediği söylenebilir.

3.2. Adaptasyonu Kolaylaştıran Çekici Faktörler

Iğdır ilinin coğrafik ve toplumsal yapısı ile sosyal ortamının göçmenler üzerinden oluşturduğu çekici etkenler bağlamında sınıflandırma yapılmıştır.

Coğrafi Yakınlık ve Kültürel Benzerlik

Iğdır, Ağrı Dağı'nın kuzeybatı eteklerinde yer alan ve 870 rakıma sahip, Doğu Anadolu Bölgesi Erzurum-Kars Bölümünde yer almaktadır. Türkiye haritasında da Ağrı ve Kars illerine sınırları içerisinde bulunan bir konumda yer almaktadır (Şekil 1) (Güneş ve ark., 2017, s.19-68).

Şekil 1. Iğdır İlinin Lokasyon Haritası

Çalışmada katılımcılara “Iğdır’a adapte olup olmadığınız hakkında ne söylersiniz, açıklar mısınız?” sorusuna karşılık genel anlamda kendi memleketlerinin Iğdır’a olan yakınlığı ve benzer niteliklere sahip olmasından dolayı uyum süreçlerinin kısa sürede gerçekleştiği görülmüştür. Katılımcıların yakın illerden Iğdır’a geldiği ve Iğdır’ın kendilerine yakın ve benzer olan toplumsal ve yapısal özellikleri, öğrencilerin adaptasyon süreçleri üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Çalışmada katılımcıların birçoğu birinci soruya Iğdır’ın yakın il olması ve benzer toplumsal, yapısal ve coğrafi niteliklere sahip olması şeklinde cevap verdiği ortaya çıkmıştır:

“Adapte oldum. Çünkü ben de Doğubayazıt’tan (Ağrı iline bağlı ilçe) gelmiştim. Orası da büyük bir şehir değildi. Küçüktü. Adapte oldum uyum sağladım” (K1, Kadın, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr)

“Iğdır’a adapte oldum. İlk birkaç ay zorluk çektim. Daha sonrasında alıştım. Küçük bir şehir olduğu için zorluk çekmedim” (K2, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr)

“Iğdır yaşadığım şehre yakın olduğu için ben kolay bir şekilde adapte olabildim. Özellikle de küçük bir şehir olması, özellikle sınıftan ve oda arkadaşlarımla iyi anlaşabildiğim için adapte olabildim kolay bir şekilde benim için güzeldi. Rahat bir

şekilde adapte olabildim” ” (K3, Kadın, 18 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr)

“İğdir’a kolay adapte oldum aslında. Küçük bir şehir. Böyle birde ekstra akrabalarım da var. Hemşerilerim çok. Bu yüzden çok kolay adapte olduğumu söyleyebilirim. Hiç yabancılik çekmedim açıkçası. Kendi memleketim gibi yar. Sadece arada birkaç şehir farkı var. Onun dışında, benzerlikleri çok. Benim memleketime benzediği için pek bir sıkıntı yaşamadım. Kolay adapte oldum yani” (K6, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Aslında İğdir küçük bir şehir olduğu için hemen adapte oldum. Bilmediğim bir ye olmadı. Dediğim gibi küçük bir şehir olduğu için hemen yerleri buldum. Yani sıkıntı yaşamadım diyebilirim” (K11, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Öğrencilerin adapte sürecinde kendi akrabalarının eğitim aldığı okulda bulunması, uyum sürecini hızlandırdığı görülmektedir. Katılımcılar, şehrin kendi memleketlerine yakın ve küçük olması uyum süreçlerini kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.

Nüfus ve trafik yoğunluğunun az olması katılımcılar tarafından çekici bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca şehrin küçük olması, öğrencilerin şehri kısa sürede öğrenmeleri ve tanımalarına olanak sağladığından adapte süreçlerini pozitif yönde etkilemiştir:

“Küçük bir şehir olması benim için daha hızlı bir şekilde oldu. Yani mahalle araları hepsi bir yere toplanıyor. Yani kaybolma sıkıntısı yaşamadım. O yüzden daha iyi” (K10, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Yani İstanbul’dan geldiğim için çok da kıyaslamak istemiyorum. Ama yani küçük şehir olması aslında bir avantaj. Daha çok güven duygusu aşıladı bana. Etrafı sürekli aynı yerlerden geçtiğim için daha fazla tanıdım insanları. O yüzden, yani bu kadar” (K2, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“İğdir aslına uzak ama arkadaşlarımız sayesinde hani burası doğu şehri olduğu için o yüzden iyi ki gelmişim. Memnunum burda okuduğuma” (K8, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

İğdir coğrafi olarak Doğuda bulunması ve bazı katılımcıların da İğdir’a yakın yerleşim bölgelerinden gelmesi uyum süreçlerini kolaylaştırmıştır. Ayrıca şehrin küçük olması öğrencilerin kısa sürece caddeleri tanımasını ve yürüme mesafesi sonucu ihtiyaçlarını karşılamaları gibi ulaşım bağlamında problemlerin ortadan kalkmasını kolaylaştırmaktadır.

Toplumsal Doku Uyumu

Doku uyumsuzluğu, bir bireyin çeşitli sebeplerle göç ettiği toplumsal yapıya tutunamaması, alışamaması şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca nüfusun artması sonucu sı-

kışan bireylerin başka bir yerleşim alanlarında yaşama isteği olarak yaklaşılabılır (Konuk, 2022, s.13). Toplumsal doku uyumu ise homojen kültürel kodlara sahip bireylerin ya da kitlelerin kaynaşma, birleşme ya da bir arada yaşama süreçlerinin kolay bir şekilde gerçekleşmesi olarak ifade edilebilir. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların Iğdır'ın toplumsal yapısına benzer yerleşim yerlerinden geldiklerinden, Iğdır'a uyum süreçlerinde olumsuz bir durumun olmadığı ortaya çıkmıştır:

“Pek fark yok ama. Sadece bizim memleketin biraz doğası var. Yerleşim olarak da hemen hemen yakın. Toplum olarak benzer yönleri var. Mesele insanların birbirine danışması, yardımlaşması gibi. İyi yönleri var. Benzer yönleri” (K12, Erkek, 24 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Öğrencilerin Iğdır halkı ve Üniversite öğrencileri arasında sıcak bir ilişki içerisinde oldukları görülmektedir. Genel anlamda Iğdır'ın toplumu ile kaynaştıkları saptanmıştır:

“Güzel bir yer aslında. Küçük olması iyi. İnsanları da sıcak. Her toplumda iyi kötü yerleri var ama. Çoğunluğa bakıyorum ben. Sevdim buraları. Sadece biraz hava durumu biraz iyi değil. Yoksa güzel bir memleket, insanları sıcak, çoğunluğa göre” (K12, Erkek, 24 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Aynı etnik yapıya sahip katılımcıların Iğdır'a uyum süreçlerinin daha kolay olduğu söylenebilir. Parekh'in Üçlü Göç kuramında etnik ve milliyetçi yaklaşımında aynı etnik yapıya mensup yapıların göç ettikleri mekânlarda, toplumsal uyum süreçlerinin hızlı olduğu dile getirilmektedir (Türkkan, 2019, s.36-37). Katılımcı yedi (K7), uyum sürecini kolaylaştıran faktörün aynı etnik yapıya mensup olduğunu ifade etmiştir:

“Azeri olmam” (K7, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Öğrencilerin Iğdır'ın sosyal dokusuna yakın olan toplumsal bir yapıdan geldiklerinden, Iğdır'a uyum süreçlerinde zorlanmadıkları görülmüştür. Başka bir ifade ile benzer kültürel dokuya sahip bireylerin, uyum süreçlerinin daha kolay olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır:

“Birincisi doğu şehrine geldiğim için ve kendimde doğulu olduğum için burda birçok doğulu arkadaş edindim. O yüzden de zorlanmadım. Çok sevindim. Hatta direk birbirimize uyum sağladık. O beni baya bir şey yaptı yani olumlu etkiledi” (K8, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Yerleşim yerleri belli zaten. Doğu bölgesi olması, Belli bir yerleşim seviyesi var zaten. Kendimi insanlara karşı sıcak hissettim” (K12, Erkek, 24 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Önceki sorumda da belirtmiştim aslında burda akrabalarımın olması ve benim ço-

ğunluk buranın Vanlı olması onun dışında pek bir şey yok. Olumlu faktörler bunlar” (K6, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Katılımcılara uyum süreçleri ile alakalı yöneltilen sorular sonucundan, elde edilen verilere bakıldığında benzer kültürel kodlara, sosyal yapıların uyum süreçleri üzerinde pozitif etkisi olduğu görülmektedir (Yıldız, 2019).

Akademik ve Sosyal Ortam (Arkadaşlık İlişkileri, Hocaların Rolü vb)

Durkheim’in İntihar isimli çalışmasında bireyin toplumun önemli bir paçası olduğunu ve bu parçanın bütün ile olan ilişkisi nispetinde toplumsal bütünleşmenin sağlanacağını ve böylece intihar üzerinde pozitif yönde etkili olacağını ifade etmektedir. Durkheim, bireyin toplumla bağ kurma derecesine göre intihar vakalarının değişebileceğine değinmektedir. Kendi ifadesinde de görüleceği gibi “*“Aşırı bireyselleşme intihara götürdüğü gibi, yeterince bireyselleşememe de aynı sonuçları doğurur. İnsan toplumdan koptuğunda kendini kolaylıkla öldürdüğü gibi, onunla aşırı biçimde bütünleştiğinde de kendini öldürmektedir”* toplumda kopan bireyin intihara maruz kalacağı muhtemeldir. Ayrıca toplumsal şuurun birey üzerindeki etkisini fazla olması da intiharın başka bir boyutunu doğurmaktadır (Durkheim, 1986, s.245). Durkheim’in çalışmasına benzer şekilde katılımcıların toplumsal uyumunu kolaylaştıran ve intihar gibi anemik davranış sergilememesinin altında yatan asıl etkenin arkadaş çevresi olduğu ortaya çıkmıştır:

“Cidden söylüyorum, oda arkadaşlarım iyi olmasa idi, belki ben burda hiç dayanamazdım, çünkü ben susup oturduğum zamanlarda bile gelip beni kaldıran kendi ortamlarına sokan insanlardı gerçekten. Hepsine ayrı teşekkür ederim. Ben kendi köşeme çekildiğim zamanlarda bile onlar benim susması ya da düşüncelere dalmama izin vermeyip ortama karışmamı sağlayan, beni hiç bir zaman tek bırakmayan beraber gezmeye gittiğimiz, hatta çarşıya çıktığımızda bile bana göz kulak olan hani bir kız kardeşleriymişim gibi davranmaları bide sınıf arkadaşlıkları ortamları herhangi bir kaç kişiniz dışında diğerleri ile pek de muhatap değilim ama onlar da etkili oldu benim için” (K4, Kadın, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Memnunum. Bölümümü de seviyorum. Şehrime uzak değil. Kampüsümüzün için de özellikle birçok etkinlik yapabiliyoruz. Alışveriş için gidebildiğimiz marketler var. Bu benim için bir avantaj. Aynı zamanda yurdumuza çok yakın olan bir yürüyüş alanı var. Orda da istediğimiz zaman yürüyüş yapabiliriz ve yurt için de istesek de dışarı çıkabiliyoruz. Zaten 11 e kadar çıkıp girme hakkımız var. Yurdun bahçesinde çardaklarımız var. Kantinimiz var. Gidip orda rahat bir şekilde sohbet edebiliyoruz. Bu da benim memnun olmama bir sebep açıkçası. Ve arkadaş çevresi de rahat olduğu için bu benim için artı bir avantaj oluyor. Iğdır da okuduğuma memnunum” (K3, Kadın, 18 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Elde edilen bulgulara genel anlamda bakıldığında öğrencilerin kendi arkadaş çevresinin uyum süreçlerinde önemli bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Iğdır’ın genel

anlamdaki toplumsal yapısının uyum sürecinin, öğrencilerin kısmen adapte ettiği sonucuna varılabilir. Fakat katılımcıların adaptasyonunu ve tutunmasını önemli oranda kolaylaştıran en büyük etkenin kendi ortamları olduğu tespit edilmiştir. Çünkü okul, yatakhane vb. mekânlarda öğrencileri birbirine sıkıca bağlayan, yakınlaştıran etkenlerin, birbirleri arasındaki yakınlaşma olduğu görülmüştür.

“Yani sadece arkadaşlarım diyebilirim. Arkadaşlarımla aram düzeldikçe, birbirimize alıştıkça aile gibi olduk. Burdaki kalma sebeplerim arkadaşlarım diyebilirim ” (K15, Kadın, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr)

Katılıcının (K4) ifadelerinde görüldüğü üzere arkadaş ortamların bireyin yalnızlık, ruhsal bozukluklar gibi birtakım olumsuz davranışların oluşmasını engellemektedir. Bireyin adaptasyon sürecinde, arkadaş ortamının tampon mekanizması görevi görmektedir.

“Arkadaşlarım. Yalnızca arkadaşlarım. Okulda olan arkadaşlıklarım. Onlar sadece beni olumlu etkiledi” (K1, Kadın, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Tamamen arkadaş ortamı, okuldan kaynaklanan... Onun haricinde başka bir şey yok” (K2, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr)

“Az önce söylediğim gibi, arkadaş çevresi, yaşadığım şehre yakın olması. Aslında pek olumsuz bir etkeni yok. Benim için zor olması alışmak. Olumsuz bir yani yok benim için” (K3, Kadın, 18 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr)

“Meselen Yurttaki arkadaş ortamı. Hemen hemen kaynaşmamız. Aynı şekildeki ortamımızla hemen hemen orada kaynaşmamız. Kendi aramızda bir aktivite yaptık, hemen buraya şey olduk” (K5, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Birincisi doğu şehrine geldiğim için ve kendimde doğulu olduğum için burda birçok doğulu arkadaş edindim. O yüzden de zorlanmadım. Çok sevindim. Hatta direk birbirimize uyum sağladık. O beni baya bir şey yaptı yani olumlu etkiledi” (K8, Kadın, 21 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Adapte oldum. Adapte olmamın sebepleri de ilk geldiğim zaman kurduğum arkadaş ortamı öyle diyim. Yani benim burda üçüncü yılım arkadaşlarım geçen sene mezun oldular. Ben hala burdayım. Arkadaşlarım sayesinde adapte oldum diyebilirim” (K14, Erkek, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Adapte sürecinin en büyük rolü arkadaş ortamı, arkadaş ortamı bu süreçte beni çok etkiledi. Yani arkadaş ortamı iyi olduğu için hemen Iğdır’a adapte oldum diyebilirim” (K11, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Katılımcıların beyanlarından da görüleceği gibi sosyal çevrenin kitlelerin bütünleşmesi üzerinde önemli oranda etkisi olduğu görülmektedir. Çünkü aynı ülkenin aynı

kültürel yapısına sahip öğrencilerin, uyum süreçlerinde kültürün önemli oranda işlevsel boyutunun olduğu söylenebilir. Bireyin yalnız kalması durumunda arkadaş ortamının bireyin aklı üzerinde ebeveyn görevi gördüğü söylenebilir. Çünkü arkadaş ortamının oluşturduğu kolektif şuur bireyin sosyal uyumunda önemli bir bağ oluşturmaktadır. Bu nedenle aynı kültüre sahip arkadaş ortamların, bireylerin toplumla kaynaşmasında önemli oranda işlevsel bir boyutu bulunmaktadır (Eliot, 1981, s. 31). Bu bulgulara benzer olarak “İğdir Üniversitesi Öğrencilerin Aile Bağlarının Araştırılması: İğdir Üniversitesi Örneği” çalışmasında da üniversite arkadaş ortamının, bireyin uyumunu kolaylaştırdığı tespit edilmiştir (Akyıldırım, 2025, s.363).

Bazı katılımcıların (K13) İğdir’in sosyal dokusu ile güzel bir şekilde adapte olduğu görülmektedir. Hatta yaz tatilinde bile İğdir’da kaldığını ifade etmektedir:

“Valla ikinci yılım İğdir’da, çok güzelde adapte oldum. Yani yazın da burda kaldım. Hiç gitmeyi de düşünmüyorum. Baya memnun oldum. Bazı sıkıntıları da var ama yanı sıra gayet iyi sevdim” (K13, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

Katılımcılar İğdir üniversitesindeki sosyal uyumunu ve sosyal kabul süreçlerini hızlandıran diğer bir diğer etkenin de üniversite hocalarının olduğunu ifade etmekte. Öğrencilerin derse adapte etmelerinde akademik personellerin rolünün bulunduğu görülmektedir. Bazı öğrencilerin üniversitenin şehrin dışında olmasında dolayı bu durumda memnun olmadıkları anlaşılmaktadır:

“Memnunun çünkü bazı hocalar üstümüzde duruyor (ilgileniyor). Bizi daha çok derse yönlendiriyor. Arkadaş çevre de aynı şekilde hepimiz böyle bir şekil ders çalışma şeyimiz var. Bura çok şükür memnunum” (K5, Erkek, 19 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Memnunun memleketime yakın çok fazla uzağa gitmek istiyordum ama burası da gayet güzel. Hocalarımdan da memnunun arkadaşlarımdan da. Ya konum olarak her ne kadar dağın başı da olsa bence güzel bir yer. Pişman değilim geldiğime.” (K8, Kadın, 20 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Memnunum. Nasıl memnunum hocalarımdan memnunum. Hocalar bize çok yardımcı oluyor. Üniversitemi de seviyorum. Yani hiçbir sıkıntı yok” (K14, Erkek, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

“Daha iyi bir üniversitede olmayı tercih ederdim. Hocalarımdan memnunum ama. Üniversiteden memnun değilim sanırım. Daha iyi bir şehirde okumak isterdim” (K15, Kadın, 23 yaşında, Ön Lisans öğrencisi, Bekâr).

İğdir ilinin gelişmişlik düzeyi Batıdaki birçok ilin gelişmişlik düzeyine göre az olduğundan, bazı katılımcıların memnun olmadıkları görülmektedir. Memnun olan katılımcıların da İğdir’in gelişmişlik düzeyine yakın olan yerleşim yerlerinden geldiği

ve daha kolay adapte olduğu yorumu yapılabilir.

Elde edilen veriler sonucunda katılımcıların Iğdır'a adapte olmalarında birbirleri arasındaki dayanışmanın doğrudan etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Durkheim, dayanışmanın intiharla ters orantılı olduğunu ifade etmektedir (Slattery, 2014, s.118).

4. Sonuç ve Öneriler

Bulguların Kuramsal Bağlamda Temellendirilmesi

Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında Berry'nin Kültürleşme kavramı ile ilişki olarak öğrencilerin Iğdır'da uyum süreçlerini kolaylaştıran en büyük etkenin arkadaş çevresi ve bu ortamdaki davranışların etkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile katılımcıların davranışlarında uyumu kolaylaştıran Iğdır'ın toplumsal yapısında ziyade, arkadaş etkisinin önemli rol oynadığı söylenebilir. Sonuç olarak Berry'nin kültürleşme kavramı çerçevesinde temellendirilebilir. Üniversitedeki arkadaş ortamının bireyin adaptasyon süreci kolaylaştırması, Everett Lee İtme-Çekme Kuramı bağlamında değerlendirilebilir. Arkadaş etkisinin çekici bir etken olduğu görülmüştür. Katılımcıların benzer toplumsal yapıya ve kültüre sahip arkadaş ortamı bulmaları, Parekh'in Üçlü Göç Kuramı bağlamında ele alınabilir. Ayrıca Bourdieu'nun Habitus kavramı ile de ilişkilendirilebilir. Katılımcıların başka bir ilde alışkın oldukların yaşamların dışında bir mekanda yeni alışkanlıklar kazanarak hayata tutunmaktalar. Öğrenciler yeni alışkanlıklar, yatkınlıklar öğrenmeleri Bourdieu'nun Habitus kavramı ile ilişkilendirilebilir. Turner'ın Kırılma teorisi bağlamında çalışmaya bakıldığında bazı katılımcıların üniversite ortamında adaptasyon problemi yaşadığı görülmüştür. Bu durum Turner'ın Kırılma teorisi ile temellendirilebilir.

Bulguların Genel Değerlendirilmesi

Coğrafi ve Fiziksel Faktörler: Iğdır'ın iklimi, hava ve çevre kirliliği, sosyal etkinlik alanlarının yetersizliği gibi unsurlar öğrencilerin memnuniyet düzeyini düşürmüş ve uyum sürecini olumsuz anlamda etkilemiştir. Şehrin küçük olması bazı yönlerden kolaylık sağlasa da, gelişmişlik düzeyinin düşük olması motivasyon kaybına yol açtığı görülmüştür.

Sosyo-Kültürel Uyuşmazlıklar: Katılımcılar geldikleri şehirlerin sosyal ve kültürel açıdan daha gelişmiş olduğunu belirtmiş; sosyal alan eksikliği, farklı etnik yapıların getirdiği iletişim sorunları ve yerel halkla kültürel farklılıklar gibi nedenlerle zaman zaman uyumsuzluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Ulaşım Sorunları: Yetersiz toplu taşıma, uygun olmayan servis sistemi gibi ulaşım problemleri de öğrencilerin günlük yaşamını ve kente adaptasyonunu olumsuz etkilemiştir.

İtici faktörler bağlamında değerlendirildiğinde, öğrencilerin Iğdır'a adaptasyon sü-

recinde karşılaştıkları zorlukların büyük ölçüde altyapı eksiklikleri ve sosyal yaşam olanaklarının sınırlılığı ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Coğrafi Yakınlık ve Kültürel Benzerlik: Öğrencilerin büyük bir kısmı Iğdır'a yakın illerden geldiği için coğrafi yakınlık, alışma sürecini kolaylaştırmıştır. Ayrıca şehirlerin benzer büyüklükte olması, sosyal yapılarındaki paralellikler ve kültürel kodların benzeşmesi, öğrencilerin yabancılık çekmeden ortama adapte olmalarına olanak tanımıştır. Küçük şehir olması, kolay yön bulma, güvenlik hissi ve tanıdık çevre etkisiyle de bu süreç hızlanmıştır.

Bazı katılımcıların Iğdır'da akrabalarının olduğunu ve bu durumun da Iğdır'a sosyal uyumu kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Bu durum akrabaların toplumsal uyumu önemli oranda kolaylaştırdığını ve öğrencilerin başarısına dolaylı da olsa pozitif yönde etki yaptığı söylenebilir.

Çekici etkenler olarak Iğdır iline yakın bölgelerden eğitim amaçlı gelen öğrencilerin, daha kolay bir şekilde adapte olduklarını ifade etmişlerdir. Çünkü toplumsal yaşam, kültürel bağlamda birbirlerine yakın ve benzer olduğundan sosyal uyum süreçlerinin daha kolay bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir.

Toplumsal Doku Uyum: Katılımcıların büyük çoğunluğu, Iğdır'daki toplumsal yapıyla kültürel benzerlik gösteren bölgelerden geldiğinden, yerel halkla iletişimde sorun yaşamadıklarını, toplumsal sıcaklık ve yardımlaşma gibi unsurların olumlu etkilerini vurgulamıştır. Aynı etnik kökenden gelen katılımcıların (örneğin Azeri kimliği) bu uyumu daha da kolaylaştırmış, kültürel dokuya sahip bireylerin hızlı kaynaşması gözlemlenmiştir.

Akademik ve Sosyal Ortam (Arkadaşlık İlişkileri, Hocalar): Uyum sürecinde **en güçlü destek mekanizmasının arkadaş çevresi olduğu ortaya çıkmıştır. Oda ve sınıf arkadaşlıkları, bireyin yalnızlık hissini azaltmış; sosyalleşme, ruhsal denge ve topluma tutunma konusunda önemli bir rol oynamıştır.** Ayrıca akademik personelin ilgisi, öğrencilerin derslere ve üniversiteye olan aidiyetini artırmıştır.

Yerel Yöneticilere ve Üniversitelere Öneriler

- Öğrencilerin sosyal uyumunu kolaylaştırmak adına kültürel etkinlik alanları, kütüphane, sinema, spor salonları, sosyal tesisler gibi mekânların artırılması gerekmektedir.
- Özellikle üniversite öğrencileri için düzenli olarak kültürel festivaller, etkinlik günleri, hemşehri buluşmaları gibi programlar düzenlenerek toplumsal kaynaşma teşvik edilebilir.
- Kampüs alanında öğrencilerin birlikte vakit geçirebileceği kafeterya, oturma alanları, yürüyüş parkurları gibi sosyal mekânların çoğaltılması öğrencilerin kampüse olan bağlılığı üzerinde olumlu etki yapacağı düşünülmektedir.

- Öğrenciler arasındaki sosyal bağlılığın, bireysel uyum ve ruh sağlığı üzerinde önemli etkisi olduğundan, bu ortamların oluşumunu destekleyecek şekilde kulüp faaliyetleri, yurt içi sosyal programlar, mentorluk sistemleri geliştirilmelidir.
- Kampüse ulaşımı kolaylaştıracak şekilde servis sistemlerinin iyileştirilmesi, düzenli ve uygun fiyatlı toplu taşıma hatları sağlanmalıdır.
- Akademik personelin öğrenciyle birebir ilgilenme kapasitesini artırmak için akademik danışmanlık sistemi daha etkin kılınmalı; öğrenci-öğretim üyesi ilişkileri güçlendirilmelidir.
- Öğrencilerin psikolojik ve sosyal desteğe erişimlerini kolaylaştırmak için üniversite bünyesinde rehberlik ve psikolojik danışma merkezleri daha aktif ve görünür hale getirilmelidir.
- Iğdır ilinin itici ekenleri olarak hava ve çevre kirliliği ile öğrencilerin okula ulaşım anlamında problem yaşadığı tespit edilmiştir. Hava kirliliği için Iğdır'ın merkezinde doğal gazın ivedi ile tüm ovaya yaygınlaştırılması ve çevre kirliliği için de yerel yönetimlerin çevre temizliği hususunda daha da hassas olmaları gerekmektedir.

Gelecek Çalışmalar İçin Tavsiyeler

- Bu çalışmada nitel veriler öne çıkmış olsa da, öğrenci memnuniyeti, adaptasyon düzeyi ve sosyal uyum gibi değişkenlerin nicel verilerle desteklenmesi, daha güçlü ve ölçülebilir sonuçlar verebilir.
- Anket uygulamaları ve ölçek temelli çalışmalar ile katılımcı sayısı artırılarak verilerin istatistiksel olarak da güvenilirliği sağlanabilir.
- Uyum sürecinde etnik benzerliğin etkisi dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda farklı etnik kökenlerden gelen öğrencilerle ayrı ayrı çalışılarak kültürel uyum süreçleri detaylandırılabilir.
- Azeri, Kürt, Türk, Arap gibi etnik kimliklerin kentle ilişkisi karşılaştırmalı olarak ele alınabilir.
- Uyum süreçlerinde cinsiyete bağlı olarak farklı etmenlerin rol oynayıp oynamadığı incelenebilir. Özellikle güvenlik hissi, sosyal destek sistemleri ve barınma koşulları gibi değişkenler bu bağlamda önemlidir.
- Iğdır'da yaşayan yerel halkın üniversite öğrencilerine bakışı, öğrencilerin topluma katılım düzeyini etkileyebilmektedir. Bu nedenle halkın öğrencilere yönelik tutumları da değerlendirilmelidir.
- Hava kirliliği ve çevre koşullarının öğrencilerin akademik motivasyonu ve

psikolojik iyi oluş halleri üzerindeki etkileri ayrı bir araştırma konusu yapılabilir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “çift taraflı körleme” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Makalede kullanılan ölçek için yazar(lar) tarafından ölçeğin orijinal sahibinden izin alındığı beyan edilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. Bu çalışma, araştırma ilke ve kurallarına riayet edilerek, yayın ve araştırma etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmada faydalanan kaynaklar, kaynakçada usulüne uygun olarak gösterilmiştir. Bu çalışma için, Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığının **02.01.2025** tarih ve **2025/1** sayılı kararı ile izin alınmıştır.

YAZAR KATKILARI / AUTHORS' CONTRIBUTIONS:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – **Y1** ve **Y2**, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – **Y1** ve **Y2**, Nihai Onay ve Sorumluluk – **Y1** ve **Y2**.

Kaynakça

- Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E., (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 80.
- Aksoy, E., Dülger, S., Köksal, A. (2018). Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım ve Değişken. Ö. Güngör (Ed.), *Bilimsel Araştırma Süreçleri-Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı* (s.137-167). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akyıldırım, E., (2025). Iğdır Üniversitesi Öğrencilerin Aile Bağlarının Araştırılması: Iğdır Üniversitesi Örneği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 8(4), 358-367.
- AKSOY, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Akyıldız, İ.E., Ertürk, E., (2021). Lee Kuramı Perspektifinden Kırdan Kente Göçün

Mekaniği: *Bursa Örneği*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30 (2), 14.

Arslantürk, Z. (2016). *Uygulamalı sosyal araştırma metot ve teknikler SPSS* (4. Baskım). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.

Balcı, M. E. (2022). Zorunlu Göç: Kimlik, Aidiyet ve Uyum Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Tezkire Dergisi*, 110-116.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497.

Berg, B. L., Lune, H., (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Çev. Aydın H., Konya: Eğitim Yayınevi, 71-72.

Berry, J. W. (2006). *Contexts of acculturation*. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp.97-112). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Bourdieu, Pierre Et Al. (1990). *Photography: A Middle-Brow Art*, Stanford :Stanford University Press Bourdieu.

Connelly, L. M. (2016). Trustworthiness in qualitative research. *Medsurg nursing*, 25 (6), 435.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü Dergisi (İLKE), S.17, 67-91.

Demirhan, Y., & Aslan, S., (2016). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Bilgi ve Toplum*, 5 (9), 24.

Durkheim, E, (1986). *İntihar*, (çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınları, 235-245.

Eliot, T. S., (1981). *Kültür Üzerine Düşünceler*, (çev. Sevim Kantarcıoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, 31.

Gallagher, S. (2022). What is phenomenology? In *Phenomenology* (pp. 1-10). Cham: Springer International Publishing.

Goffman E., (2014). Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar, Ankara: *Heretik Yayıncılık*.

GTS, 2025. ([https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu\(1\).Pdf](https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu(1).Pdf)), Erişim Tarihi. 13.04.2025.

Günay, Ü. (2006). Kuramsal yaklaşım ve Türk sosyolojisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 509-542.

Güneş, M., Akyıldız, A., Keklik, M., (2017). *Osmanlı Belgelerinde Iğdır*. Matsis Matbaa, 19-68.

Gürbüz, S., Şahin, F., (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayınları.

Holloway, I., Wheeler, S., (1996). Qualitative research for nurses. Oxford: Blackwell Science Ltd.

Kaplan, M., Yardımcıoğlu, M., (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, Sayı (1).

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, (23. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: introducing focus groups. *Bmj*, 311(7000),

299-302.

Konuk, T. (2022). Uluslararası Göçün Temel Makro Ekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi: Göç Alan Ülkelere Dayalı Panel Veri Analizi. Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 13.

Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45 (3), 214-222.

Kvale, S. (1996). *InterViews: an introduction to qualitative research interviewing*. Sage.

Lamont, M., Swidler, A., (2014). Methodological pluralism and the possibilities and limits of interviewing. *Qualitative sociology*, 37, 153-171.

Online Etymology Dicitoanary: (<https://www.etymonline.com/word/integrate>) adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi (03.12.2024).

Özcan, D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk Ve Sosyal Politika, 4, 193.

Özçürümez, G. (2013). Damgalayan ve Damgalanan Psikiatri, *TPD 17. Yıllık Toplantı ve Klinik Eğitim Sempozyumu*, Antalya.

Recepoglu, M., Değer, M. K., (2021). Türkiye'nin Az Gelişmiş İllerinde İç Göçün Belirleyicileri: Panel Çekim Modelinden Bulgular (2008-2013). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 59-61.

Saggar, S., Somerville, W., Ford, R. ve Sobolewska, M. (2012). The impacts of migration on social cohesion and integration: Final Report Migration Advisory Committee, 18.

Slaterry, M. (2014). Sosyolojide Temel Fikirler, (çev. Ümit Tatlıcan), Sentez Yayıncılık.

Sözer, M. A. (2019). Göç, Toplumsal Uyum, Aidiyet, *Journal of Bayburt Education Faculty*, 14(28), 418-431.

- Tatlıcan, Ü., Çeğin, G. (2007). “Bourdieu Ve Giddens: Habitus Veya Yapının İkiliği”,
İçinde: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan (Der.) Ocak
ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim Yayınları
- TDK, 2023. Türkiye Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> . Erişim Tarihi (26.12.2023).
- Turhanoglu, A., Suğur, N., Gönç Şavran, T., Çetin, O. (2012). Sosyolojide Araştırma
Yöntem ve Teknikler. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turner, Bryan S., (2006). Vulnerability and Human Rights. Pensilvania: The Pennsy-
lvania State University Press, s.28.
- Türkdoğan, O. (1977). Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dedekorkut
Yayınları, İstanbul, 75.
- Türkkan, B., (2019). Uluslararası Göç Olgusu: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki
Ekonomik ve Sosyal Yapı Üzerine Etkileri. (Yayınlanmış Yüksek Lisans),
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi 36-37.
- Van Manen, M. (2017). But is it phenomenology? *Qualitative health research*, 27(6),
775-779.
- Wallace, R., Wolf, A., (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları-klasik geleneğin genişle-
tilmesi* (M. R. Ayas ve L. Elburuz, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, 13-50.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. An-
kara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. An-
kara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2019). İstanbul – Bayrampaşa’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinin Sosyal
Uyumu ve Kente Katılımlarının İncelenmesi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans
Tezi). Marmara Üniversitesi.

YAZARLARA NOTLAR

Çalışma Göndermek

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisinde;

- Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanan çalışmalar değerlendirme süreçlerine alınmaktadır.
- Yayına kabul edilen Türkçe çalışmanın yazarından/yazarlarından geniş İngilizce özet hazırlamaları beklenmektedir. Geniş İngilizce özette kaynakçada yer alan her bir referansa atıf yapılması gerekmektedir. Türkçe çalışmalar için talep edilen geniş İngilizce özet, yayım kabulü alındıktan sonra gönderilmelidir.
- Yazarlardan katılım bedeli alınmamaktadır.

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisinde aşağıdaki ilkelere uygun çalışmalar yayımlanır.

- Mültecilik konusu ile ilgili nicel, nitel, tekdenekli veya karma araştırma deseni kullanılarak hazırlanan çalışmalar,
- Mültecilik konusunda son dönem alanyazını kapsamlı biçimde değerlendiren literatür analizi, metaanaliz veya metasentez çalışmaları,
- Mültecilik konusunda pratik olarak uygulanabilecek model önerileri sunan çalışmalar veya benzeri özgün nitelikteki yazılar.

Çalışma Değerlendirme Süreçleri

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisine gönderilecek çalışmalar [Yazım Kuralları](#)na uygun olarak hazırlanmalıdır. Gönderilen çalışmalar Editör tarafından öncelikle amaç, konu, muhteva, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk yönlerinden incelenmektedir. Çalışmalar ikinci aşamada Alan Editörü tarafından değerlendirilir.

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisindeki editöryal ön değerlendirme kriterleri şu şekildedir:

Nicel çalışmalar için;

- Tek sürekli değişken veya iki sürekli değişken barındırıp sadece veya ağırlıklı olarak frekans, yüzde, fark ve ilişki istatistiklerine dayalı çalışmalar çalışmanın kapsamına göre değerlendirilmektedir.
- Tek sürekli değişken veya iki sürekli değişken barındırıp tekli veya çoklu regresyon, yol (path) analizi, clustur analizi gibi ileri istatistikler kullanılarak hazırlanan çalışmalara öncelik verilmektedir.

Ölçme aracı geliştiren çalışmalar için;

- Sadece ölçme araçları geliştirmeyi raporlayan çalışmalar, geliştirilen ölçme aracının otantikliği, kapsamı, geliştirilen grubun niteliği, geçerlik ve güvenirlik işlemlerinin yetkinliği vb. ölçütler dikkate alınarak değerlendirilmektedir.
- Geliştirilen ölçme aracını bir araştırmada kullanarak raporlayan çalışmalara öncelik verilmektedir.

Deneysel çalışmalar için;

- Araştırma verileri nitel verilerle desteklenmiş deneysel araştırmalara öncelik verilmektedir.

Nitel çalışmalar için;

- Nitel araştırmalar için araştırma sürecinin geçerlik ve güvenirlik koşullarının sağlanmış olmasına ve verilerin derinlemesine analiz edilmiş olmasına önem verilmektedir.

Betimsel/Kuramsal çalışmalar için;

- Dergide mültecilik ile ilgili temel sorunları ortaya koyan ve bunlara çözüm önerileri getiren analitik çalışmaların yayımlanması hedeflenmektedir. Diğer taraftan bu kapsama giren çalışmaların kitap bölümü tarzında olmaması beklenmektedir.

Karma (mixed) desenli çalışmalar için;

- Karma desende olan çalışmaların yayımlanma oranı daha yüksektir. Bununla birlikte karma çalışmalarda niçin ve hangi karma metodolojinin kullanıldığının tekniği

- ile beraber açıklanması beklenmektedir. Karma desenli araştırmalarda araştırmancının nicel ve nitel kısımları ayrı ayrı değerlendirilir. Nicel ve nitel kısımların ayrı ayrı yukarıdaki kıstasları karşılaması beklenir.

Ayrıca;

- Alanda çok sık kullanılan ölçme araçlarına dayalı çalışmaların ve oldukça yoğun biçimde çalışılmış konularla ilgili araştırmaların yeni bir yönelim ortaya koymaları beklenmektedir.
- Yüksek lisans ve doktora tezlerine dayalı çalışmalarda dilimlenme yapılmaması beklenmektedir.
- Bütün araştırma türleri için verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.
- Ön değerlendirmesi tamamlanan çalışmaların Yetkilendirilmiş Yazarına değerlendirme neticesi bildirilir. Yukarıda belirtilen ilkelere uygun bulunan çalışmalar hakem değerlendirme sürecine alınır.
- Gönderilen bir çalışmanın editöryal değerlendirmesi en geç 40 gün içerisinde tamamlanmaktadır.
- Hakem değerlendirme sürecine alınan çalışmalar alanda uzman iki hakeme gönderilir.
- Eğer hakemlerin raporlarında çalışma ile ilgili görüş ayrılığı söz konusu olursa, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulur.
- Hakem değerlendirme süreci, şu anki yoğunluk göz önüne alındığında yaklaşık 3-4 ay sürmektedir. Bu süre, ilgili alandaki hakemlerin iş yükü nedeniyle uzayabilmektedir.
- Hakem raporları gizlidir. Yazarlar çalışmalarını değerlendiren hakemlerin kim olduğunu bilmemektedirler. Hakemler de değerlendirdikleri çalışmanın yazarını/yazarlarını bilmemektedirler.
- Yazar/yazarlar; hakemlerin, Alan Editörünün ve Editörün eleştirilerini, önerilerini ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadırlar. Yazar/yazarlar, eleştirilerden ve önerilerden katılmadığı hususları gerekçeleriyle izah etmelidir/etmelidirler.

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS)'de hakem değerlendirme süreçlerinin detayları ve ilkeleri için [Hakemlere Notlar](#) bölümüne bakılabilir.

Hakem değerlendirme raporlarının sonuçlarına dayalı olarak Editör;

- Çalışmanın kabulüne,
- Çalışmanın, hakem raporlarında belirtilen hususlara göre düzenlendikten sonra yeniden değerlendirmeye alınabileceğine veya,
- Çalışmanın reddine karar verir.
- Yayına kabul edilen çalışmaların süreçleri aşağıda belirtilmiştir.
- Yayına kabul edilen çalışmaların hakem değerlendirme raporları ve editöryal değerlendirmeleri Yetkilendirilmiş Yazara gönderilir.
- Yetkilendirilmiş Yazarın ilgili raporlara göre düzenleyerek Editöre ilettiği çalışma Editör tarafından kontrol edilerek tashih sürecine alınır.
- Yetkilendirilmiş Yazara çalışmasıyla ilgili tashih notları gönderilir.
- Tashih süreci tamamlanan çalışmalar tasarıma yönlendirilir.
- Mizanpajı ve tasarımı tamamlanan çalışmalar Yetkilendirilmiş Yazar tarafından son kez kontrol edilir.
- Bu süreçleri tamamlayan çalışmalar öncelikle DOI numarası atanarak [Online-First](#) olarak yayımlanır.
- OnlineFirst olarak yayımlanan makaleler yayım sürecine alınır ve ilgili sayıda basılır.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Manuscript Submission

Contributors submitting their work to *MEJRS* should be informed that articles should include the following:

- Quantitative, qualitative, or mixed research methods,
- Comprehensive literature reviews, meta-analysis, or meta-synthesis,
- Model proposals, clinical experimental research model, or original writings of similar quality.

Editorial and Review Process

MEJRS gives priority to current studies using advanced research and statistical methods and techniques. The Journal's main criteria for publication are original contribution to the field and competency in methodology.

Manuscripts are first assessed by the Editorial Board for purpose, topic, content, presentation style, and mechanics of writing. During this preliminary assessment, the Editorial Board guidelines are as follows:

For Quantitative Research

Quantitative research based on a single variable or that mainly analyses frequency, percentage, difference, and correlational statistics is usually assessed in a preliminary assessment according to its contents. Quantitative research including multiple regressions, path and cluster analysis, or other advanced research and statistical methods is given priority.

For Studies Developing a Measurement Tool

The authenticity, scope, quality of the group worked on, and efficiency of the reliability and validity of studies are taken into consideration to decide whether the measurement tool can be published independently. The Editorial Board encourages contributors to send their manuscripts if the developed measurement tool is used in a study in which the findings are reported.

For Experimental Research

Findings must be supported, detailed, and further elaborated on with qualitative data.

For Qualitative Research

The reliability and validity studies and in-depth analysis of the data is of utmost importance.

For Descriptive Studies

The journal aims to publish analytical studies identifying and proposing solutions to the key issues related to refugee issues. However, such studies should not resemble a book chapter based only on a literature review.

Mixed Research Designs

Such studies have a higher likelihood of being published. Mixed research design studies should justify why and how the author adopted the research design used. Qualitative and quantitative sections are analyzed separately and are expected to meet the criterion described above.

Please Note

- The Editors emphasize that *MEJRS* articles should not include studies based on very frequently used measurement tools or on research topics that have been overly examined, unless they propose an innovative approach to the topic in question.
- Manuscripts based on thesis-related research should include all data used in the thesis. *MEJRS* does not publish any article including unethical practices such as sliding.

- *MEJRS* believes that the data collection process for original research should have been done in the last 5 years.

Editorial and Review Process

- Manuscripts are assigned a reference code and recorded in ScholarOne Manuscript.
- After the submission, authors are sent a confirmation of receipt by email.
- Manuscripts are evaluated by the Editorial Board following the submission.
- Manuscripts that meet the criteria for *MEJRS* proceed to the next stage, which is reviewer evaluation.
- Manuscripts that do not meet the *MEJRS* criteria are notified of the decision with the relevant justification for rejection.
- Receipt of manuscripts and Editorial Board decisions may take approximately 40 days.
- Manuscripts are sent to two specialists in the relevant field.
- If the reviewers differ in opinion about the quality of your work, the paper will be referred to a third reviewer.
- The Editorial Board and referee reviews take approximately 3-4 months to complete. This time may be extended depending on the availability of referees in your sub-discipline.
- Reviewer reports are kept confidential. We adopt a double-blind peer-review evaluating process.
- Authors must be attentive to the criticisms, suggestions, and corrections of the referees and the Editorial Board. In case of disagreement with the reports, authors must explain why they do not agree with the points made by the reviewers.
- For more details of the review process, visit the [Notes for Reviewers](#) page.
- There are three possible results for a manuscript:
 - Acceptance with minor or major revisions
 - Reject and Resubmit process
 - Rejection

Manuscripts go through the following stages once accepted for publication:

- Reviewer reports and Editorial Board reports are sent to the author.
- Authors revise their manuscripts according to the reports, and the Editorial Board reviews the revised manuscripts before they advance to the proofreading stage.
- Authors are sent the proofreading notes.
- When proofreading is complete, manuscripts advance to the formatting and pagination stage.
- Following the pagination process, authors are asked to conduct a final check of their manuscripts.
- After completion of these processes, manuscripts are initially published on [OnlineFirst](#). As each article is assigned a DOI, this version could be treated as the authentic version.
- Printing of the manuscript in the journal may take approximately 5-6 months, depending on the workload involved in the journal.